

praktiske grunde

Nordisk tidsskrift for kultur- og samfundsvidenskab

TEMA:

STAT OG ELITER UNDER FORANDRING

2012 : 2-3

6. Årgang www.hexis.dk ISSN 1902-2271

praktiske grunde

Nordisk tidsskrift for kultur- og samfundsvidenskab

2012 : 2-3

TEMA: STAT OG ELITER UNDER FORANDRING

Elitebegrebets modsætninger - temaintroduktion Jens Arnholtz og Ole Hammerslev	5
Status og integration på magtens felt for danske topdirektører Anton Grau Larsen og Christoph Houman Ellersgaard	9
Norske eliteskoler – en kvantitativ undersøgelse av videregående skoler i Oslo fra 1985-2008 Tanja Askvik	31
Elites in the European Field of Power – reproduction, transformation and matters of content Jens Arnholtz	51
Professioner, eliter og strategier: nordiske og internationale studier af juridiske eliter Ole Hammerslev	67
Ontologi, legitimitet og cement: Indledning til oversættelsen af Bourdieu's 'cementtekst' Carsten Sestoft	77
Virksomheden som felt: et casestudie Pierre Bourdieu	81

Inderkredsen – men af hvad? Anmeldelse af Carsten Sestoft	83
Dansk sociologi som felt Anmeldelse af Jens Arnholtz	87
Nyhedsbrevet # 48	91
Kolofon og vejledning til forfattere	97

Elitebegrebets modsætninger

Temaintroduktion af Jens Arnholtz og Ole Hammerslev

Begrebet 'elite' har en lang og indviklet historie, som har givet sig udslag i at det ofte bærer flere betydninger på samme tid. I sociologien blev begrebet introduceret af de såkaldte 'eliteteoretikere' (Mosca, Pareto, Michels), som opridsede en problematik, der stod i opposition til marxistiske teorier om klassekamp. For det første angreb eliteteoretikere den marxistiske opfattelse af menneskets historie som en historie drevet af klassekamp. De lagde i stedet større vægt på transformationer i eliter, da de betragtede disse som "den historisk set eneste tilstrækkeligt holdbare forklaringsfaktor i den menneskelige udviklings historie" (Michels 1915: 353, vores oversættelse). Pareto argumenterede ligeledes for, at "menneskets historie er historien om den løbende udskiftning af forskellige eliter: når en ny rejser sig falder en anden" (Pareto 1968: 36, vores oversættelse). Han så revolutioner som følge af manglende cirkulation mellem de forskellige lag (Pareto 1935: 1431), snarere end som konsekvens af modsætninger i den økonomiske base eller kampe mellem klasser som sådan. Af samme grund lagde eliteteoretikernes studier op til en sociologisk problematik, der udforskede forskellige eliter, deres sammensætning, rekruttering, cirkulation og transformation – ofte i relation til samfundsudviklingen mere generelt.

For det andet opponerede eliteteoretikerne imod idéen om, at et klassefrit samfund ville blive resultatet af proletariats revolution. De fremførte, at "i alle samfund [...] findes der to klasser af mennesker – en klasse der regerer og en klasse der bliver regeret" (Mosca 1939: 50, vores oversættelse), og at "med undtagelse af meget korte tidsintervaller, er folk altid regeret af en elite" (Pareto 1968: 36, vores oversættelse). Derfor opponerede de mod alle forestillinger om grundlæggende demokrati og betragtede det som "en illusion at tro, at det er folket, der står i spidsen for den dominerende klasse" (Pareto 1968: 72, vores oversættelse). Selv Roberto Michels, som hævdede, at hans analyse ikke var i strid med marxistisk historiefilosofi, var overbevist om, at "samfundet ikke

kan eksistere uden en 'dominerende' eller 'politisk klasse'" (Michels 1915: 353).

De to kritikpunkter og den problematik, de indebærer, er dog ikke uden spændinger, hvilket har givet sig udslag i meget forskellige studier. Meget overordnet kan man skelne mellem funktionalistiske og mere kritiske elitestudier. På den ene side er der ikke langt fra de klassiske eliteteoretikers påstand om, at der altid vil være en elite og at dens sammensætning og funktionsmåde er afgørende for forståelse af samfundet, til en funktionalistisk problemstilling der handler om at forstå, hvorfor eliten er nødvendig og hvad dens funktionelle bidrag til samfundet er over tid. Det er denne problematik, der i høj grad ligger bag Mannheim (1966) og Keller (1968) studier, og ydermere bag en række komparative studier (Higley, et al. 1991; Dogan and Higley 1998). På den anden side kan de klassiske eliteteoretikers angreb på utopiske forestillinger om fremtidens socialistiske samfund også bruges til at anfægte eksisterende samfunds demokratiske selvfremstilling. Elitebegrebet er således også blevet brugt til at studere og synliggøre den skæve magtfordeling i såkaldte 'demokratiske' samfund og hvordan ulighederne reproduceres over tid. Det er i høj grad sådan begrebet blev brugt i elitestudier af f.eks. Mills (1977) og Domhoff (1967).

En anden spænding indenfor elitebegrebets problematik omhandler forholdet mellem magtkoncentration og differentiering (Aron 1950). Problematikken kan ses helt tilbage hos Pareto, der på den ene side argumenterede for eksistensen af en elite indenfor nærmest alle sociale aktiviteter (kortspil, tyveri, porcelænsmaling), men som på den anden side forsøgte at afgrænse en 'herskende elite', som havde kontrol over samfundet. På samme måde kritiserede Mills begrebet 'herskende klasse' (Mills 1977: 277), fordi det undervurderede den politiske sfæres autonomi ved at antage, at en bestemt økonomisk klasse besad den politiske magt. Men hans studie af magteliten handler ikke desto mindre om at identificere de sociale mekanismer, der knyttede bestemte dele af den politiske og den økonomiske elite sammen, når der skulle tages

store beslutninger. Men i modsætning til de marxistiske studier, synes elite studierne i høj grad at have fokus på den politiske magt. Det er bl.a. det fokus, der prægede Dahl's (1958) kritik af Mills, når han hævdede, at der var en pluralitet af eliter, der kæmpede om (den politiske) magt. Spørgsmålet om en diversitet af eliter og deres interne relationer blev her reduceret til et spørgsmål om, hvem der tager de politiske beslutninger og overser dermed andre centrale former for magt. I modsætning til denne politiske fokusering har en lang række elite studier også fokuseret på grænsedragninger mellem centrale og mindre centrale personer i den økonomiske elite (Useem 1984) og dannelsen af økonomiske elitenetværk via bestyrelsesposter (Stokman, et al. 1985; Scott 1997).

Dette temanummers kan selvsagt ikke tilnærmelsesvis omfavne hele elitelitteraturens diversitet. Tværtimod er de fire artikler præget af en ret snæver orientering mod den del af eliteforskningen, der er præget af Bourdieus sociologi. For selv om Bourdieu var meget kritisk overfor elite-begrebet og den personificeringen af magtrelationer, det indebærer (Bourdieu 1996: 263-4), så har hans sociologi alligevel leveret et markant bidrag til nutidige studier af eliter (se bl.a. Hartmann 2001; Hjellbrekke, et al. 2007; Savage and Williams 2008; Denord, et al. 2011). Men selv indenfor denne tradition er der plads til forskellige tilgange til spørgsmålet om elite.

De to første artikler bruger således Bourdieus analytiske værktøjer til at analysere elitens reproduktion og sammensætning. Temanummeret starter med Anton Grau Larsen og Christoph Houman Ellersgaards artikel om "Status og integration på magtens felt for danske topdirektører", hvor de studerer de forskellige former for symbolsk og social kapital, der er centrale for at danske topdirektører bliver anerkendt som centrale spillere i det danske magtfelt. De viser, at selvom der er en kraftig homologi mellem en virksomheds styrke og størrelse, på den ene side, og direktørernes integration i magtfeltet, på den anden side, så spiller en række andre faktorer også ind på integrationsprocessen. Det gælder bl.a. virksomhedens status som 'nationalt klenodie' og offentlig omtale, royal anerkendelse, sociale netværk og bestyrelsesposter samt relationer til statslige fora. Der er altså en række mekanismer på spil, der bidrager til at konvertere økonomisk kapital til social og symbolsk kapital.

Temanummerets anden artikel er Tanja Askviks "Norske eliteskoler, en kvantitativ undersøgelse af videregående skoler i Oslo fra 1985-2008". Artiklen følger den del af Bourdieus sociologi, der fokuserede på reproduktionsstrategier og mere specifikt på, hvor-

dan skolesystemet bidrager til at reproducere forskellige kapitalformer og elitegrupper. Artiklens spørgsmål er, om der i et meget egalitært land som Norge findes egentlige eliteskoler, forstået som skoler hvor elever med elite forældre er overrepræsenteret. Dette undersøges ved at kigge på hovedstaden Oslo. Artiklen identificerer en lang række forskelligheder mellem forskellige skolars rekrutteringsmønstre, men konkluderer, at man ikke kan tale om eliteskoler på samme måde, som man finder det i USA og Frankrig. Samtidig viser artiklen at skolereformer og fritvalgs ordninger ikke påvirker elevsammensætningen på skolerne i nævneværdig grad, mens samspillet mellem geografisk placering, social placering og sans for de rette studievalg synes at have stor betydning for fordelingen af elever.

Det følgende to artikler drager i højere grad deres inspiration fra den del af Bourdieus forfatterskab, der har forholdt sig kritisk til elitebegrebet. I artiklen "Elites in the European Field of Power" diskutere Jens Arnholtz nogle problemstillinger, der relaterer sig til en eliteorienteret sociologi om den Europæiske Union. Artiklen skitserer nogle kontroverser i den klassiske elite sociologi for bedre at kunne synliggøre potentielle problemer og meritter ved nye strømninger i Bourdieu-inspirerede studier af EU. Artiklen argumenterer for, at prosopografiske undersøgelser af elitegrupper i EU er i fare for at blive sociologisk uinteressante, hvis de ikke relateres til de kampe der pågår mellem disse grupper og det indhold de slås om.

I artiklen "Professioner, eliter og strategier: Nationale og internationale studier af juridiske eliter" diskuterer Ole Hammerslev, hvordan klassiske sociologiske studier af den juridiske profession har inddraget et elitefokus, og hvordan de har relateret et elitefokus til den retlige udvikling. Artiklen diskuterer først konvergensstudier, der hovedsageligt ser på den juridiske profession som en enhed, der skaber tillid i samfundet. Dernæst diskuterer artiklen, hvordan et konfliktperspektiv fokuserer på elitejuristers tvungen- de og konserverende funktion og ideologiske funktion, der medvirker til at opretholde samfundets kapitalistiske klassestrukturer. Endelig diskuteres nyere studier repræsenteret ved Yves Dezalay og Bryant Garth's studier af elitejuristers skabelse af transnationale retlige institutioner og transnational ret. Via deres elitestatus i nationale magtfelter har jurister formået at skabe transnationale institutioner. Den transnationale kapital, der opnås herved, kan benyttes i nationale magtfelter til at ændre felternes struktur.

I tillæg til disse fire artikler har Carsten Sestoft haft den godhed at oversætte en lille tekst af Bourdi-

eu. Carsten placerer selv teksten i kontekst, men vi vil blot nævne, at den kan ses som et forsøg på at studere forskellige eliter i aktion.

Rigtig god læselyst! ☐

Referencer

- Aron, R. 1950. Social Structure and the Ruling Class: Part 1. *The British Journal of Sociology* 1/1: 1-16.
- Bourdieu, P. 1996. *The State Nobility - Elite Schools in the Field of Power*. Cambridge: Polity Press.
- Dahl, R. A. 1958. A Critique of the Ruling Elite Model. *The American Political Science Review* 52/2: 463-469.
- Denord, F. o., J. Hjellbrekke, O. Korsnes, F. d. r. Lebaron and B. Le Roux 2011. Social capital in the field of power: the case of Norway. *The Sociological Review* 59/1: 86-108.
- Dogan, M. and J. Higley 1998. *Elites, crises and the origins of regimes*. Lanham, Md.: Rowman and Littlefield.
- Domhoff, W. 1967. *Who Rules America?* Prentice-Hall.
- Hartmann, M. 2001. Class-specific habitus and the social reproduction of the business elite in Germany and France. *Sociological Review* 48/2: 262-282.
- Higley, J., U. Hoffmann-Lange, C. Kadushin and G. Moore 1991. Elite integration in stable democracies: a reconsideration. *European Sociological Review* 7/1: 35-53.
- Hjellbrekke, J., B. Le Roux, O. Korsnes, F. d. r. Lebaron, L. Rosenlund and H. Rouanet 2007. The Norwegian Field of Power anno 2000. *European Societies* 9/2: 245-273.
- Keller, S. 1968. *Beyond the ruling class: strategic elites in modern society*. New York: Random House.
- Mannheim, K. 1966. *Man and Society in an Age of Reconstruction*. Harcourt.
- Michels, R. 1915. *Political Parties: A Sociological Study of the Oligarchical Tendencies of Modern Democracy*. Hearst's International Library Company.
- Mills, C. W. 1977. *The power elite*. London: Oxford University Press.
- Mosca, G. 1939. *The ruling class*. New York:
- Pareto, V. 1935. *The mind and society: A treatise of general sociology*. New York: Harcourt, Brace.
- Pareto, V. 1968. *The Rise and Fall of the Elites*. Totowa: The Bedminster Press.
- Savage, M. and K. Williams 2008. Elites: remembered in capitalism and forgotten by social sciences. *The Sociological Review* 56/1: 1-24.
- Scott, J. 1997. *Corporate Business and Capitalist Classes*. Oxford: Oxford University Press.
- Stokman, F. N., R. Ziegler and J. Scott 1985. *Networks of Corporate Power: A Comparative Analysis of Ten Countries*. Polity Press.
- Useem, M. 1984. *The Inner Circle*. Oxford: Oxford University Press.

Status og integration på magtens felt for danske topdirektører

Anton Grau Larsen og Christoph Houman Ellersgaard

Indledning: Topdirektørernes symbolske og sociale integration i magtens felt¹

Selvfølgelig har topchefen i Danske Bank magt, men stillingen i sig selv er ikke nok. Det kræver en respekteret person, der bliver lyttet til, og det er Peter Straarup.

Michael Pram Rasmussen, bestyrelsesformand for A.P. Møller – Mærsk (Mikkelsen 2007: 105)

Man kan ikke alene ud fra en direktørs stilling afgøre, om han er en del af magtens felt, altså om han er en af de afgørende spillere for fordelingen af ressourcer i samfundet. Inklusionen i kernen af magtens felt følger ikke helt banalt en virksomheds størrelse eller en direktørs ”præstationer”. Der er knyttet en symbolsk økonomi til tildelingen af kontakter til og indflydelse på magtens felt. Det er de direktører, der er symbolsk anerkendt af de andre spillere på feltet, der har indflydelse. Vi vil i denne artikel argumentere for, at den sociale kapital har en særlig plads i tildelingen af symbolsk anerkendelse på magtens felt. Ved at kende direktørernes sociale kapital kan man således vurdere graden af deres inklusion på magtens felt.

Virksomhedernes evne til at integrere deres øverste chefer i magtens felt kan være af afgørende betydning for virksomheden, sektoren og den kapitalistiske klasse. Det skyldes, at de største danske virksomheder træffer beslutninger ikke alene med fokus på markedets adfærd eller investorernes disciplinerende blik. Ifølge Neil Fligstein (1996, 2002) er succes i høj grad afhængig af alliancer med de statslige aktører, der sætter rammerne for spillet på det økonomiske felt. Det er med Ralph Milibands (1969) ord; om statens gunst der kæmpes. Det er

gennem staten, at partikulære interesser universaliseres.

Men staten – og mere generelt magtfeltet – kan ifølge Bourdieu (2010) ikke blot reduceres til en overbygning som simpel refleksion af den økonomiske basis og magtfordeling i en unuanceret Marx-læsning. Snarere er de forbindelser, hvorigennem økonomiske organisationer kan påvirke det statslige bureaukrati – og andre institutioner tilknyttet magtfeltet – bundet til konkrete individer og relationer med deres delvist uafhængige dynamikker. Såvel konservative som marxistiske eliteteorier påpeger, hvordan kontakter etableres gennem fx fælles klasse- eller uddannelsesbaggrund og overlappende sociale cirkler (se fx Aron 1950; Miliband 1969). For en undersøgelse af elitens overlappende cirkler i skandinaviske lande inden for et feltteoretisk udgangspunkt, se (Denord et al. 2011)

Udover disse fællesstræk åbner Bourdieu med sit blik på magtens symbolske dimension for forståelsen af, hvordan disse fællestræk skaber et integrerende handlingspotentiale. Når de største virksomheders administrerende direktører mestrer den brede elitekultur – og ikke bare viser, at de kan agere inden for det økonomiske felt – gør deres personbårne magtressourcer dem til centrale mellemmand i mødet mellem forskellige former for kapital i magtens felt. De bliver til ”respekterede personer”. Kun ved at indgå i denne symbolske æresøkonomi kan man vinde resten af magtfeltets gunst og indgå i relationer af kapitalrekonversioner. Derfor er en forståelse af inklusionskriterierne til disse magtens cirkler (jf. Mills 1956) centralt. Kampene på magtfeltet drejer sig i høj grad om at definere de legitime former for kapital (Bourdieu 1996: 265) og således er der ikke ét fast hierarki for anerkendelse og tildeling af symbolsk kapital. Alligevel synes det at blive *inviteret* til netværk, bestyrelser eller lignende, hvor andre magtfulde agenter befinder sig, at fungere som en slags symbolsk konsekkrering af individet. Derfor kan social kapital fungere som et mål for symbolsk kapital

¹ I udarbejdelsen af denne artikel har vi draget stor fordel af råd og vejledning fra vores kolleger på Sociologisk Institut, især Kristoffer Kropp, og Martin D. Munk. Derudover tak til Toke Skou Larsen. Samtidig er vi taknemmelige for gode råd og kommentarer fra de anonyme reviewere. Ansvar for artiklens indhold er selvfølgelig vores eget.

på magtens felt. At være inkluderet betyder, at man tager del i – og er anerkendt som individ inden for den symbolske æresøkonomi inden for magtfeltet.

Relationen mellem symbolsk og social kapital kan forstås som struktureret af en Matthæuseffekt (jf. Merton 1968), hvor adgangen til de rette sociale cirkler åbner op for symbolsk anerkendelse, som igen giver adgang til nye sociale cirkler. De symbolske og sociale ressourcer akkumuleres og medvirker til deres yderligere akkumulation. Dette må ikke forstås tautologisk: ”Du får kontakter, fordi du er magtfuld, og du er magtfuld, fordi du får kontakter”, men processuelt. Hvis agenter opnår en position med tilstrækkelig symbolsk kapital – eller rekonverterer anden kapital – åbnes op for at indgå i den sociale og symbolske økonomi i elitekredsene.

Denne artikel vil forsøge at belyse ovenstående dynamik ud fra et prosopografisk studie af de 100 vigtigste topledere i Danmark. Som de agenter, der i høj grad administrerer den økonomiske og organisatoriske kapital, er dynamikkerne omkring toplederens integration på magtens felt særligt interessante, fordi disse i Bourdieus (1986, 1996:274, 2005:194) optik repræsenterer og besidder den dominerende og lettest rekonverterbare kapitalform i magtfeltet. Derfor er relationen mellem virksomheden og dennes direktørs position interessant: Hvilke direktører fra hvilke virksomheder opnår social og symbolsk kapital på magtens felt? Hvilke forskelle er der i de former for social og symbolsk kapital, de forskellige typer af direktører – henholdsvis ejere og forvaltere – får adgang til? Hvor mange topledere er integrerede i magtens felt?

Disse spørgsmål besvares indledningsvis gennem en teoretisk afklaring af den sociale og symbolske kapitalens rolle på magtfeltet inden for Bourdieus og Mills arbejde. Efter en kort beskrivelse af datagrundlaget vil vi analysere toplederne ud fra deres relation til magtfeltet. Med en beskrivelse af tildelingen af royal anerkendelse (i form af ordner og invitationer), bestyrelsesposter og netværk, forbindelser til stat, politik og videnskab samt løn og boligforhold tegnes et billede af toplederne som en symbolsk anerkendt og velintegreret gruppe. Relationerne mellem disse forskellige indikatorer på symbolsk, social og økonomisk kapital undersøges gennem specifik multipel korrespondance analyse. Herigennem konstrueres et rum for social og symbolsk kapital i magtfeltet blandt danske topledere. Dette rum holdes op imod karakteristika for virksomhederne og toplederens sociale baggrund. Analysen munder ud i en vurdering af sammenfaldet mellem

social og symbolsk kapital. Til slut diskuteres betydningen af Mathæus-effekten for symbolsk kapital i relation til størrelsen af en magtelite i Danmark.

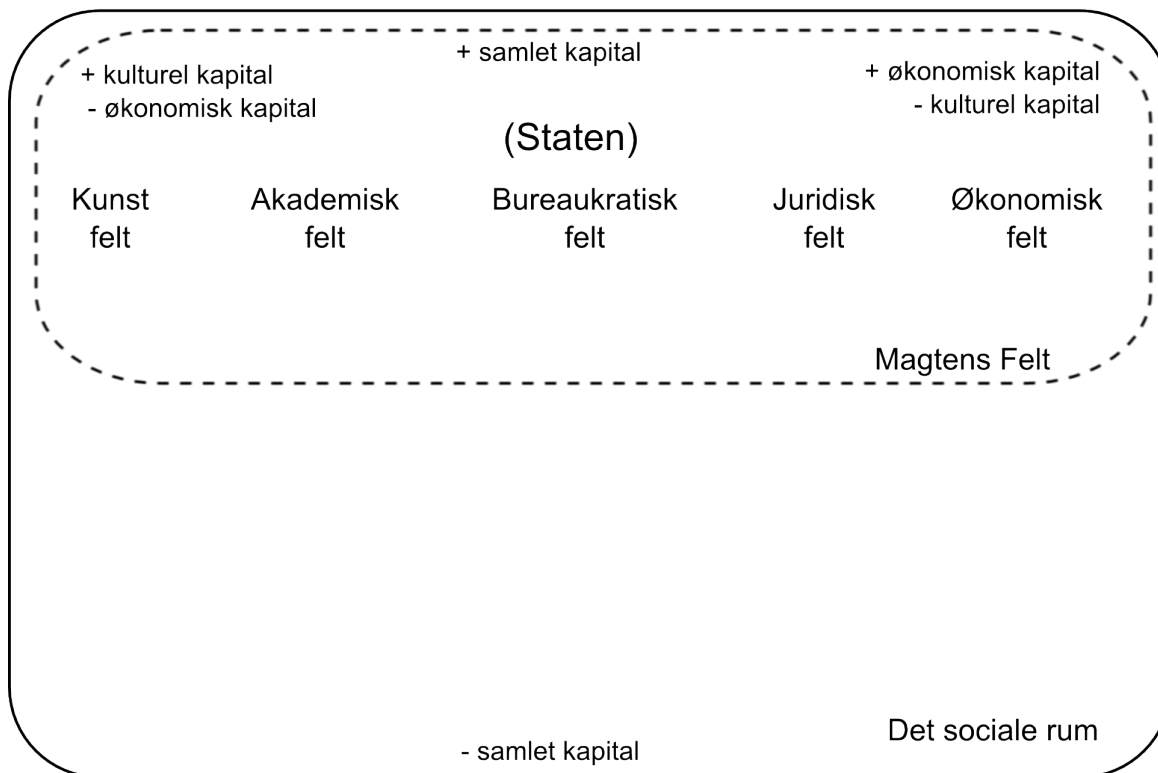
Magtfeltet og circles of power

Man finder hos Bourdieu og C. W. Mills lignende beskrivelser af vestlige samfunds eliter (Burawoy 2010). Samfundet er bygget op af hierarkisk organiserede sektorer, og aktørerne i toppen af disse sektorer (eller felter) indgår i et samlende og integrerende felt, hvor kampene om ressourcerne imellem sektorerne udspiller sig. Hos Bourdieu bruges magtens felt og hos C. W. Mills ”the power elite” eller ”the higher circles of power” (Mills 1956). I USA finder Mills, at magten er centraliseret omkring de økonomiske, militære og statslige sfærer. I Frankrig finder Bourdieu de centrale modsætninger i eliten mellem den økonomiske og den kulturelle elite jf. Figur 1. Kampene på magtens felt afgør vekselsforholdet imellem de forskellige kapitalformer, men samtidig fungerer de integrerende:

The existence of a plurality of partially independent principles of hierarchization sets a de facto limit to the struggle of all against all among the dominant. It fosters a form of complementarity which is the basis of a veritable organic solidarity within the division of labour of domination. Thus the couple of those who act and those who speak is at once antagonistic and complementary, the division of labour of domination being accomplished within and through the conflict which links them. (Wacquant 1993: 25)

Ud af dette opstår der en art meta-kapital på magtfeltet (Hansen og Hammerslev 2010: 21). Denne metakapital er afgørende for vekselsforholdet mellem kapitalformerne, og kampene om den er reelt set en kamp om staten og definitionen af staten. At det er staten, der bliver samlingspunktet omkring magtkampene i samfundets top, skyldes, at staten fungerer som ”the central bank of symbolic credit” (Wacquant 1993: 39). Den statslige anerkendelse af de forskellige kapitalformer er nødvendig, fordi ingen magt ifølge Bourdieu (1996: 265) kan være tilfreds med at eksistere i sin rå form, og statens anerkendelse kan give partikulære interesser en universel form.

Figur 1. Magtens Felt

Magtens felt efter Wacquant (2005: 143) og Bourdieu (1996: 267)

Disse kampe udføres af individer, der som et resultat af de reproduktionsmekanismer, der ligger til grund for magtfeltet, allerede er disponeret til feltets struktur. Kampene foregår derfor imellem individer, der i det store hele anerkender den nuværende orden. Resultatet af kampene på magtfeltet vil derfor ifølge Aron (1950: 10) ikke ændre radikalt på magtforholdene imellem sektorerne. Sådanne ændringer kræver ifølge Aron radikale brud med reproduktionsmekanismerne til og sammensætningen af eliten. Heraf følger, at et hvert studie af eliten eller lignende må have et blik for, hvordan man opnår adgang til eliten, og hvad adgangskriterierne gør for at skabe en mere eller mindre ensartet elitekarakter. Vi vil nu kort gennemgå reproduktionsdynamikkerne (se evt. Ellersgaard og Larsen 2011) i forhold til positionen som topdirektør, før vi afklarer, hvilken betydning reproduktionsmekanismer har for adgangen til social og symbolsk kapital i magtfeltet.

Habitus og karakter

Denne forståelse af magtfeltet som organisk integreret igennem gensidig anerkendelse af modstanderes magtressourcer (kapitalformer) kan suppleres af de

empiriske studier, der viser en markant ensartethed i kultur og holdninger i eliten (Statens offentlige utredninger 1990; Bürklin og Rebenstorf 1997; Bauer og Bertin-Mouroit 1999; Hartmann 2000; Gulbrandsen 2005; Maclean et al. 2006). Flertallet blandt de 100 topdirektørerne deler en eksklusiv social baggrund (Ellersgaard og Larsen 2011) og gjorde det også i 1955 (Hansen 1964), og i de større industrilande har den økonomiske elites sociale rekruttering formået at forblive eksklusiv de sidste 250 år (Kaelble 1980: 415–6).

Samtidig er magtfeltets aktører bundet sammen af ensartede klassemæssige forhold; relativt høje indkomster, ensartede boligforhold, stabile ansættelsesforhold og et modsætningsforhold til laverestående ansatte. Disse kulturelle og strukturelle forhold skaber grobunden for en art "mekanisk" solidaritet baseret på homogenitet. Elitens homogene karakter pointeres af Mills i hans beskrivelse af adgangsvejene til de delvist overlappende kredse, der udgør magteliten:

All the structural coincidence of their interests as well as the intricate, psychological facts of their origins and their education, their careers and their associations make possible the psychological

affinities that prevail among them, affinities that make it possible for them to say of one another: He is, of course, one of us. And all this points to the basic, psychological meaning of 'class consciousness'. (Mills 1956: 283)

Denne solidaritet er ikke alene et udtryk for ligheden i deres klassebaggrund og uddannelse, men i vid udstrækning et resultat af de selektionsmekanismer, der lukker nye individer ind i de afgørende kredse (Mills 1956: 281). Her stilles der klare krav til, hvad Mills betegner som topdirektørens karakter (som kan forstås som afledt af deres symbolsk dominerende habitus, se nedenfor).

The fit survive, and fitness means, not formal competence – there probably is no such thing for top executives positions – but conformity with the criteria of those who have already succeeded. To be compatible with the top men is to act like them, to look like them, to think like them: to be of and for them – or at least to display oneself to them in such a way to create that impression (Mills 1956: 140)

For direktører er det de direktører med den rette klassebaggrund, der har lettest ved at opnå inklusion i de bedste kredse (Mills 1956: 142; Marceau 1989: 6; Hartmann 2000). Selvom den rette karakter i nogen udstrækning arves, er det ikke dette aspekt, der er centralt i denne sammenhæng, men snarere at karakter (eller habitus) formes af de dominerende kriterier for anerkendelse. Man vil derfor finde en delvis overensstemmelse mellem styrkeforholdene imellem kapitalformerne på magtens felt og de kriterier for anerkendelse, der former individerne i de øverste positioner (i dette tilfælde topdirektører). De dominerende er derfor, allerede inden de træder ind på magtens felt, blevet disponeret til at anerkende den eksisterende orden, da det var et kriterium for inklusion.

We instinctively recognize the ones who are and the ones who aren't,' a top industrial leader states, adding that 'when you're part of the establishment, you don't talk about the establishment.' It is obvious that 'there are truly no men of the left in the establishment' but here again it all comes down to the way one behaves; and [...] people have nothing but scorn for the "trouble-makers" who in their progressiveness, betray their caste and give the game away. (Bourdieu 1996: 317)

Inklusionen i magtfeltet kan derfor ses som et resultat af flere mangeartede selektionsprocesser, der producerer en ensartet og solidarisk integreret elite. Inklusionen i magtfeltet er ikke noget, der direkte kan arves, men samtidig er det heller ikke noget, der alene afgøres af en organisations styrke. Der er derfor ingen automatik i magtfeltet, der siger, at de aktører med den højeste økonomiske eller akademiske kapital også er spillere på magtens felt². Magtfeltet kan ikke reduceres til simple styrkeforhold eller "nobilitet", men må forstås som et resultat af en symbolsk æresøkonomi, der gavner bestemte sociale egenskaber og klasser. Vi vil i det følgende afklare relationen mellem social og symbolsk kapital i magtfeltet og derigennem forsøge at vise, at den symbolske kapitalform i form af renommé og ære udgør den dominerende kapitalform inden for magtfeltet.

Symbolsk og social kapital i magtfeltet

Den symbolske kapital udspringer af Bourdieus analyser af den kabylske æresøkonomi. Den symbolske æresøkonomi maskerer den "rå" økonomi sådan, at de materielle forudsætninger ikke fremstår "for tydeligt".

Symbolic capital, a transformed and thereby *disguised* form of physical "economic" capital, produces its proper effect inasmuch, and only inasmuch, as it conceals the fact that it originates in "material" forms of capital which are also, in the last analysis, the source of its effects. (Bourdieu 2007: 183)

Den symbolske kapital afspejler de andre kapitalformer, men kan i sig selv ikke reduceres til dem, og fungerer som en eufemisme for de andre magtformer. I den forstand kan symbolsk kapital opfattes som den legitime form af andre kapitalformer.

If belonging to the establishment is so closely linked to the seniority of one's establishment in business, this is undoubtedly because symbolic capital consisting of recognition, confidence, and, in a word, legitimacy has its own laws of accumulation that are distinct from those of economic capital. (Bourdieu 1996: 318)

Denne legitime kapitalform er et resultat af aktørens fremvisning af de nødvendige symboler og opret-

² For den akademiske kapital vedkommende eksemplificeret ved den excentriske top-fysiker.

holdelse af gaverelationer. Hvilket over tid transformerer aktørens kapitalformer til den særlige form for tillid, der er symbolsk kapital. Som Bourdieu skriver:

Once one realizes that symbolic capital is always *credit*, in the widest sense of the word, i. e. a sort of advance which the group alone can grant those who give it the best material and symbolic *guarantees*, it can be seen that the exhibition of symbolic capital (which is always very expensive in economic terms) is one of the mechanisms which (no doubt universally) make capital go to capital. (Bourdieu 2007: 181)

Her er der en klar parallel til den sociale kapital, der i sin korteste definition er kapital per proxy, men som er afhængig af den symbolske kredit, individet har oparbejdet i de grupper, han indgår i (Bourdieu 1986: 52–3). Det er derfor ikke muligt at forstå social kapital uden den symbolske kapital, der legitimerer, at en forbindelse aktiveres. Det er gennem udvekslingen af ressourcer, der i deres form som gaver, bliver til symbolske former for anerkendelse, at en gruppe vedligeholder sig selv og markerer dens afgrænsning (Bourdieu 1986: 52).

Men samtidig kan sociale forbindelser fungere som en symbolsk kapital. Ved at have offentligt kendte relationer til individer med legitimerede former for kapital, blåstempler aktørens egen kapital, og samtidig stadfæstes mængden af kapital hos aktøren. Denne mekanisme er særligt relevant på magtens felt, hvor kampene centrerer sig om vekselforholdet mellem de forskellige kapitalformer. Når værdien af et subfelts kapitalformer skal afgøres, er en af de bedste indikatorer på vekselforholdet mellem fx kirkelig, akademisk og økonomisk kapital, om en bestemt kapitalform inkluderes i prestigefyldte netværk. Altså om andre i eliten mener, at en biskops titel er magtfuld og legitim nok til at give taletid i de lukkede kredse. Samtidig indikerer medlemskabet den mængde af symbolsk arbejde, aktøren har investeret i kredsen og dermed også hans legitimitet. Disse mekanismer peger på, at symbolsk kapital i form af social kapital vil være en stærk differentieringsmekanisme i magtens felt, på samme måde som social kapital er altafgørende for, om en direktør opnår sin toppost (Harvey og Maclean 2008: 111).

Matthæus-effekten

Vi vil nu kort se på en af de centrale ”love” for akkumulationen af symbolsk kapital; Matthæus-effekten (eller cumulative advantages), som den

beskrives af Robert K. Merton:

The concept of cumulative advantage directs our attention to the ways in which initial comparative advantages of trained capacity, structural location, and available resources make for successive increments of advantage such that the gaps between the haves and the have-nots in science (as in other domains of social life) widen until damped by countervailing processes. (Merton 1988: 606)

Matthæus-effekten, der har sit navn fra evangeliet, beskriver den proces, hvormed alle former for ressourcer koncentrerer eksponentielt, indtil akkumulationen til sidst standses af modsatrettede tendenser. Den, der har meget af en dominerende kapitalform (fx videnskabeligt omdømme), får lettere adgang til andre kapitalformer, der giver grobund for at producere mere af den dominerende kapitalform. Deraf følger, at ressourcer og kapital vil følges ad i en opadgående spiral.

Mathæus-effekten for symbolsk kapital er et resultat af den symbolske kapitalers kollektive karakter. Dvs. at et netværk, institution eller en titel får status alt efter medlemmernes samlede kapital (Bourdieu 1986; 1996: 79–81, 201). Dette fører til, at et prestigefyldt medlem bliver hævet op af de andre medlemmer, og de bliver hævet op af ham. Et netværk er prestigefyldt, fordi det kun lukker de fineste medlemmer ind, og medlemmerne har prestige, fordi de er med i et prestigefyldt netværk. Denne nærmest tautologiske cirkel af gensidig anerkendelse er med til at skabe stor ulighed i koncentrationen af symbolsk kapital og kan fungere som en effektiv barriere mellem de direktører, der er en del af etableringen og dem, der ikke er. Placeringen i denne cirkel af gensidig anerkendelse former ifølge Mills derfor også individets karakter:

In these diverse contexts, prestige accumulates in each of the higher circles, and the members of each borrow status from one another. Their self-images are fed by these accumulations and these borrowings, and accordingly, however segmental a given man's role may seem, he comes to feel himself a 'diffuse' or 'generalized' man of the higher circles. (Mills 1956; 282)

Som Mills indikerer ovenfor har den gensidige given af status en integrerende effekt, hvor de, der har fået meget af de statusgivende netværk, føler en vis loyalitet over for det, der er årsagen til deres sym-

bolske ressourcer. Hvis Matthæus-effekten gør sig gældende inden for akkumulationen af symbolsk kapital på det danske magtfelt, må man forvente eksponentielt stigende koncentration af kapital med en lille gruppe, der besidder størstedelen af de symbolske goder.

Magtfeltets opbygning integrerer altså gennem arbejdsdeling og konflikt, men er samtidig også holdt sammen af ensartede habituelle dispositioner og reproduktionsmekanismer. Fordi kampene på magtfeltet handler om legitimeringen af kapitalformerne, er det således den symbolske kapital – den legitimerede kapital – der er afgørende på magtens felt. Som et resultat af slægtskabet mellem symbolsk og social kapital kommer netværk til at fungere som en central form for – og indikation på – symbolsk kapital på magtens felt (De Nooy 2003). Aktørerne legitimerer gensidigt deres symbolske kapital i de prestigefyldte netværk. Dette antages at føre til en Matthæus-effekt, hvor kapitalen ikke akkumuleres lineært, men eksponentielt.

Data og metode

Denne undersøgelse baserer sig på prosopografiske data fra offentlige tilgængelige kilder heriblandt Kraks Blå Bog, Greens Erhvervsinformation, OIS, FOA, CVR og diverse journalistiske portrætartikler fundet gennem Infomedia. Vi trækker på tidligere prosopografiske studiers design til udvælgelsen af datakilder og konstruktionen af variable og indikatorer (jf. fx Bourdieu 1996; Maclean et al. 2006; Hjellbrekke og Korsnes 2009).³

Topchefen fra 82 virksomheder er udvalgt på baggrund af størrelse af omsætning eller antallet af ansatte i virksomheden: henholdsvis mindst fem mia. kr. og 5.000 ansatte. Ydermere er virksomheder kun udvalgt, såfremt de havde mindst 500 ansatte. Således indfanges både virksomheder med stærk finansiel og organisatorisk kapital (Bourdieu 2005; 190). For de 82 virksomheder er der indhentet data på blandt andet; omsætning, størrelse, antal ansatte, alder, ejerskabsstruktur og omtale. Data er indhentet fra virksomhedernes årsregnskaber fra 2004 til 2007.

For de største virksomheder, fx A.P. Møller - Mærsk, Danske Bank og Arla, er ikke kun topdirektørens forhold undersøgt, men også yderligere i alt 12 direktionsmedlemmer er inddraget. Endelig er seks ejer-ledere - tidligere administrerende direktører, der nu sidder som bestyrelsesformænd for selskaber, de selv ejer (eller er en central del af ejerkredsen i), fx

Lars Larsen fra JYSK eller Tom Kähler fra Rockwool - medtaget. Det giver en population på i alt 100 topdirektører.

Konstruktionen af rum foregår ved hjælp af geometrisk dataanalyse, (se fx Hjellbrekke et al. 2007; Lebaron 2008; Andrade, Karlson, og Baek 2011), nærmere bestemt den specifikke multiple korrespondanceanalyse (Le Roux og Rouanet 2004), der blandt andet muliggør, at individer, der ikke er information om på alle variable, alligevel kan indgå som aktive i konstruktion af rummene.⁴ På den måde kan man identificere de ”skjulte relationer” i data (Jæger 2006; 52) ud fra en statistisk metode, der ikke bryder, men ligger i forlængelse af Bourdieus relationelle blik på det sociale (Bourdieu, Chamboredon, og Passeron 1991; 251; Broady 1988). Metoden er således ikke blot deskriptiv, men kan afdække de strukturer, der er generative for strategier på feltet (Bourdieu 2005; 102–3). Således kan korrespondanceanalysen benyttes til at identificere kapitalformer på magtens felt (Bourdieu 1988; Bourdieu 1996; Bourdieu 2005; Hjellbrekke og Korsnes 2009).

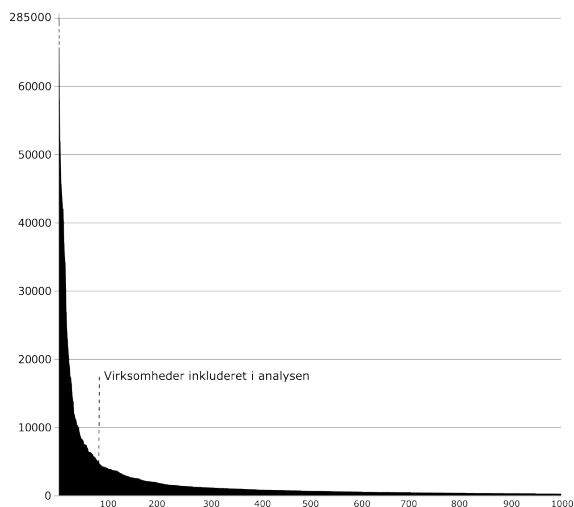
Virksomhedens prestige

For at undersøge relationen mellem direktørens integration i magtfeltet og hans virksomheds organisatoriske kapital vil vi nu optegne et billede af, hvordan feltet af store virksomheder ser ud i dag, herunder sammenhængen mellem størrelse og prestige. Forståelsen af hvordan prestige tildeles store virksomheder er central for at kunne beskrive, hvordan topdirektøren kan agere på magtfeltet.

³ Se evt. (Ellersgaard og Larsen 2010; 147–57) for yderligere detaljer.

⁴ Analysen er udført ved hjælp af Soc.ca-pakken til R (Grau Larsen, Andrade, og Ellersgaard 2012). Pakkens kode er baseret på Michael Greenacres ”ca” pakke (Greenacre og Nenadic 2007), men med et mere brugervenligt interface, nye grafiske funktioner og relevante hjælpefunktioner. Metodisk og matematisk implementerer pakken Brigitte Le Roux's specifikke korrespondance analyse (B. Le Roux og Rouanet 2010; Brigitte Le Roux og Rouanet 2004). Koden til pakken kan hentes på: <https://github.com/Rsoc/soc.ca/>

Figur 2. Top 1000: Virksomheder efter omsætning i 1000 kr.

I den danske økonomi er der få store og dominerende aktører. Som det fremgår af figur 2, er der i Danmark en koncentration af kapital i virksomhederne, der følger en eksponentiel kurve. Denne form er et resultat af forskelligartede konsolideringsstrategier, der har taget fart fra 1970 til nu (Iversen 2005), og ender i en struktur, som den fremgår af figur 2, hvor de fem største virksomheder tilsammen omsætter 25 (607 mia. kr) gange så meget som de fem mindste af de 82 virksomheder, vi har inkluderet. De 82 virksomheder, der indgår i denne analyse udgør 72 % af den samlede omsætning for de 1000 største virksomheder i Danmark, og de ti største virksomheder alene udgør 33 % af den samlede omsætning. Der er altså markante forskelle blandt de 82 virksomheder, der er inkluderet i analysen, og selvom populationen er lille, indfanger den en markant del af den samlede økonomiske aktivitet i de største danske virksomheder. Havde vi inkluderet flere i analysen, ville det være svært at argumentere for, at direktørerne stod over for bare nogenlunde sammenlignelige udfordringer. Dette eksemplificeres tydeligt af, at den virksomhed, der har den største organisation, ISS, har flere tusinde gange så mange ansatte (over 400.000) som den virksomhed i analysen med færrest ansatte (Danske Spil med 261 ansatte). Samlet set er det dog den absolutte top af danske virksomheder, der er inkluderet i analysen, og disse direktørers magtpotentiale er markant.

Men for at forstå forskellene i tildelingen af symbolsk kapital til topledere, er det ikke nok alene at se på forskellene i størrelse, men også i virksomhedens symbolske ressourcer, eller det vi her vil kalde virksomhedens prestige. Virksomhedens

prestige eller renommé har stor betydning for, om en direktør bliver inkluderet og dekoreret. Prestigen, den symbolske styrke eller virksomhedens brand er udtryk for et aggregat af virksomhedens størrelse, omtale, berømmelse, branchens vigtighed for den nationale økonomi, virksomhedens alder, ejerskabsforhold og meget mere. Men selvom prestigen kan løftes af mange elementer, er der meget, der tyder på, at der også her er tale om en Matthæus effekt, hvor de forskellige elementer følges ad (se vores analyse af rummet af topvirksomheder i (Ellersgaard og Larsen 2010; 134–5)).

Rose og Thomsen (2004) finder i deres faktoranalyse, at forskellige typer af renommé alle kan reduceres til en form, hvor mere af den ene form giver mere af den anden. Samtidig sandsynliggør de, at investorer holder hånden under velrenommerede virksomheder, og de derfor er mindre sårbare over for markedsudsving eller dårlige regnskaber. Virksomheder, der historisk har haft en førende position, som fx ØK, kan i årevis trække på denne symbolske kapital. ØK er med sin omsætning på 4,4 mia en af de absolut mindste virksomheder i denne analyse, men er ikke desto mindre i løbet af fire år blevet omtalt i 8.081 artikler, hvilket placerer virksomheden som den 32. mest omtalte virksomhed. Præcis som en dårlig historie ikke nødvendigvis påvirker en virksomheds prestige på længere sigt, så behøver et udsving i den økonomiske præstation ikke at påvirke virksomhedens prestige.

Den symbolske økonomi, der styrer virksomhedernes prestige, bevæger sig altså efter sin egen logik, der kun delvist følger virksomhedens økonomiske præstationer. Det har fx betydning, i hvilken grad en virksomhed spiller ind i den nationale selvforståelse. Den danske stat har fx strategiske interesser, der er stærkere knyttet til bestemte virksomheder. Det gælder især eksportvirksomhederne, der hiver udenlandsk valuta til Danmark, og på den måde forbedrer den danske handelsbalance (Iversen og Andersen 2008: 316ff). Statens interesser bliver til befolkningens interesser, hvilket afspejler sig i den omtale virksomhederne får, fx er eksportvirksomheder i gennemsnit tre gange så hyppigt omtalt i bøger som rene hjemmemarkeds-virksomheder (Ellersgaard og Larsen 2010: 117). En direktørs mulighed for at opnå social og symbolsk kapital på magtens felt vil følge virksomhedens prestige og ikke blot dens størrelse. I den følgende korrespondanceanalyse vil fordelingen af symbolsk og social kapital for direktørerne blive holdt op imod fordelingen i virksomhedernes størrelse og prestige.

Kapitalformerne

Denne undersøgelse vil se på forskellene imellem topdirektørerne, men det er vigtigt at huske at denne gruppe er ekstremt ens og homogen. Af de 100 direktører er to kvinder, seks er fra arbejderfamilie, fem er udlændinge, 92 er gift, 54 har en kandidatuddannelse og 41 havde deres første stilling i management og ledelse. For en international sammenligning af populationen, se (Ellersgaard og Larsen 2011). Dette er ikke overraskende i en så eksklusivt defineret gruppe, at man kunne forvente, at der ikke var de store forskelle på den mængde af de symbolske ressourcer, de hver især har opnået.

Men som det vil fremgå både af den følgende tabelgennemgang og korrespondanceanalyse, så er der markante forskelle i fordelingen af de forskellige kapitalformer. I det følgende vil vi se på de indikatorer, der indgår aktivt i konstruktionen af feltet. Tabel 1 og tabel 2 er organiseret i headings (Lebaron 2008), der hver indfanger anerkendelse fra forskellige dele af magtens felt. Af tabellerne fremgår også, hvor stort et bidrag de forskellige modaliteter og variable har for de to første dimensioner i korrespondanceanalysen. De fleste mål har hovedsageligt en symbolsk karakter og er derfor ikke et direkte udtryk for direktørens magtressourcer. Samtidig er en variabel sjældent kun udtryk for symbolsk kapital. Målet med den følgende gennemgang er at give læseren et detaljeret indblik i kapitalformerne, og hvordan de relaterer sig til magtens felt.

Omtale og biografier

Som det blev gjort klart tidligere, er der meget stor forskel på den samlede mængde af kapital i de forskellige virksomheder. Forskellenes eksponentielle og monopolistiske karakter går igen hos direktørerne, så selv inden for en så ekstremt elitær gruppe som de 100 øverste topdirektører er der meget markante forskelle i den symbolske anerkendelse. Som det fremgår af tabel 1, er omtalen meget ulige fordelt. Men hvor det er normen, at de fleste direktører er nævnt i mere end 50 artikler på et år, er det kun meget få direktører, der er blevet biograferet. Mængden af omtale i artikler afhænger i vid udstrækning af virksomhedens PR strategi. Børsnoterede virksomheder og deres direktører er derfor langt mere synlige. En stærk forbundet og offentligt kendt direktør kan samtidig tiltrække opmærksomhed til en virksomhed⁵.

⁵ Et godt eksempel er forskellen på de to forsikringsdirektører Stine Bosse fra TrygVesta og Henrik Ramlau-Hansen fra Danica. På trods af store ligheder i størrelse, omtale og forretningsområde, er Ramlau-Hansen personligt omtalt 45 gange, mens Bosse er omtalt 438 gange og er som en af kun otte direktører biograferet.

Men her er det vigtigt at huske, at direktørens offentlige profil er aktivt understøttet af virksomheden. Hvor artiklerne distribueres af aviserne, udgives biografierne af forlagene og indfanger en anden vurdering af direktøren. Her lægges vægt på tyngde, historie og særkende. Det er derfor hovedsageligt de allerstørste virksomheders ledere eller ejerne, der biograferes. Omtalen kan være en ressource, fordi det stadfæster direktørens vigtighed; det er uomgængeligt, at han er en, man må regne med, når han er kendt. Man kunne måske forvente, at ”for meget” omtale kunne trække ned i rummet, men som den senere analyse viser, så er det ikke tilfældet. Dette skyldes, at omtale hænger sammen med virksomhedens prestige, og at omtale opfattes som et vilkår for direktørposten i de største virksomheder.

Royal anerkendelse

Den royale anerkendelse afspejler direktørens tilknytning til og anerkendelse inden for en bestemt højborgerlig elite centreret omkring hoffet (Maclean, Harvey, og Press 2006: 182). Kongehuset tildeler invitationer og ordner ud fra en vurdering af direktørens karakter og virksomhedens prestige. Da det er ministerierne, der indstiller direktører til ordner, er de derfor i nogen grad udtryk for vurderinger inden for staten af karakteren af virksomheden, direktøren og dennes betydning for nationen⁶. Det er værd at undersøge i hvilken grad, kongehuset fungerer som en af de centrale gatekeepers til de mest magtfulde kredse i Danmark, og om de styrer adgang til en dansk ækvi-valent til det franske ”establishment” (Bourdieu 1996, 315 ff). Som det ses i tabel 1, er det kun et mindretal af direktørerne, der findes værdige til de forskellige former for symbolsk anerkendelse, som kongehuset og udenlandske stater fordeler.

⁶ Men der er også et socialt netværks element i tildelingen af ordner og invitationer, hvor de direktører, der plejer omgang med hoffet også tildeles mere anerkendelse som et resultat af personlige venskaber.

Tabel 1: Bidrag og fordelinger for de aktive variable

	Dim.1 (%)	Dim.2 (%)	Aktive individer	Alle individer
<i>Omtale og biografier</i>	<i>16,4</i>	<i>3,4</i>		
Artikler: 0-10	2,3	1,9	19	36
Artikler: 50-300	0,2	0,0	33	44
Artikler: Over 300	4,5	1,4	20	20
<i>Total</i>	<i>7,0</i>	<i>3,3</i>	<i>72</i>	<i>100</i>
Biograferet	8,5	0,1	7	7
Ikke biograferet	0,9	0,0	65	93
<i>Total</i>	<i>9,4</i>	<i>0,1</i>	<i>72</i>	<i>100</i>
<i>Royal anerkendelse</i>	<i>16,2</i>	<i>15,1</i>		
Dansk orden	4,6	5,6	23	23
Ingen danske orden	2,1	2,6	49	77
<i>Total</i>	<i>6,7</i>	<i>8,2</i>	<i>72</i>	<i>100</i>
Udenlandsk orden	1,5	5,8	10	10
Ingen udenlandske ordner	0,2	0,9	62	90
<i>Total</i>	<i>1,7</i>	<i>6,7</i>	<i>72</i>	<i>100</i>
Royal invitation	4,3	0,1	32	32
Ingen royal invitation	3,5	0,1	40	68
<i>Total</i>	<i>7,8</i>	<i>0,2</i>	<i>72</i>	<i>100</i>
<i>Direktører og bestyrelsesmedlemmer</i>	<i>23,7</i>	<i>27,1</i>		
VL-gruppe: 1, 3 eller 46	1,5	1,2	23	23
VL-gruppe: Ikke 1, 3 eller 46	2,1	2,5	23	23
VL-gruppe: Ikke medlem	0,0	6,4	26	54
<i>Total</i>	<i>3,6</i>	<i>10,1</i>	<i>72</i>	<i>100</i>
Årets Leder	6,1	0,4	10	11
Ikke Årets Leder	1,0	0,1	62	89
<i>Total</i>	<i>7,1</i>	<i>0,5</i>	<i>72</i>	<i>100</i>
Topnetværk: Samtalegruppen	5,5	2,0	5	5
Topnetværk: Netværket	0,6	5,7	7	7
Topnetværk: Ikke i topnetværk	0,9	1,5	60	88
<i>Total</i>	<i>7,0</i>	<i>9,2</i>	<i>72</i>	<i>100</i>
Bestyrelsesposter: +4	0,7	1,5	9	11
Bestyrelsesposter: 1-3	0,4	0,4	44	55
Bestyrelsesposter: Ingen	0,2	0,0	19	34
<i>Total</i>	<i>1,3</i>	<i>1,9</i>	<i>72</i>	<i>100</i>
Flere top bestyrelsesposter	0,5	3,7	7	7
Enkelt top bestyrelsespost	2,8	0,5	15	15
Ingen top bestyrelsesposter	1,4	1,2	50	78
<i>Total</i>	<i>4,7</i>	<i>5,4</i>	<i>72</i>	<i>100</i>

Det gennemsnitlige bidrag pr. modalitet er 1,8 %

Direktører og bestyrelsesmedlemmer

I tabel 1 ser vi forskellige former for professionelle netværk og bestyrelser. Disse netværk har den eksklusive gruppes dobbelte karakter af symbol og ressource. Fordi magtfulde individers tid er en naturligt knap ressource, kan det at have fået del i andres tid fungere som statusgivende (Goffman 1951, 299). Når en social relation bliver kendt, fx gennem en officiel medlemsliste, bliver det en konkretisering af individernes kapital. Den symbolske værdi af medlemskabet følger den samlede kapital-sammensætning af de involverede parter. Et godt eksempel er VL-grupperne, der hovedsageligt har direktører som medlemmer, men også departementschefer, professorer, rektorer, journalister etc. Grupperne er selvsupplerende karrierenetværk, og folk inkluderes med hensyntagen til tyngde og personlige egenskaber. De mest prestigefyldte VL-grupper antages at være: 1, 3 og 46, hvor fx gruppe nr. 3 tæller folk som Niels Smedegaard Andersen (Mærsk), Karsten Dybvad (DI), Karsten Ohrt (Statens Museum for Kunst), Maria Rørbye Rønn (DR) og Ove Ullerup (Hofmarskal). VL-grupperne afspejler derfor inklusionen i de netværk, der integrerer på tværs af magtens felt. Modsat netværk, som VL, Netværket og Samtalegruppen, har virksomhedsbestyrelser beslutningskraft. Det at betro en aktør med indflydelse over sin virksomhed er udtryk for en meget høj grad af tillid og integration. Bestyrelsesposter er derfor ofte anvendt i litteraturen som et mål for, hvor integreret en elite er (Scott 1991b; Christiansen, Møller, og Togeby 2001; Gulbrandsen et al. 2002; Hjellbrekke et al. 2007; Vedres og Stark 2010; Schøtt 2003). I studiet af bestyrelsesposter er der mange faldgrupper i forhold til at identificere den centrale form for medlemskab.

De fleste topdirektører har bestyrelsesposter, men kun de færreste får adgang til bestyrelseslokalet i andre topvirksomheder. Næsten en fjerdedel af topdirektørerne er medlemmer af de tre mest prestigefyldte VL-grupper, mens mere uformelle netværk som "Netværket" og "Samtalegruppen" er forbeholdt et lille mindretal. De fleste prestigefyldte former for social kapital er altså noget, der tildeles et mindretal af direktørerne. Spørgsmålet er så, om der er tale om, at forskellige direktører vurderes egnede til bestemte medlemskaber, eller om disse koncentrerer hos en mindre gruppe særligt integrerede topdirektører.

Stat, politik og videnskab

I tabel 2 fremgår det hvor mange af direktørerne, der har haft held til at integrere direkte på tværs af eliter. Stærkest udtrykt i det lille mindretal af topdirek-

tørerne, der har fået pladser i henholdsvis offentlige kommissioner eller har politikere i deres virksomheds bestyrelse. Det er disse direktører og virksomheder, der genkendes af andre eliter som havende den tilstrækkelige kapital til, at de skal knyttes tættere til fx den statslige elite. Denne integration er, som det fremgår, relativt sjælden. Modsat er det et udtryk for eksklusion, hvis en direktør eller virksomhed ikke er repræsenteret i Danmark-Amerika Fondens⁷. En stærk relation til staten kan opfattes som en konsekkrering af direktøren og identificerer denne direktør som repræsentant for interesser og synspunkter, der gælder udover hans specifikke virksomhed. En sådan relation gør direktøren til repræsentant for hele det økonomiske felt.

Virksomheden og boligen, den økonomiske anerkendelse og position

En direktørs boligforhold afspejler også hans tilknytning til magtens felt. Når en direktør bosætter sig tæt på resten af den danske elite i Nordsjælland (Christiansen, Møller, og Togeby 2001: 233), så er det et udtryk for de muligheder for social integration, der ligger i en sådan adresse:

The importance attached to place of residence can be understood not only in the value attached to one's address, one's sign of nobility among others, but also in the importance that being at the very heart of "society" takes on for one's social life (parties, dinners, encounters). (Bourdieu 1996: 331)

Betydningen af boligens centrale placering er også vist af et studie af venskaber i den franske erhvervs-elite (Kadushin 1995), der finder, at venskaber oftere knyttes blandt aktører, der også bor tæt i de prominente kvarterer i Paris, hvilket er parallelt til Mills beskrivelse af byeliten (Mills 1956: 47).

Vi ser også, at det mest almindelige blandt direktørerne er at bo i Whiskeybæltet. Flere af de direktører, der bor andre steder, er ansat i virksomheder med en meget stærk regional binding, som Lego, Grundfos, Danfoss og Arla. Deres placering afspejler derfor de meget stærke ejeres præference for og tilknytning til et bestemt område.

⁷ DAF er en fond, hvis bestyrelse samler de ledende indenfor stat, universiteterne og industrien.

Tabel 2: Bidrag og fordelinger for de aktive variable (fortsat)

	Dim.1 (%)	Dim.2 (%)	Aktive individer	Alle indivi der
<i>Stat, politik og videnskab</i>	<i>13,9</i>	<i>21,5</i>		
Bestyrelse: Videnskabsfolk	1,5	2,9	15	18
Bestyrelse: Ingen videnskabsfolk	0,4	0,8	57	82
<i>Total</i>	<i>1,9</i>	<i>3,7</i>	<i>72</i>	<i>100</i>
Bestyrelse: Politikere	0,0	2,8	14	15
Bestyrelse: Ingen politikere	0,0	0,7	58	85
<i>Total</i>	<i>0,0</i>	<i>3,5</i>	<i>72</i>	<i>100</i>
Amerika Fonden: Bestyrelsesmedlem	1,8	1,0	29	29
Amerika Fonden: Virksomheden repræsenteret	0,5	0,6	16	21
Amerika Fonden: Ikke medlem	3,8	2,5	27	50
<i>Total</i>	<i>6,1</i>	<i>4,1</i>	<i>72</i>	<i>100</i>
Post i videnskabelig institution	2,4	5,9	12	12
Ingen videnskabelige poster	0,5	1,2	60	88
<i>Total</i>	<i>2,9</i>	<i>7,1</i>	<i>72</i>	<i>100</i>
Post i offentlig kommission	2,5	2,6	12	12
Ingen offentlige kommissioner	0,5	0,5	60	88
<i>Total</i>	<i>3,0</i>	<i>3,1</i>	<i>72</i>	<i>100</i>
<i>Virksomheden og boligen</i>	<i>29,4</i>	<i>32,9</i>		
År som direktør: 10+ år	1,8	4,8	23	27
År som direktør: 5-9 år	0,6	1,0	23	35
År som direktør: Under 5 år	4,0	1,2	26	38
<i>Total</i>	<i>6,4</i>	<i>7,0</i>	<i>72</i>	<i>100</i>
Løn: +11 mio kr	4,6	2,7	7	10
Løn: 10-11 mio kr.	1,2	1,8	13	13
Løn: 6-9 mio kr.	0,0	2,1	12	21
Løn: 3,5-6 mio kr.	3,5	0,2	20	28
Løn: - 3,5 mio kr.	0,1	4,9	8	10
<i>Total</i>	<i>9,4</i>	<i>11,7</i>	<i>60</i>	<i>82</i>
Bopæl: Whiskeybæltet	0,8	3,5	27	41
Bopæl: København	0,3	0,1	10	12
Bopæl: Forstad til Kbh	0,2	0,2	7	12
Bopæl: Århus og Aalborg	2,1	0,0	8	9
Bopæl: Provinsbyer	0,2	1,4	8	11
Bopæl: Land og sommerhus	3,2	5,5	9	11
Bopæl: Udlandet	0,9	0,0	3	4
<i>Total</i>	<i>7,7</i>	<i>10,7</i>	<i>72</i>	<i>100</i>
Ejendom: Over 12 mio kr.	4,5	0,3	12	12
Ejendom: 8-12 mio kr.	0,0	2,3	19	24
Ejendom: 3,5-8,0 mio kr.	0,2	0,2	31	48
Ejendom: Under 3,5 mio kr.	1,2	0,7	7	12
<i>Total</i>	<i>5,9</i>	<i>3,5</i>	<i>69</i>	<i>96</i>

Det gennemsnitlige bidrag pr. modalitet er 1,8 %

Boligens størrelse afspejler ikke alene den økonomiske formåen, men også direktørens position i spændingsfeltet mellem ejere og forvaltere. Hvor ejerne kan tillade sig en mere ekstravagant livsstil end de relativt mere ydmyge forvaltere. Dette skel ses også i lønningerne og den økonomiske formåen. Lønnen fungerer både som et signal for virksomheden og for direktøren. Heraf følger også, at en høj aflønning er en positionering i det økonomiske felt, og det er derfor også "naturligt", at de største virksomheder har den højeste aflønning, og derfor også har de mest værdifulde direktører. Men som med karakteren af boligen, så er det sjældent, at en direktør alene på sin lønindtægt er i stand til at opnå en mængde økonomisk kapital, der giver ham det kvalitative skift; "the big jump" (jf. Mills 1956: 110–1), der sætter ham i samme situation som ejerne⁸. I boligen ser vi igen en sammensmeltning mellem symbolsk og social kapital, hvor den boligform med den største symbolske kapital også er den, der giver muligheden for at akkumulere yderligere social kapital. Boligen udgør derfor en sjælden mulighed for direkte at rekonvertere økonomisk kapital til andre kapitalformer. I det danske samfund styrer boligvalget samtidig en del andre valg omkring reproduktionsstrategier. Når man vælger kvarter vælger man også skolekammerater, daginstitution og meget mere. Derfor afspejler boligen i udpræget grad de habituelle dispositioner.

Korrespondanceanalyse: Koncentration af magt og status efter Matthæus-effekten

Efter nu at have optegnet et billede af fordelingen af forskellige typer symbolsk og social kapital står spørgsmålet om *relationerne* mellem disse tilbage. I det følgende afsnit vil vi udforske disse relationer ved at konstruere rummet for social og symbolsk kapital gennem den specifikke multiple korrespondanceanalyse. Imidlertid viser en analyse ud fra de indikatorer, vi har præsenteret ovenfor, at Matthæus-effekten gør sig gældende i så høj grad, at rummet bliver skævt. En gruppe topdirektører har så lidt symbolsk og social kapital i sammenligning med de øvrige, at de placerer sig isoleret (se evt. Ellersgaard og Larsen 2010: 97). Den symbolske og sociale kapital for de 100 vigtigste topdirektører er så ulige fordelt, at det konstruerede rum bliver særdeles heterogent. En gruppe uintegrerede topdirektører, der ikke agerer på magtfeltet, bidrager derfor ikke med nogen nuancer til analysen, og for at opnå en større spredning i rummet

er de blevet ekskluderet. Fortolkningerne af de to primære akser er dog ikke forandret som et resultat af eksklusionen og dimensionerne er derfor stabile (jf. Brigitte Le Roux og Rouanet 2004: 277).

Kriteriet for eksklusion fra analysen er, om topdirektøren hverken indgår i centrale sociale eller symbolske relationer, jf. gennemgangen ovenfor. Således er topdirektører, der hverken er medlem af andre topvirksomheders bestyrelser, Danmark-Amerika fonden eller en VL-gruppe, og som heller ikke hverken har været til royale arrangementer eller modtaget såvel danske som udenlandske ordener, ikke inddraget i korrespondanceanalysen. Det gælder i alt 28 af topdirektørerne. Heraf er kun tre underdirektører (fra Carlsberg, Arla og ISS) og en (Eelco van Heel, Rockwool) er fra en virksomhed, hvor ejer-lederen også er blandt de 100 topdirektører. Således indgår fx hele direktionen fra A.P.-Møller Mærsk og Danske Bank stadig i den gruppe af topdirektører, der i denne optik optræder på – og anerkendes inden for – magtfeltet. De øvrige ekskluderede topdirektører stammer primært fra de mindste – vurderet efter omsætning og prestige – af de 82 virksomheder, med Jesper Lien (Coop) og Kurt Kokhauge Larsen (DSV) som undtagelser. Denne eksklusion skyldes imidlertid ikke kun metodologiske overvejelser. At lidt under 30 % af de 100 topdirektører er særdeles uintegrerede på magtfeltet er overraskende. *Elitens sociale cirkler er særdeles snævre i Danmark.*

Vi har således konstrueret et rum med 72 integrerede topdirektører. Vi vil nu give en kort introduktion til, hvordan denne analyse skal fortolkes.

Dimensionernes tolkning afgøres ud fra de modaliteter, der bidrager over gennemsnittet til dimensionerne (Jambu 1991, 286). De aktive dimensioner udvælges ud fra et kriterium om tolkbarhed samt deres relative styrke i forhold til hinanden. Den første dimension forklarer 46 % af den samlede tilpassede inerti (Le Roux og Rouanet 2004: 205–15), mens anden dimension forklarer 22 %⁹. Begge dimensioner har klare fortolkninger, mens den tredje dimension forklarer 9 % og ikke har nogen klar fortolkning. Tredje dimension indfanger en modsætning mellem en specifik undergruppe af københavnske direktører og en del af ejerne i Jylland. Vi har endnu ingen teoretiske eller empiriske grunde til at antage at denne dimension er central i forståelsen af topdirektørerne.

Første og anden akse på kortet er byttet, sådan at

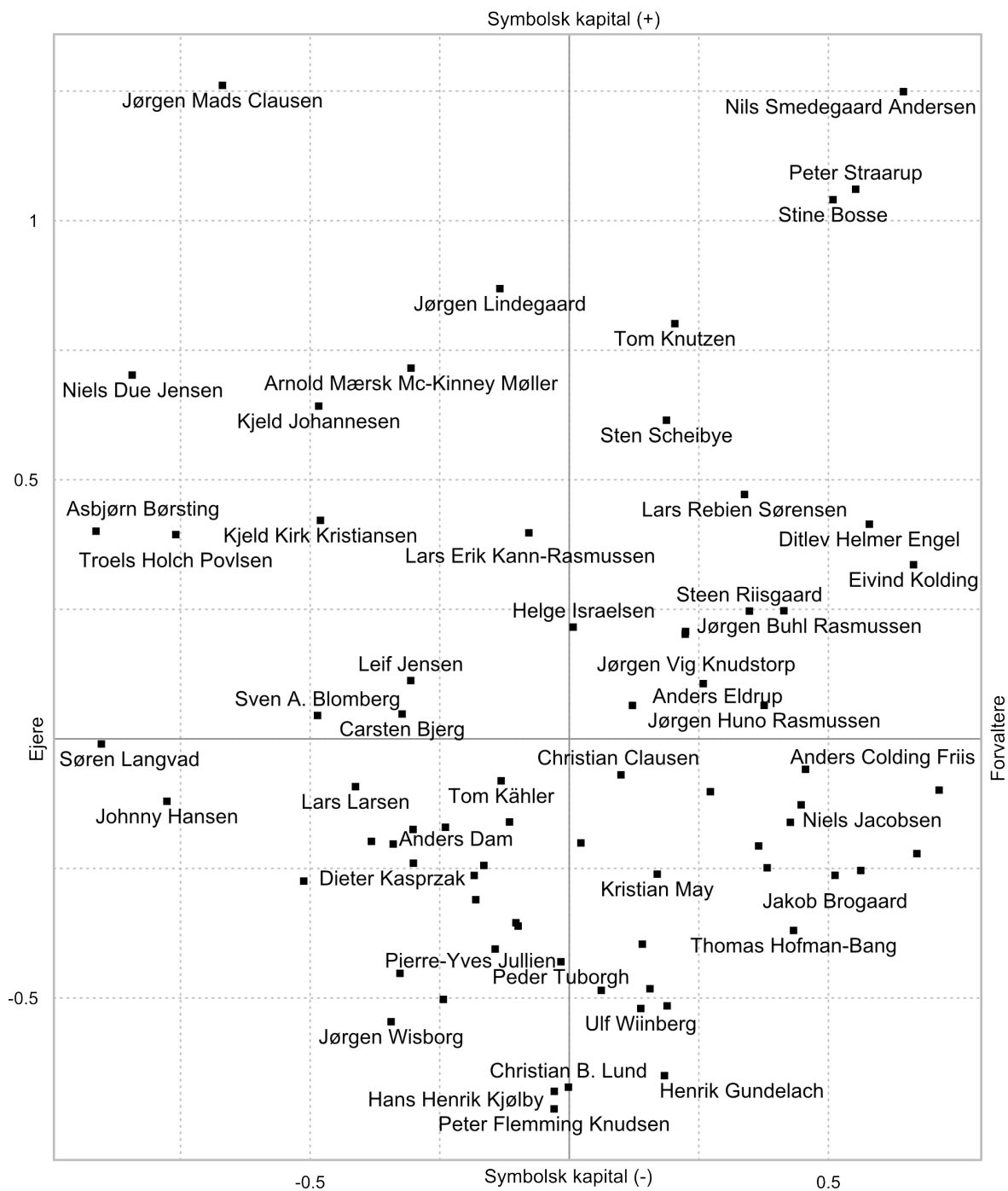
⁸ Men direktørerne løftes dog ud af afhængigheden af lønarbejdet og kan leve af renterne af deres erhvervede kapital, hvilket placerer dem i den nedre del af den ejende klasse (Wright 1997: 25).

⁹ Der er i denne analyse to modaliteter sat som passive: "Ejendom: Udlandet" og "Løn: Manglende oplysninger". De udgør under 1% af den samlede masse i analysen.

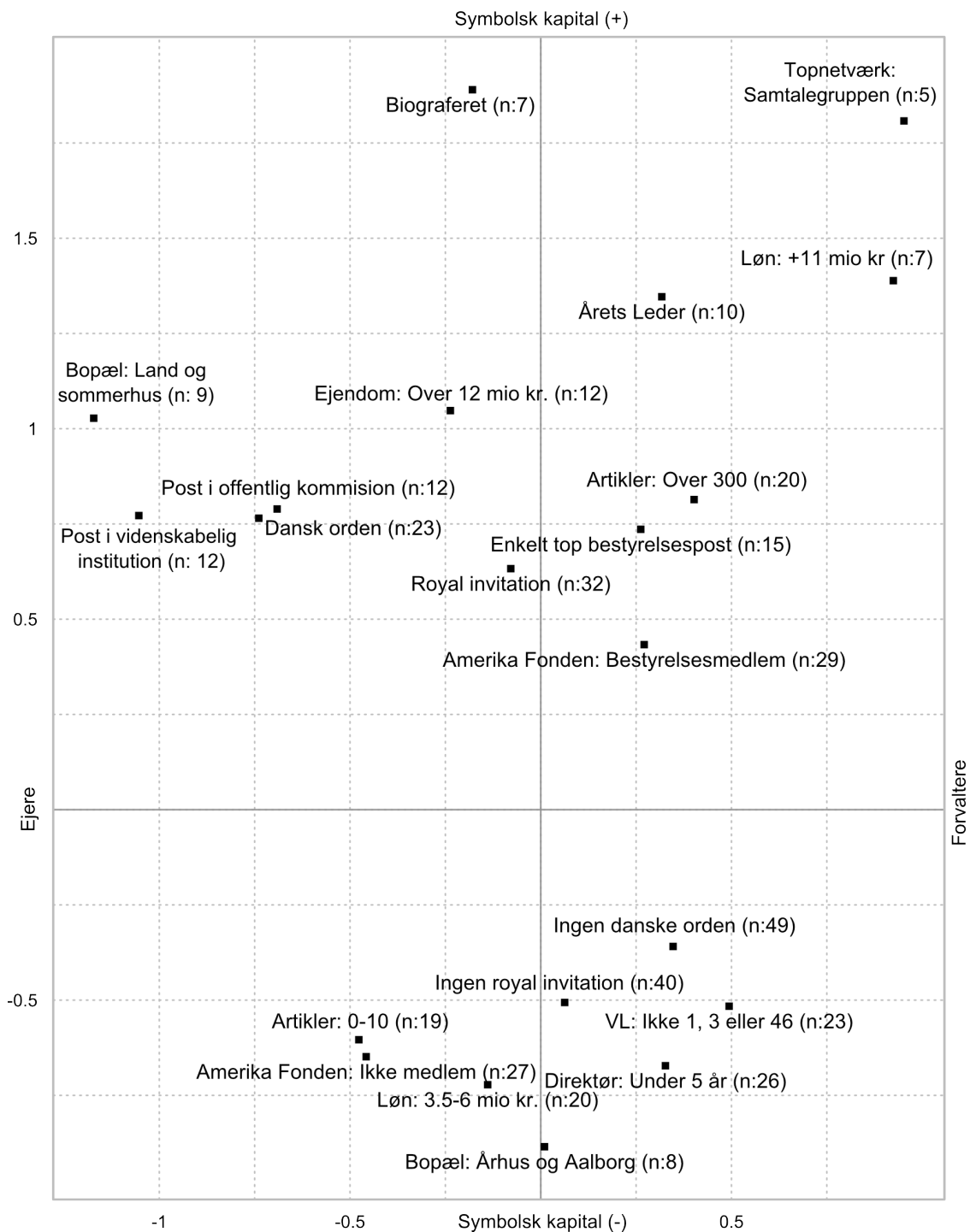
den stærkeste dimension løber vertikalt, da det er intuitivt at forstå magtrelationer som løbende oppefra og ned. Alle kort har principal-koodinater for at gøre tolkningen på tværs af variable mere pålidelig.

Afstande på over 0.5 opfattes som stærke relationer, mens afstande over 1 er meget stærke forbindelser (Le Roux og Rouanet 2010, s.71). Vi vil nu fortolke de to dimensioner nærmere.

Figur 3. Rummet af kapital på magtfeltet: Individuer

Figur 4. Rummet af kapital på magtfeltet: De mest bidragende modaliteter til dim. 1

Første dimension: Symbolsk kapital på magtens felt
Den første dimension indfanger den samlede mængde kapital og modsætter den med en eller flere af indikatorerne for symbolsk kapital imod modaliteter uden disse egenskaber. Som det fremgår af tabel 1 og

2 er dimensionen relativt ligeligt styret af de forskellige headings. Dog er både royal anerkendelse og omtale relativt stærke. Dimensionen viser en modsætning imellem de symbolsk dominerende direktører i toppen og de ekskluderede i bunden. Som

det fremgår af Figur 4; er de mest omtalte direktører, i de bedste netværk, med de højeste lønninger og de fineste og bedste boliger placeret i toppen af rummet. Modsat finder vi de ekskluderede direktører, med lav omtale og lav løn i bunden af rummet. Det er også her, at vi finder de direktører, der har været topdirektører i under fem år. Nogle af disse direktører vil over tid kunne bevæge sig opad i rummet, da det tager tid at rekonvertere fra andre kapitalformer til symbolsk kapital.

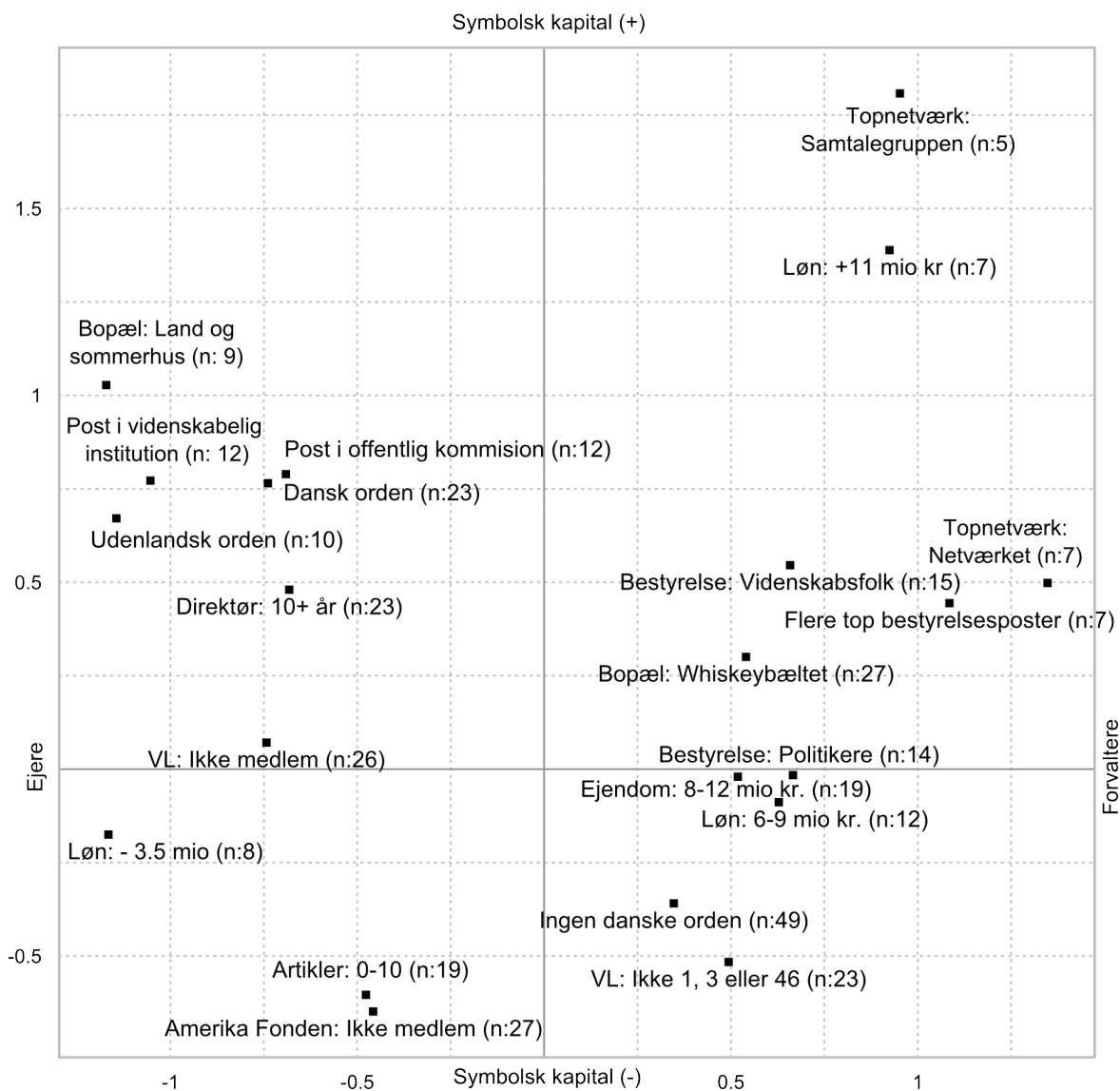
Dimensionen viser, at fordelingen af de forskellige typer af symbolsk kapital følger Mathæus princippet (jf. Merton 1988). Dette fremgår af, at så forskelligartede former for anerkendelse som netværksmedlemskab, om man er udnævnt til årets leder, bopæl og offentlige poster følger den samme dimension. Det underbygges også af, at de nyeste tilkomne til topdirektørposten er placeret lavest. I toppen af kortet finder vi samtidig direktørerne for de største danske virksomheder, som det fremgår af individskyen i Figur 3. Øverst i kortet finder vi ejer og daværende direktør for Danfoss Jørgen Mads Clausen og adm. direktør Nils Smedegaard Andersen fra A.P. Møller Mærsk. I bunden af kortet finder vi direktører for relativt mindre virksomheder som Jørgen Wisborg fra OK Benzin og Christian B. Lund fra Sanistål. Samtidig kan vi se, at individskyen har sit tyngde-

punkt i bunden og bliver mere og mere spredt i toppen. En lille gruppe af direktører besidder derfor betydeligt mere symbolsk kapital end resten.

Et af de individer, der er placeret øverst i kortet, Stine Bosse, der på dette tidspunkt er direktør for forsikringsselskabet Tryg, forlader senere sin post og integrerer sig stærkere ind i andre eliter, mest prominent med hendes post som bestyrelsesformand i Det Kongelige Teater og i tænketanken Concito. Tesen i denne analyse ville være, at direktører med en lavere samlet symbolsk kapital ikke kunne være kandidater til de to stillinger. Det er et eksempel på, at den symbolske kapital på magtfeltet er rekonverterbar til top-positioner på andre felter.

Det er interessant at bemærke, at det trækker mere ned i rummet at være inkluderet i en lavstatus VL-gruppe end ikke at være inkluderet. Dette skyldes, at flere af ejer-lederne ikke er medlemmer af VL-grupper, men derimod modtager mange af de andre former for symbolske ressourcer. Men her er det værd at bemærke, at havde vi taget flere direktører med som aktive individer havde modaliteten for manglende VL medlemskab placeret sig væsentligt lavere i rummet. Det er altså blandt de allerede inkluderede direktører, at der skelnes kraftigt imellem VL-gruppernes styrke.

Figur 5. Rummet af kapital på magtfeltet: De mest bidragende modaliteter til dim. 2

Anden dimension: Ejere og forvaltere

Den anden dimension deler rummet horisontalt i en modsætning mellem forskellige former for symbolsk anerkendelse. I den venstre pol finder vi ejerne, der modtager deres indkomst som afkast og ikke prioriterer de professionelle netværk, men modsat integrerer med staten. Integrationen foregår både symbolsk i form af ordener og royale invitationer, men også gennem æres- og kommissionsposter. Ejerne vil også oftere bo længere fra de centrale netværk i Nordsjælland og København. Det er her, vi finder godsejere som Bestseller-ejeren Troels Holch Povlsen og Lego-ejeren Kjeld Kirk Kristiansen.

Vi finder altså modsætningen mellem på den ene

side arvinger og ejere og på den anden side ansatte direktører, der gennem deres karriere har opnået positionen (Bourdieu 1996: 270). I den kapitalistiske klasse finder vi ifølge den post-keynesianske skole (Stockhammer 2004) tre modsatrettede klassepositioner. Direktører, kapitalister og rentier. Kapitalister og rentier er begge ejere, men hvor kapitalisten er en udøvende ejer, er rentieren en relativt passiv modtager af udbytte. Direktøren, der ikke selv er ejer, er positioneret i et modsætningsforhold til ejerkredsen og har ifølge teorien en større interesse i at se virksomheden vokse end at maksimere udbyttet til aktionærerne. Eller med andre ord, så er direktørerne interesserede i at styrke deres status inden for

deres specifikke felt ved at øge deres organisatoriske kapital. Dette forhold kan forklare, at man i flere virksomheder har forsøgt at knytte direktøren tættere til ejerkredsen ved hjælp af incitamentsaflønnings og aktieoptioner¹⁰.

Forvalterne, altså de direktører, der ikke har arvet deres position gennem ejerskab, er karakteriseret ved at have flere netværksmedlemskaber, flere bestyrelsesposter og langt højere løn. De sidder også oftere i bestyrelser med medlemmer fra andre eliter. Det er interessant, at kongehuset tildeler mest anerkendelse til ejerne, der har den samme reproduktionsmekanisme som de royale, nemlig den familiebaserede (jf. Bourdieu 1996: 278–85). Denne modsætning mellem reproduktionsstrategier har løbet ned igennem magtfeltet siden enevælden (jf. Hansen og Hammerslev 2010: 20).

De forskelle, vi finder i denne korrespondanceanalyse, peger på, at ejere og forvaltere har meget forskellige strategier og behov. De centrale netværk kan derfor i nogen grad ses som direktørernes forsøg på at positionere sig internt i konkurrencen imellem direktører, jf. figur 5. Samtidig ses det, at statslige aktører foretrækker at inkludere ejerne direkte i kommissioner og udvalg, mens direktørerne integrerer gennem netværk. Disse modsætninger viser, at der også internt i denne eksklusive og ensartede gruppe er skel, og at disse skel har betydning for personlige karrierer, men også for karakteren af de typer af statslige kontakter, virksomhederne kan opnå. Virksomheder med stærke og aktive ejere har andre muligheder end virksomheder med spredt eller passivt ejerskab. De største virksomheder har muligheden for at høste fordelene af både en aktiv ejer og en prestigefyldt direktør. Det ses i figur 5, hvor både forvalteren Nils Smedegaard Andersen og ejeren Arnold Mærsk Mc-Kinney Møller er placeret højt i feltet¹¹.

Prestige og karakter

Sammenhængene beskrevet ovenfor er interessante, men hvis de ikke følger virksomhedernes ressourcer, sådan at de største virksomheder er placeret øverst i kortet, så stiller det spørgsmålstegn ved, om dimensionerne er i stand til at indfange integration i magtfeltet, eller om de blot viser lokale sammenhænge. Samtidig kunne man også forvente, at de statusforskelle, vi har fundet i analysen, udtrykker

forskellige sammensætninger af habituelle dispositioner blandt direktørerne, sådan at direktører fra finere hjem havde bestemte strategier. Disse spørgsmål forsøges besvaret ved en analyse af supplementære variable for virksomhedsprestige og direktørens karakter.

Prestige

I analysen af de supplementære modaliteter (se figur 6 og appendiks) ser vi, at de mest prestigefyldte virksomheder målt i omsætning, antal ansatte og omtale i bøger er væsentligt højere placeret end de relativt mindre virksomheder. Dermed følger integration og anerkendelse ikke overraskende styrken af organisationen. Dette viser os også, at integrationen og tildelingen af symbolske ressourcer til direktørerne følger virksomhedens prestige og placering i det økonomiske felt og sandsynliggør, at en direktørs symbolske ressourcer står i et dialektisk forhold til virksomhedens ressourcer. Forklaringen på at sammenhængen ikke er komplet ses af figur 7. Relativt mindre virksomheder bliver trukket op af deres symbolske ressourcer fx i form af omtale. Her er det tydeligt, at en del af de familieejede virksomheder med aktive ejere er i stand til at opnå en højere integration end langt større virksomheder. Fx. Lego (0.5) der er en af de mindre virksomheder i populationen modsat Nykredit (-0.25), der er en af de største virksomheder målt ud fra omsætning. Begge er danskejede, men Lego er et dynasti, en eksportvirksomhed og et "nationalt klenodie". Det har betydning for tildelingen symbolske ressourcer. Vi kan også se, at mængden af omtale i bøger af virksomheden har en stor betydning for, hvor inkluderet dens topdirektør er. Virksomhedernes akkumulerede symbolske kapital afspejler sig altså i anerkendelsen af direktøren, hvilket peger på at den symbolske kapital, der personificeres af direktøren også, men ikke kun, er udtryk for en kollektiv strategi fra en hel virksomhed.

Karakteren

Direktørens karakter er her målt ved hjælp af data for farens uddannelse og egen uddannelse, som giver adgang til det Michael Hartmann (2000: 6) betegner "den klassespecifikke habitus". Vi kan af Figur 6 se, at direktørens uddannelse samvarierer kraftigt med mængden af anerkendelse, fx ser vi at civilingeniører og naturvidenskabeligt uddannede direktører står langt stærkere end direktører, der kun har en HA eller cand. merc. uddannelse. Her genfinder vi modsætningen mellem ejere og forvaltere, hvor ejere langt oftere er uddannet som civilingeniører og derfor trækker punktet op. Samtidig ser vi, at direktører med

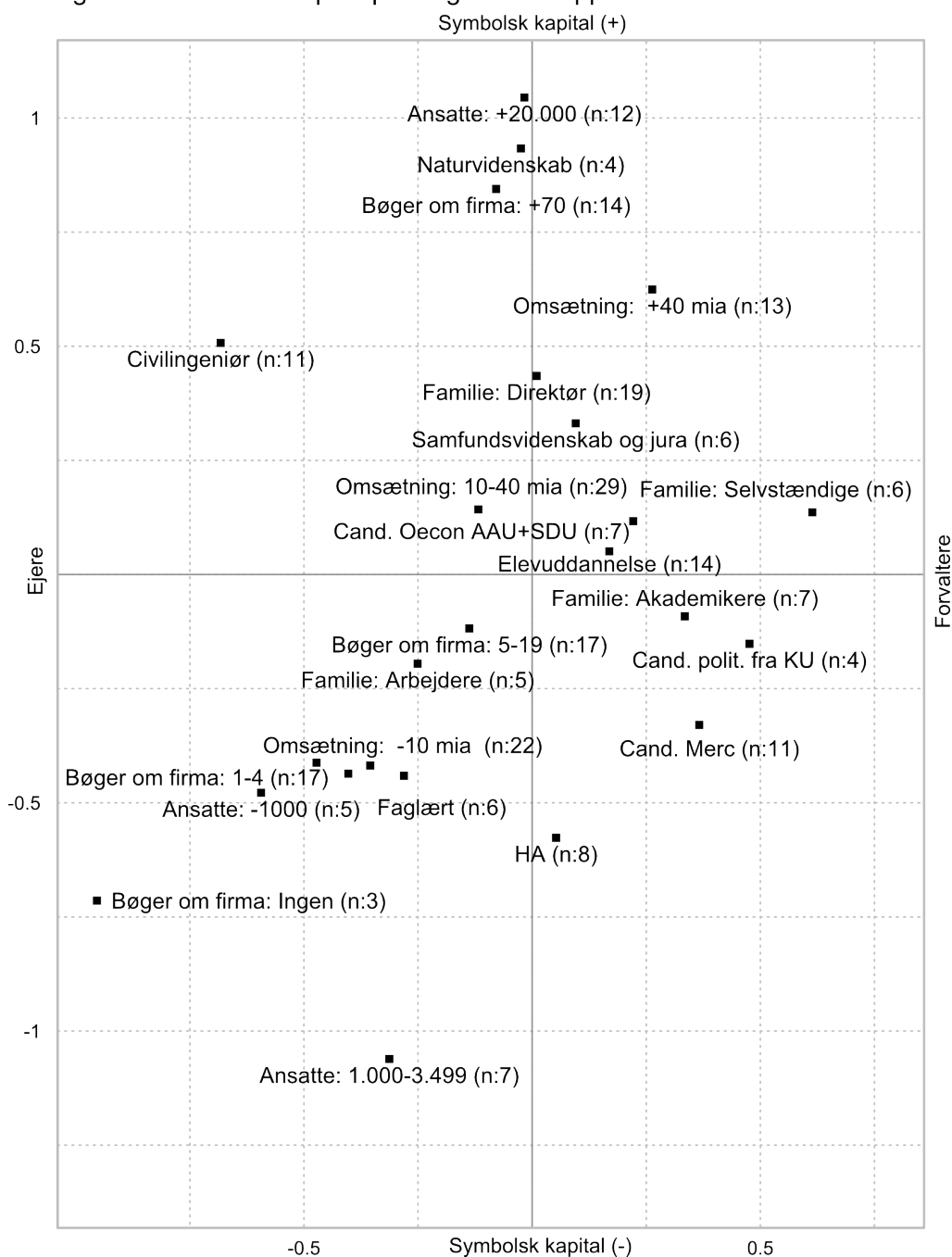
¹⁰ Dette sker på trods af, at omkring 300 studier af effekten af aktieoptioner på profitabiliteten af virksomheden ikke er i stand til at finde en entydig effekt (jf. Daily 2003)

¹¹ Men ikke alle ejere deler den symbolske kapital, som det ses af forholdet mellem ejeren af Jysk Lars Larsen og forvalteren Hans Henrik Kjølby.

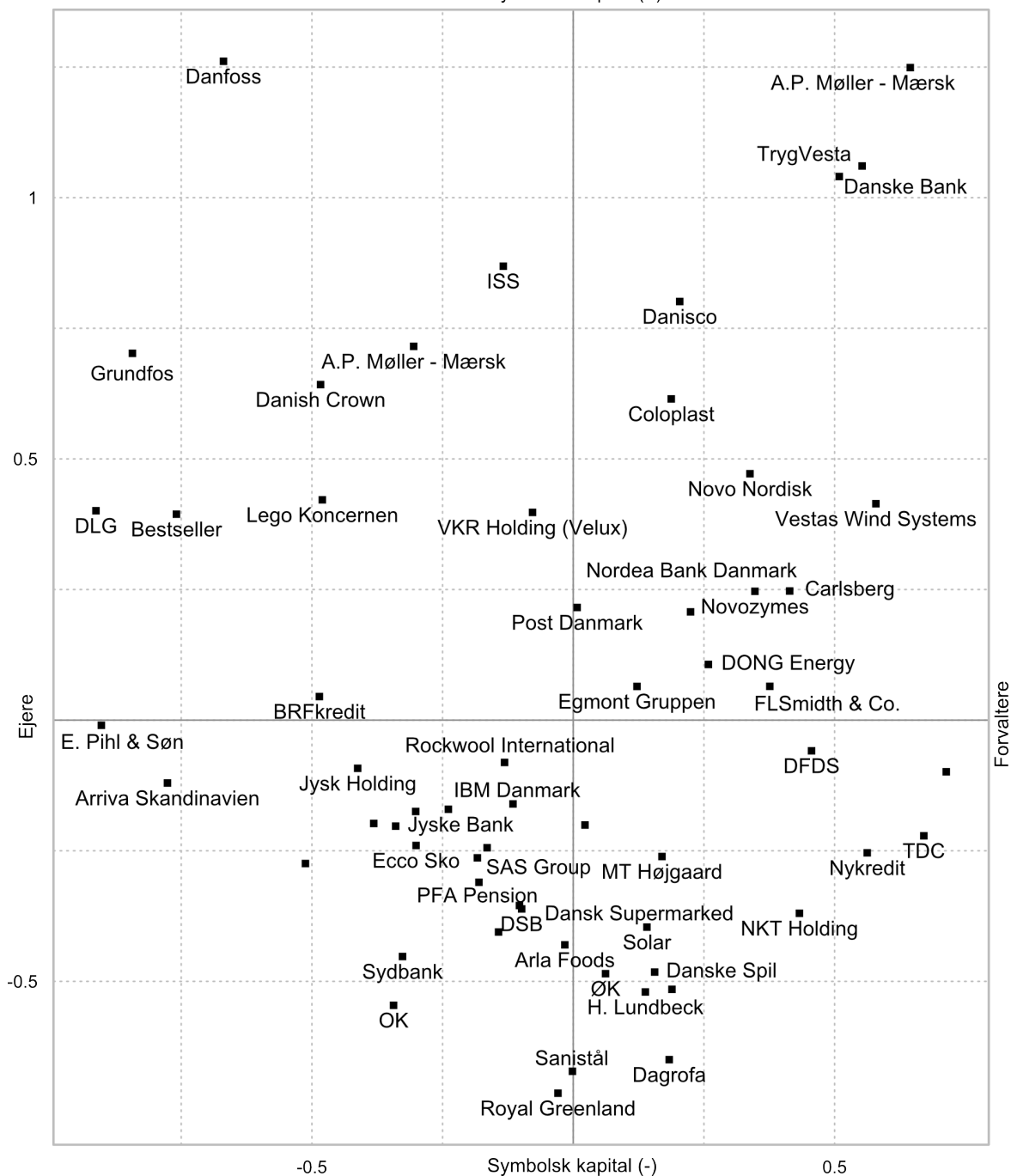
direktør-forældre står stærkere. Dette skyldes en to-delt mekanisme, hvor direktører med direktørbaggrund bliver valgt til de største virksomheder, da de står stærkere i den interne konkurrence, og da de har andre ressourcer, de kan trække på til at opnå

symbolsk kapital udover det, virksomheden "berettiger" til. Det vi ser, er altså endnu en gang, at Mathæus princippet gør sig gældende, hvor en kapitalform igen bliver vekslet til en anden.

Figur 6. Rummet af kapital på magtfeltet: Supplementære variable

Figur 7. Rummet af kapital på magtfeltet: Virksomheder
Symbolsk kapital (+)

Konklusion: Ejere og forvaltere i magtfeltet

Analysen har vist, at man ved hjælp af forskellige mål for social og symbolsk kapital på magtfeltet kan identificere en dimension af samlet kapital, der følger en Mathæus-effekt, hvor kapitalformerne følges ad. Symbolsk og social kapital er i vid udstrækning udtryk for den samme bevægelse opad i rummet. Dette

skyldes de to kapitalformers slægtskab, men også at inklusion (socialt og symbolsk) er den centrale differentieringsmekanisme i magtens felt. Den sociale kapitalens betydning på magtens felt udspringer af dets diverse sammensætning, og at dets integration er baseret på både ensartethed og forskellighed. Ulig- heden i den symbolske kapital blandt de øverste 100

topdirektører betød, at 28 af dem alene ville trække ned. For det økonomiske felt identificerer analysen en modsætning imellem ejere og forvaltere, og dermed genfindes de interne splittelser i kapitalistklassen i tildelingen af symbolske ressourcer. Af dette kan vi se, at staten og andre eliter tildeler ejere og forvaltere forskellige typer af kapital, og at det er lettere for ejere at blive inviteret ind i offentlige organer. Modsat er forvalterne langt bedre integreret indadtil, hvilket afspejler deres status i rummet af direktører. Anerkendelsen tildeles hovedsageligt til folk, der allerede er anerkendt. Derfor er også statslige aktører med til at give fordele til bestemte aktører. Disse aktører er oftere de største og velrenommerede virksomheder eller virksomheder med kendte ejerskabsdynastier bag sig. Denne gruppe er ikke repræsentativ for resten af det økonomiske felt, og det er derfor værd at undersøge, om der sker en skævvridning af den økonomiske politik i disse aktørers favør.

Diskussion: Topdirektørerne og magteliten i Danmarks størrelse

Den undersøgte population er i sammenligning med tidligere studier i Danmark og i udlandet, meget homogen og restriktiv, fordi vi alene ser på de 100 vigtigste direktører, hvor magtudredningens elite-studie (Christiansen, Møller, og Togeby 2001) medtager 500 erhvervsfolk (heraf 250 administrerende direktører). Det var derfor ikke forventeligt, at korrespondanceanalysen havde svært ved at differentiere imellem de mindst prestigøse virksomhedsledere i bunden af kortet, fordi vi antog, at direktørerne var inkluderet i de sociale netværk omkring magteliten. Men at en relativt stor gruppe primært er kendetegnet som 'have-nots' (Denord et al. 2011) peger på, at populationen er for heterogen hvad angår social og symbolsk kapital. Et fund der i sig selv er meget interessant, fordi det peger på spørgsmålet omkring magtelitens størrelse i Danmark.

Analysen tyder på, at det kun er ca. halvdelen af de vigtigste topdirektører i vores analyser, der indgår i de sociale kredse – såvel virksomhedsbestyrelser, som royale arrangementer, fonde og mere sociale klubber som VL-grupperne – omkring, hvad Bourdieu betegner som 'the establishment' eller C. Wright Mills definerer som en egentlig magtelite. Integrationen i disse eksklusive sociale cirkler lader til at være begrænset både når det gælder integrationen indadtil i det økonomiske felt – altså med andre topdirektører, bestyrelsesformænd og ejere – og udadtil i forhold til de vigtigste aktører på både det viden-skabelige og det politiske felt.

Hvis man udover adm. direktører også anslår, hvor

mange andre aktører fra toppen af det økonomiske felt fx bestyrelsesformænd, ejere, investorer, direktører for pensionsselskaber, ledere af arbejdsgiverorganisationer eller repræsentanter fra offentlige myndigheder som fx. Nationalbanken, der indgår i disse kredse, vil det måske fordoble mængden af inkluderede i magteliten fra det økonomiske felt. Der bliver altså måske tale om ca. 100 individer, altså kun en femtedel af den økonomiske elite, der blev identificeret af Magtudredningen. Når hele elitestudiet fra Magtudredningen indeholder 1.711 positioner sammenholdt med, at vores analyser af data herfra (Ellersgaard og Larsen 2008) peger på, at erhvervseliten er den bedst integrerede,¹² så vil en sådan socialt integreret magtelite måske alene bestå af mellem 250 og 500 personer.

Hermed lægger vi op til en væsentlig snævrere definition af elitens størrelse end eliteforsknings-traditionen foreskriver. Typisk ser man på omkring 2.000 personer i lande som Danmark og Norge (Gulbrandsen et al. 2002), omkring 3.000 i Sverige (Statens offentliga utredningar 1990), 5.000 i mellemstore lande som Australien, Frankrig og Tyskland og 7.000 i stormagten USA (Burton og Higley 2001: 189). Altså antages det, at jo større land desto større elite. Men i antagelsen ligger ikke, at sammenhængen er ligefremt proportional. Således antages eliten i USA at være ca. 3½ gange større end i Danmark, mens befolkning er 50 gange større. Altså ligger der også en forestilling om den relative styrke af magt i relation til andre aktører inden for den nationalstatsligt organiserede magtelite. Men disse kriterier for relativ styrke af magt ekspliciteres sjældent, og de fleste elitestudier er meget vage netop omkring, hvorfor man afgrænser til en bestemt populations-størrelse. Selvom netop dette både er et interessant resultat i sig selv, især komparativt, og desuden selvsagt har stor betydning for resultaterne på analysen af den definerede population.

Her kunne en definition af eliten, der ser på, hvem der faktisk er forbundet i netværk, give svaret på, hvilke individer, der findes værdige – og hermed har den nødvendige sociale eller symbolske kapital – til at indgå i de højeste kredse. Medlemskaber er både en magt-ressource i sig selv og en indikation på, at man er konsekreret som del af magtens arbejdsdeling. Med baggrund i data fra den Norske Magtudredning har Denord et al (2011) fundet en elite, der integrerer på tværs af de centrale sektorer med en størrelse på omkring 290 individer. Dette studie ser på udveks-

¹² Disse analyser peger endog på, at visse deleliten, især kultur-eliten, men også delvist medieeliten, er næsten totalt ekskluderet.

lingen mellem sektorer, og populationen er ikke indhentet ved hjælp af netværksdata, men benytter positionsmetoden. Vi mener, at udviklingen af en metode, der identificerer elite-medlemskab gennem aggregerede netværksforbindelser, kunne bidrage betydelig til løsningen af både størrelsesproblematikken og give et datastyret billede af elitens sammensætning. Dette vil kræve, at man knytter metodologisk an til en induktiv brug af den sociale netværksanalyse (se fx Scott 1991a) til opgaven med at definere elitepopulationer. Som nævnt vil en sådan strategi formentlig give en væsentlig mindre elitepopulation, der (jf. Collins 2004) kan ses som sammenvævet af den mekaniske solidaritet skabt af mange møder i integrerende sociale fællesskaber.

Anton Grau Larsen

Christoph Houman Ellersgaard

Ph.d. stipendiater ved Sociologisk Institut,
Københavns Universitet.

Kontakt: alar@soc.ku.dk eller che@soc.ku.dk

Keywords

Social Capital, Bourdieu, Multiple Correspondence Analysis, prosopograh, Symbolic Capital, Economic Elites, The Field of Power

Abstract

When assessing whether a CEO in a top firm is a powerful agent on the field of power it is not enough to look exclusively at the objective resources of the firm. It is essential to know the accumulated symbolic resources held by both the firm and the CEO. We will show both theoretically and empirically that social capital within the field of power is a good indicator of the symbolic capital of the CEO. It is only those directors that have symbolic capital on the field of power that are able to influence directly on the field of power. With the help of correspondence analysis we map the distribution of symbolic and social capital among the 100 topmost CEO in Denmark. The analysis is based on prosopographical data from 2007 and finds a strong correlation between indicators of different forms of social and symbolic capital. These findings are used in a discussion of the size of the Danish field of power.

Referencer

Andrade, S B., K. B. Karlson, og E. R. T. Baek. 2011. "Kulturen i kassen: Sammenhængen mellem socialklasse og tv-forbrug i

- Danmark". *Praktiske Grunde. Nordisk tidsskrift for kultur- og samfundsvidenskab* 5 (2-3): 43–62.
- Aron, R. 1950. "Social structure and the ruling class: part 1". *The British Journal of Sociology* 1 (1): 1–16.
- Bauer, M., og B. Bertin-Mouro. 1999. "National models for making and legitimating elites. A comparative analysis of the 200 top executives in France, Germany and Great Britain". *European Societies* 1 (1): 9–31.
- Bourdieu, P. 2010. "Modstridende interesser i staten" *Praktiske Grunde. Nordisk tidsskrift for kultur- og samfundsvidenskab* (1-2): 121–34.
- . 1986. "The forms of capital". *Readings in economic sociology*: 280–291.
- . 1988. *Homo Academicus*. Stanford University Press.
- . 1996. *State Nobility - Elite Schools in the Field of Power*. Cambridge: Polity Press.
- . 2005. *The social structures of the economy*. Cambridge: Polity Press.
- . 2007. *Outline of a theory of practice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bourdieu, P., J-C. Chamboredon, og J-C. Passeron. 1991. *The craft of sociology - epistemological preliminaries*. Berlin: Walter de Gruyter.
- Broady, Donald. 1988. *Jean-Paul Benzécry och korrespondensanalysen*. Stockholm: Universitets- och högskoleämbetet.
- Burawoy, Michael. 2010. "VI: Intellectuals and Their Publics: Bourdieu Inherits Mills" University of Witwatersrand, Johannesburg.
- Burton, M., og J. Higley. 2001. "The study of political elite transformations". *International Review of Sociology* 11 (2): 181–199.
- Bürklin, W. P., og H. Rebenstorf. 1997. *Eliten in Deutschland: Rekrutierung und Integration*. Opladen: VS Verlag.
- Christiansen, P. M., B. Möller, og L. Togeby. 2001. *Den danske elite*. København: Hans Reitzels.
- Collins, R. 2004. *Interaction Ritual Chains*. Princeton: Princeton University Press.
- Daily, C. 2003. "Governance through Ownership: Centuries of Practice, Decades of Research". *The Academy of Management Journal* 46 (2): 151–8.
- Denord, F., J. Hjellbrekke, O. Korsnes, F. Lebaron, og B. Le Roux. 2011. "Social capital in the field of power: the case of Norway". *The Sociological Review* 59 (1): 86–108.
- Ellersgaard, C. H., og A. G. Larsen. 2008. "De autonome Eliter? - En kritisk korrespondanceanalyse af data fra 'Den Danske Elite'". Paper præsenteret på *24th Conference of Nordic Sociological association*. 2008 i Århus.
- . 2010. *Firmaets Mænd*. Master Thesis, Copenhagen: University of Copenhagen.
- . 2011. "Kulturel kapital blandt topdirektører i Danmark - En domineret kapitalform?" *Dansk Sociologi* 22 (3): 9–29.
- Fligstein, N. 1996. "Markets as Politics: A Political-Cultural Approach to Market Institutions". *American Sociological Review* 61 (4): 656.
- . 2002. *The architecture of markets: an economic sociology of twenty-first-century capitalist societies*. Princeton: Princeton University Press.
- Goffman, E. 1951. "Symbols of class status". *British Journal of Sociology* 2 (4): 294–304.
- Grau Larsen, A., S. B. Andrade, og C. H. E. 2012. *Soc.ca: Specific and Class Specific Multiple Correspondence Analysis for Social Sciences in R*. R. <https://github.com/Rsoc/soc.ca/>.
- Greenacre, M., og O. Nenadic. 2007. "Correspondence Analysis in R, with Two- and Three-dimensional Graphics: The ca Package". *Journal of Statistical Software* 20 (3): 1–13.

- Gulbrandsen, T. 2005. "Ideological integration and variation within the private business elite in Norway". *European sociological review* 21 (4): 329–344.
- Gulbrandsen, T., F. Engelstad, T. B. Klausen, H. Skjeie, M. Teigen, og Øyvind Østerud. 2002. *Norske makteliter*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Hansen, E. J. 1964. "De administrerende direktørers sociale oprindelse". *Sociologiske meddelelser* 9: 95–124.
- Hansen, J.A., og O. Hammerslev. 2010. "Bourdieu og staten". *Praktiske Grunde. Nordisk tidsskrift for kultur- og samfundsvidenskab* (1-2): 11–32.
- Hartmann, M. 2000. "Class-specific habitus and the social reproduction of the business elite in Germany and France". *The Sociological Review* 48 (2): 242–262.
- Harvey, C., og M. Maclean. 2008. "Capital theory and the dynamics of elite business networks in Britain and France". *The Sociological Review* 56: 103–120.
- Hjellbrekke, J., og O. Korsnes. 2009. "Quantifying the field of power in Norway". I *Quantifying Theory: Pierre Bourdieu, Karen Robson og Chris Sanders* (red.), 31–45. Dordrecht: Springer.
- Hjellbrekke, J., B. Le Roux, O. Korsnes, F. Lebaron, L. Rosenlund, og H. Rouanet. 2007. "The Norwegian Field of Power anno 2000". *European Societies* 9 (2): 245–273.
- Iversen, M. J. 2005. "25 år som revolutionerede dansk erhvervsliv". *Den Jyske Historiker* (109).
- Iversen, M. J., og S. Andersen. 2008. "Co-operative liberalism: Denmark from 1857 to 2007". I *Creating the Nordic model of capitalism: the development of comparative periphery*, Susan Fellman (red.). Basingstoke Hampshire [u.a.]: Palgrave Macmillan.
- Jambu, M. 1991. *Exploratory and Multivariate Data Analysis*. Orlando, FL, USA: Academic Press.
- Jæger, M. M. 2006. "Skaleringstekniker - at se det skjulte i data". I *Sociologiske Metoder - Fra teori til analyse i kvantitative og kvalitative studier*, Ole Bjerg og Kasper Villadsen (red.), 49–66.
- Kadushin, C. 1995. "Friendship among the French financial elite". *American Sociological Review* 60 (2): 202–221.
- Kaelble, H. 1980. "Long-term changes in the recruitment of the business elite: Germany compared to the US, Great Britain, and France since the Industrial Revolution". *Journal of Social History* 13 (3): 404–423.
- Lebaron, F. 2008. "Central bankers in the contemporary global field of power: a 'social space' approach". *The Sociological Review* 56: 121–144.
- Maclean, M., C. Harvey, og J. Press. 2006. *Business elites and corporate governance in France and the UK*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Marceau, J. 1989. *A family business?: the making of an international business elite*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Merton, R. K. 1968. «The Matthew Effect in Science». *Science* 159 (3810): 56–63.
- . 1988. «The Matthew Effect in Science, II: Cumulative Advantage and the Symbolism of Intellectual Property». *Isis* 79 (4): 606–623.
- Mikkelsen, O. 2007. *Straarup - Et portræt*. København: Gyldendal.
- Miliband, R. 1969. *The state in capitalist society*. New York: Basic Books.
- Mills, C. W. 1956. *The Power Elite*. Oxford: Oxford University Press.
- De Nooy, W. 2003. "Fields and networks: correspondence analysis and social network analysis in the framework of field theory". *Poetics* 31. (5): 305–327.
- Rose, C., og S. Thomsen. 2004. «The Impact of Corporate Reputation on Performance - Some Danish Evidence». *European Management Journal* 22 (2) (April): 201–210.
- Le Roux, B., og H. Rouanet. 2004. *Geometric data analysis from correspondence analysis to structured data analysis*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Le Roux, B., og H. Rouanet. 2010. *Multiple correspondence analysis*. Thousand Oaks: Sage.
- Schøtt, T. 2003. *Den økonomiske elites netværk*. Aarhus: Magtudredningen.
- Scott, J. 1991. *Social network analysis: A handbook*. Sage.
- Scott, J. 1991. "Networks of Corporate Power: A Comparative Assessment". *Annual Review of Sociology* 17: 181–203.
- Statens offentliga utredningar. 1990. *Demokrati och makt i Sverige - maktutredningens huvudrapport*. SOU 44. Stockholm: SOU.
- Stockhammer, E. 2004. "Financialisation and the slowdown of accumulation". *Cambridge Journal of Economics* 28 (5): 719–741.
- Vedres, B., og D. Stark. 2010. "Structural Folds: Generative Disruption in Overlapping Groups". *American Journal of Sociology* 115 (4): 1150–1190.
- Wacquant, L.J.D. 1993. "From ruling class to field of power: An interview with Pierre Bourdieu on La Noblesse d'Etat". *Theory, Culture & Society* 10 (3): 19–45.
- Wright, E.O. 1997. *Class counts: comparative studies in class analysis*. Cambridge: Cambridge University Press.

Norske eliteskoler

– en kvantitativ undersøkelse av videregående skoler i Oslo fra 1985-2008

Tanja Askvik

Innledning

Denne artikkelen er basert på funn i masteroppgaven *Eliteskoler. En kvantitativ undersøkelse av videregående skoler i Oslo fra 1985-2008* (Askvik 2011). Det norske skolesystemet er i utstrakt grad ansett som egalitært, og som et bidrag til forskningsprosjektet *Elites in an Egalitarian Society* er fokuset eliter i Norge. Spørsmålet om hvorvidt det finnes eliteskoler i Oslo er den overordnede problemstillingen og vil forsøksvis besvares ut i fra et datamateriale som inkluderer alle elever i Oslo på videregående nivå (alder 15-18) fra 1985 til 2008. Kun linjer som leder frem til studiekompetanse¹ er inkludert, da et av fokusene er å se på de valgte skolene i henhold til hvordan de fungerer som elitekanaler. Det er funnet en klar sammenheng mellom høyere utdanning og eliteposisjon (Gulbrandsen m.fl. 2002: 54) og høyere utdanning krever studiekompetanse. I tillegg vil utvikling i løpet av disse årene gjennomgås. Tre ulike definisjoner av eliteskole legges til grunn:

- eliteskole som skole for elever med eliteforeldre
- eliteskole som skole for elever med høye karakterer
- eliteskole som skole for elever som selv ender opp i eliteposisjoner

Den første definisjonen er hovedfokus for denne artikkelen, men det vil også trekkes linjer til funn vedrørende de to etterfølgende definisjonene.

I Norge har få, om noen, studier vært gjort knyttet til eliteskoler. Hartmann har beskrevet eliteskoler i Frankrike, England, Amerika og Japan, samt funnet et fravær av disse i Tyskland (Hartmann 2007). Kings-

ton og Lewis (1990) har samlet en rekke tekster om eliteskoler på ulike nivå i Amerika, Bourdieu er kjent for sine studier av eliteskoler i Frankrike (1996a) og Cookson og Persell (1985) har skrevet om såkalte preparatory schools i Amerika som også betegnes som eliteskoler. Studiene viser om og hvor disse skolene kan finnes i de respektive landene. Da valgene som gjøres på videregående er avgjørende for eventuelle videre studier² er dette et mulig startpunkt for studier av dette i en norsk kontekst.

Grunnene til at Oslo har blitt valgt som utgangspunkt er flere; Oslo har hatt ulike typer inntakssystem til videregående skole og dette gir mulighet til å se om dette har påvirket, Oslo er, som mange byer, en klas-sedelt by og Oslo er også det stedet i Norge med høyest innslag av elite (Gulbrandsen m.fl. 2002).

De ulike inntakssystemene i Oslo har i hovedsak vært variasjoner over tre typer inntak:

- inntak basert på bosted
- inntak basert på karakterer
- inntak basert på en mellomløsning av de to foregående

Inntak basert på bosted innebærer, som navnet tilsier, et inntak hvor elevens bosted blir avgjørende for skolen eleven sogner til. Skolen nærmest bosted er skolen eleven går på. Det karakterbaserte inntaket gir elevene anledning til å søke på hvilken skole de ønsker og inntak skjer på grunnlag av karakterer. Dette opptaket blir kalt 'fritt skolevalg' da tanken bak er at elevene fritt kan søke seg til hvilken skole de ønsker. Under mellomløsningene har Oslo blitt inndelt i ulike regio-

¹ Studiekompetanse gir anledning til videre studier på høyere nivå (ved høyskole, universitet mm.), i motsetning til yrkeskompetanse, som er mer praktisk rettede linjer av ulik art.

² Både valg av linje som gir studiekompetanse og med dette adgang til høyere studier, samt at enkelte høyere utdanninger krever visse fagkombinasjoner, vil påvirke om og hvilke utdanning man senere har anledning til å søke på.

ner og elever innenfor regionene får fortrinn ved søking i første halvdel av opptaket. Neste halvdel foregår som 'fritt skolevalg'.

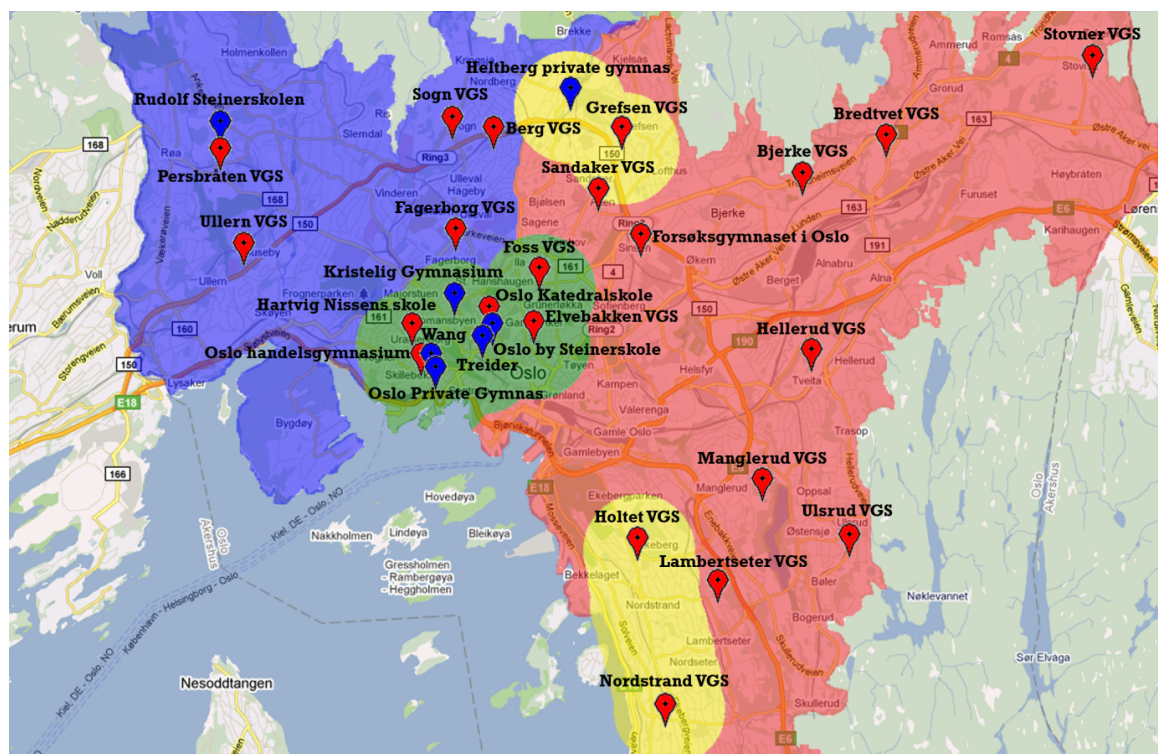
Tabell 1. Oversikt: inntak i Oslo

-1988	Elevene sognet til skolen de bodde nærmest
1988-1992	'Fritt skolevalg'
1992-1997	Mellomløsning med regionsfortrinn
1997-2005	'Fritt skolevalg'
2005-2008	Mellomløsning med regionsfortrinn

Inntak til Osloskolene er et politisk spørsmål, hvor høyresidens løsning er fritt skolevalg. Her er planen at økt konkurranse skal føre til bedre tilbud i de ulike skolene, fordi de kappes om de 'beste elevene'. Venstresidens kritikk har vært at dette vil føre til A- og B-skoler, hvor A-skolene som tiltrekker seg elevene med høye karakterer også vil tiltrekke seg de gode lærerne og på denne måten beholde sitt overtak, og vice versa for B-skolene, som vil oppleve en negativ spiraleffekt. De mindre flinke elevene risikerer også å måtte reise langt, siden deres sjans for å komme inn på ønsket skole er mindre (Hansen 2005: 5).

Oslo har både private og offentlige skoler, men godkjente norske privatskoler får statstilskudd og kan kun kreve inn skolepenger som utgjør det resterende av tilskuddsgrunnlaget. Alt overskudd skal også tilbakeføres til elevene (privatskoleloven § 6.1, § 6.2, § 6.3). Pr. i dag ligger prisen på omlag 20 000 for et skoleår for Oslos privatskoler og det er lite variasjoner rundt dette.

Den sosiale delingen av Oslo begynte rundt år 1850 med boligpolitikken hvor høye blokker ble bygd øst i byen, mens større villaer ble bygd vest i byen (Hellerud og Messel 2000: 217). Nordover ble det også anlagt noen blokker, men leilighetene her var store og arbeiderklassen hadde ikke økonomi til å bosette seg i disse. Her ble det åpninger for en ny klasse som vokste frem med bylivet; middelklassen (Hellerud og Messel 2000: 175-176). Dette skillet har holdt seg godt, og selv om det ikke finnes vanntette skott ser vi en overrepresentasjon av arbeiderklasse i øst, høyere klasser i vest, samt noen områder, blant annet i nord, hvor det finnes større boliger, men som verken er typisk arbeiderklasse eller høyere klasse, men snarere middelklasse. I figur 1 er disse geografiske sosiale forskjellene visualisert.

Figur 1. Kart over Oslo. Markørene tilsvarer skoler, de blå er private, de røde er offentlige. Den røde delen av Oslo tilsvarer østkanten med overrepresentasjon av arbeiderklasse, den blå delen vestkanten med overrepresentasjon av høyere klasser og de gule områdene tilsvarer områder som utpeker seg med høye inntekter, som ikke er typiske overklasseområder historisk, heller middelklasse. Det grønne området tilsvarer bysentrum.

I tillegg til endringene i inntakssystemer i Oslo ble også den landsomfattende Reform 94 gjennomført i den aktuelle perioden. Mange endringer ble gjort, men den mest omfattende var at alle nå fikk lovfestet rett til høyere utdanning (Telhaug 1997: 164). I tillegg ble 'det utvidede kunnskapsbegrep' innført for fullt, hvor ikke tilegnelse av kunnskap ble vektlagt som viktigst, men heller det ikke-faglige, som selvstedighet, tro på egne evner, samarbeid, læringskompetanse, kreativitet, etiske verdier, kommunikasjon og toleranse (Telhaug 1997: 175; Regjeringen 1996). Et typisk eksempel på utøvelse av dette var den økende utbredelsen av åpen-bok-eksamen som prøveform (Telhaug 1997: 181).

Klasseskjemaet som har blitt benyttet, Oslo Register Data Class- skjemaet (ORDC), bygger på detaljerte yrkeskategoriseringer, skiller mellom kulturell og

økonomisk kapital og inkluderer også en mellomposisjon som innehar lik andel av økonomisk og kulturell kapital, kalt profesjonskapital (Andersen 2009: 54-57). I tillegg til dette er inntektsgrenser satt på den økonomiske siden av klasseskjemaet. Funn viser at grad av ulikhet øker når man ser på påvirkningen av foreldres klasse på barnas inntekt med et inklusivt inntektsmål (Hansen 2001: 214) og derfor er tre ulike mål på inntekt; gjennomsnittslønn, næringsinntekt og kapitalinntekt, lagt til grunn for den økonomiske differensieringen i klasseskjemaet, da et snevert inntektsmål potensielt kan skjule ulikhet. En av styrkene til klasseskjemaet er at det gir åpning for å se på både kulturell og økonomisk kapital, og hvordan dette slår ut i Oslo skolene. Om det finnes eliteskoler, er de differensiert mellom type elite?

Tabell 2. ORDC-skjema med eksempler på yrkesklassifiseringer.

Eliten		
Kulturelite Professorer, forskere, skuespillere, regissører, dansere, koreografer, redaktører.	Profesjonselite Leger, advokater, sivilingeniører, psykologer, dommere, flygere, toppbyråkrater.	Økonomisk elite Yrkestitler som øvre middelklasse, økonomi, men med inntekt* over 1 million.
Middelklassen		
Øvre, kultur Adjunkter, spesiallærere, bibliotekarer, lektorer, journalister, musikere i underholdningsbransjen.	Øvre, profesjon Konsulenter, ingeniører, rådgivere, direktører, spesialsykepleiere, jordmødre, fysioterapeuter.	Øvre, økonomi Personaldirektører, ledere og direktører i privat sektor, finansmeglere, husøkonomer, revisorer med inntekt* mellom 500 000 og 1 million.
Nedre, kultur Lærere, førskolelærere, barnevernspeagoger, sosionomer, barnepleiere.	Nedre, profesjon Sykepleiere, vernepleiere, første-sekretærer, kjøkkensjefer, maskinister.	Nedre, økonomi Yrkestitler som øvre middelklasse, økonomi, men med inntekt* under 500 000.
Arbeiderklassen		
Faglærte arbeidere Hjelpepleiere, miljøarbeidere, elektrikere.		
Delvis faglærte og ufaglærte arbeidere Assistenten, renholdere, vektere, vaktmestere, sjåfører, servitører.		
Utenfor arbeidslivet Personer som har mer i utbetalte overføringer fra det offentlige enn hva de har i inntekt.		

*I utgangspunktet er inntekt ment som lønnsinntekt, næringsinntekt og kapitalinntekt i løpet av inneværende samt de to forutgående år justert i forhold til KPI (Andersen 2009: 55).

Reproduksjon av klasse i skolen

Flere toneangivende teoretikere har vist at klasse reproduseres i skolen. Boudons sosiale posisjonsteori fokuserer på rasjonelle aktører med ulike utgangspunkt, og at dette utgangspunktet, altså klassebakgrunnen, er det som gjør at kostnad og nytte kalkuleres ulikt og gjør at elever tar forskjellige, men rasjo-

nelle valg (Boudon 1974: 23). I denne teorien skilles det på primære og sekundære effekter; de primære effektene beskrives som den direkte påvirkningen av elevens klassebakgrunn på prestasjonene mens de sekundære effektene er klassebakgrunnens effekt på utdanningsvalg (Boudon 1974: 29-30). En viktig del er av teorien forutsetter unngåelse av nedadgående

sosial mobilitet som mål for de rasjonelle aktørene. Dersom en elev med høyere sosial bakgrunn skulle valgt yrkesfaglig linje på videregående ville dette kunne medføre nedadgående sosial mobilitet. Det er også større sannsynlighet for at en elev fra høyere klasser med lavere karakterer vil aspirere til lavere utdanning, mens en elev fra arbeiderklassen med høye karakterer vil aspirere til høyere utdanning (Boudon 1974: 29-30, 14). Siden ressurser er ujevnt fordelt mellom klassene vil en utdanning av samme kostnad oppleves større for lavere klasser og de økonomiske forutsetningene en elev har blir fremholdt som de viktigste (Boudon 1974: 115). Også sosiale kostnader vil spille inn på skolevalg da en elev fra arbeiderklassen som tar høyere utdanning vil bryte med sitt miljø, og motsatt for en elev fra høyere klasser hvor miljøet rundt i større grad har tatt eller tar høyere utdanning. Unngåelse av brudd med eget miljø vil på denne måten også spille inn på skolevalg (Boudon 1974: 30).

Goldthorpe bygger på deler av Boudons arbeid, men vektlegger rasjonelle aktører i større grad. Som Boudon skiller han på primære og sekundære effekter og økonomi er den viktigste forklaringen, selv om kultur trekkes inn som forklaring på de primære effektene (Goldthorpe 2000: 170-171). Mye av forklaringen på viktigheten av økonomi ligger i inntekstutviklingen til elevenes opphav, og at det i forhold til dette gjøres en kalkulering i forhold til risiko og nytte. Stigningen i inntekt hos lavere klasser varer til de er omlag 30 år, etter dette flater kurven ut. Hos høyere klasser stiger kurven frem til aktørene er rundt 50 år og dette gir ulike prioriteter når det kommer til kalkulering av kostnader ved skolegang, tapt inntekt mens eleven studerer samt usikkerheten rundt hvorvidt eleven gjør det godt og med dette kan få en høyere inntekt i fremtiden (Goldthorpe 2000: 173, 240).

Når det kommer til sosial mobilitet skilles det og på primære og sekundære målsettinger. Ønsket om oppadgående sosial mobilitet er sekundært, det primære er å unngå nedadgående sosial mobilitet (Goldthorpe 2000: 242). Ut i fra dette poenget ser man en grunn til at høyere klasser i større grad tar høyere utdanning da dette er nødvendig for å beholde deres sosiale klasse. For arbeiderklasse er ikke dette like nødvendig og da den høyere utdanningen ikke nødvendigvis vil gi en jobb og på denne måten kunne føre til nedadgående sosial mobilitet.

Kjernetesen i Bourdieu og Passerons *Reproduksjonen* (2006) er at utdanningssystemets seleksjonsprosesser ikke på en enkel måte kan føres tilbake til de ulike klassers økonomiske betingelser, men at det først og fremst har å gjøre med kulturelle faktorer (Esmark i Bourdieu og Passeron 2006: 7-8). Denne

teorien, som tar utgangspunkt i det sosiale rommet som beskriver både kapitaltype og volum, samt endring over tid (Bourdieu 1995: 35), inkluderer både økonomisk og kulturell kapital som de sentrale kapitalformene. Plasseringen i rommet er relasjonell og lignende kapitalsammensetning og volum gir nær plassering i det sosiale rom og danner, på papiret, klasser (Bourdieu 1985: 2-3). Plasseringen danner grunnlaget for habitus; disposisjoner for praksis, produkter og bedømmelse av dette. Bedømmelsene er mulige fordi produkter og praksiser også er klassifiserte og kan benyttes som adskillende tegn. Disse tegnene danner til sammen en 'smak', en måte å distingvere seg på, selv om dette ikke trenger å være bevisst hos aktøren. Samtidig som habitus dannes av plassering i det sosiale rom danner den også grunnlag for plasseringen og blir på denne måten både strukturert struktur og strukturerende struktur (Bourdieu 2006: 75-78). Struktur og handling bindes således sammen av habitusbegrepet (Esmark 2006: 75) og det er i stor grad overførbarheten av denne som danner grunnlaget for Bourdieus kritikk av skolesystemet (Bourdieu 2006: 75).

På grunn av habitus oppleves noe som naturlig for noen, og dette knyttes til illusiobegrepet, som omhandler å være en del av et spill, forstå dets spilleregler og oppleve det som viktig. Spillet er en del av kroppen, en del av habitus. Spillene det er snakk om er sosiale spill og ett av mange spill er utdanning. For noen er altså utdanning et mer naturlig valg enn for andre, og dette avhenger av habitus som igjen avhenger av klasse (Bourdieu 1996b: 132-133, 137). Bourdieu stiller seg også kritisk til teorier som forutsetter rasjonelle aktører, og kaller dette en skolastisk feilslutning. Dette forutsetter at aktøren har all kunnskap om valget som skal tas, samt oversikt over konsekvenser relativt langt frem i tid. Valg er ikke objektive, hevder Bourdieu, men knyttet til posisjon i rommet, da man ikke kan fristille seg fra sin egen opplevde virkelighet (Bourdieu 1998: 8, 13). Habitus fungerer som en generator av praksisformer, og i møte med verden kan aktørene simpelthen henvende seg til sin egen 'natur', altså hva historien har gjort en til (Bourdieu 2005a: 95). På denne måten er handlinger som fører til et bestemt mål ikke nødvendigvis et resultat av bevisst strategi eller mekanisk determinasjon, men aktørene 'støter på' dem naturlig, slik at de verken er valgt eller påtvunget (Bourdieu 2005a: 94). Aktørene med høy kulturell kapital beveger seg 'som fisk i vannet' innenfor skolen og behøver ikke rasjonell kalkulering (Bourdieu 2005b: 104). På denne måten blir Bourdieus strategibegrep en naturlig del av habitus og i stor grad naturlig og selvsagt. 'Sans for spil-

let' er "en intentionsløs intentionalitet, der fungerer som et princip for handlestrategier uden en strategisk plan, uden rationel beregning, uden bevidst formulerende hensigter" (Bourdieu 2005b: 103). Bourdieus aktører kan ikke anses å være irrasjonelle, men heller rasjonelle innenfor sine rammer, sin habitus.

Hvem som velger hvilke linjer og hvilke skoler kan på denne måten knyttes til klasser, og det samme gjelder bedømmelsene elevene får, eller karakterene. En type kultur foretrekkes i skolen, en annen utelukkes (Bourdieu og Passeron 2006: 28). Et eksempel som illustrerer dette er bedømmelser av oppgaver gitt i den franske skolen. Arbeiderklasseelevenes besvarelser ble bedømt som "vulgære, servile, banale, klossete", middelklasseelevenes som "omhyggelige men middelmådige, oppriktige men snakkesalige og barnlige". Bedømmelsene av oppgaver skrevet av elever fra høyere klasser lød: "personlige, kultiverte, intelligente, subtile" (Esmark 2006: 83-84). Gjennom denne bedømmelsen av elevenes arv hjemmefra legitimeres klasseforskjeller gjennom utdanningssystemet og skjuler dem med den tekniske funksjonen som er anerkjent; produsent av kvalifikasjoner (Bourdieu og Passeron 2006: 207). Skolen fremstilles som rettferdig med like muligheter for alle: "Uddannelsesdomstolens kendelser er kun så afgørende, fordi de samtidig med domfældelsen også gør glemselen af de sociale præmisser for domfældelsen gældende". Arv forstås på denne måten som talent i skolen, naturlig begavelse (Bourdieu og Passeron 2006: 254). Begrepet pedagogisk arbeid brukes i denne sammenheng og dette arbeidet er med på å forme habitus (Bourdieu og Passeron 2006: 53): det primære pedagogiske arbeidet, som i all hovedsak utøves av foreldre, dreier seg om oppdragelse. Det sekundære pedagogiske arbeidet utøves i andre institusjoner, som i skolen. Effekten av dette primære arbeidet avhenger av det sekundære (Bourdieu og Passeron 2006: 65). Skolesystemet oppleves for barn av høyere klasser som en forlengelse av det de har lært hjemme, mens barn fra lavere klasser vil oppleve skolen som et fremmed sted hvor de ikke kjenner kodene, eller en kulturell omskolering (Esmark 2006: 73-74).

Den dominerende kultur påtvinges, og de reelle maktforhold miskjennes. Skolen er anerkjent som legitim og bedømmelsene settes ikke i sammenheng med elevenes habitus eller klassebakgrunn. På denne måten fremstår skolen som rettferdig. Bourdieu referer til dette som symbolsk vold, da styrkeforholdene som ligger til grunn er skjult og de sosiale forholdene ikke anerkjennes. Skolen har monopol på den legitime symbolske vold (Bourdieu og Passeron 2006: 26), hvor den dominerende kultur påtvinges gjennom

pedagogiske handlinger (Bourdieu og Passeron 2006: 28). Det er gjennom disse pedagogiske handlingene, som består av bedømmelser av hva som er rett og galt, og på denne måten inkluderer og ekskluderer, som de tidligere beskrevne bedømmelsene av besvarelser i den franske skolen er et godt eksempel på, at en type kultur nedvurderes og en annen bedømmes som høyverdig. De som ikke behersker den høyverdige formen utøves det symbolsk vold mot (Bourdieu og Passeron 2006: 28). Gruppene den symbolske volden rettes mot opplever også bedømmelsene som legitime, og selvforståelsen av at skolen 'er ikke noe for meg' er utbredt: "... de mindstbemidlede selvekskluderer sig fra de muligheter, som de jo aligevel ville blive udelukket fra, hvis de forsøgte sig" (Bourdieu 2005b: 108). De som bedømmer, her lærere, innehar pedagogisk autoritet (Bourdieu og Passeron 2006: 41) og denne autoriteten miskjennes som legitim (Bourdieu og Passeron 2006: 33). Det er altså dette som ligger til grunn for reproduksjonen av klasser i skolen, og ikke de økonomiske forskjellene, selv om også disse spiller inn, da det hjelper elever fra høyere klasser at de får støtte hjemmefra (Esmark 2006: 76).

Det er altså flere mulige mekanismer som kan forklare skolens reproduksjon, som ulike aspirasjoner, sosiale kostnader, økonomi og skolens legitimering av høyere klassers kultur. Med den geografisk funderte klassesdelingen av Oslo kan denne reproduksjonen kobles til skoler. Elever fra vest vil i følge teoriene ha større sannsynlighet for enten å ha en habitus som er forenelig med skolens kultur, ha foreldre som av rasjonelle grunner oppfordrer barna til videre skolegang og fokus på skole og med dette opprettholdelse av klasseposisjon eller ha foreldre med klassebakgrunn som gjør at eleven aspirerer til høyere utdanning i større grad.

Dette viser også at inntak på bakgrunn av bosted vil være forbundet med klasse i Oslo. En skole lokalisert på vestkanten vil med denne type inntak få en høyere andel elever med høy sosial bakgrunn. Goldthorpes poeng om at foreldre med solid økonomi har mulighet til å kjøpe seg bopel i nærheten av en god skole og på denne måten sikrer barna (Goldthorpe 2000: 249) er et godt poeng i Oslo under inntakssystem som inkluderer geografi som en faktor. Studier viser også at elever fra vest i Oslo, med høyere klassebakgrunn både har et høyere karaktersnitt (Bakken 2009; Hansen 2009), altså at høy klassebakgrunn henger sammen med høye karakterer, og at elever med høy klassebakgrunn har mer gjennomtenkte valg av videregående opplæring (Hagen 1995: 6). Studier gjort av de ulike inntaksreformene har i utbredt grad konkludert med at ulike inntakssystem endrer lite

(Hansen 2007; Hagen 1995; Lødding og Helland 2007).

Det har vært en del forskning på sosial mobilitet i skolen i Norge og kort oppsummert viser funnene at foreldres klasse både påvirker elevens klasse direkte, samt indirekte gjennom skole, da utdanning er mer utbredt i høyere klasser og samtidig gir høyere sannsynlighet for en eliteposisjon (Gulbrandsen m.fl. 2002). Både foreldres økonomiske situasjon (Hansen 2007) og utdanningsnivå (Bakken 2009) har vist seg å være viktige faktorer for hvordan barna gjør det i skolen i Norge karakttermessig. Det er påvist en sterk sammenheng mellom elevens karakterer og foreldres inntektsnivå (Hansen 2007), men kulturell klasse påvirker elevens karakterer i høyere grad enn økonomisk klasse (Andersen 2009). Det er elever fra de høyere sosiale lag som får de beste karakterene, som nevnt, og da spesielt elevene fra de kulturelle fraksjoner (Andersen 2009: vii-viii).

Den sterke forbindelsen mellom klassebakgrunn og elitestatus medieres i stor grad av utdanning, men i små, private firmaer finnes det noe direkte effekt av klasse på oppnåelse av eliteposisjoner. I det offentlige og i store firmaer finner man så å si ikke denne effekten. Det er også verdt å nevne at jo lavere utdanningsnivå, jo mer spiller klasse inn som bestemmende faktor for en eventuell eliteposisjon. Mye av klasseeffekten man finner i private firmaer forsvinner i stor grad ved høyere utdanning og i store firmaer er effekten nær null for utdannede med universitetsgrad eller tilsvarende (Mastekaasa 2004: 230). Det er her viktig å huske at funnene dreier seg om den direkte effekten av klasse og at rekruttering til høyere utdanning er skjev. Funnene som viser at lavere utdanning gir høyere effekt av klasse og at det er i næringslivseliten denne effekten i lavest grad forsvinner kan settes i sammenheng med kulturell elite som den høyeste utdannede elitefraksjonen (Hjellbrekke og Korsnes 2003; 2006).

Det har også blitt gjort studier som viser hvilke fag klassebakgrunn har størst uttelling for når det kommer til økonomiske gevinster i arbeidslivet kontrollert for utdanningsfelt og lengde. 'Myke' fagområder, som samfunnsvitenskap, språk og filosofi har mer diffuse evalueringskriterier enn 'harde' fagområder som matte. Det er også i de 'myke' fagområdene klasse har størst betydning (Hansen 2001: 214, 227). Dette kan kobles til Bourdieus funn av evaluering i de franske skolene og tilknytningen til klasse og habitus.

Data og metode

Data – Datamaterialet som har blitt benyttet i analysene er registerdata samlet inn gjennom diverse of-

fentlige registreringssystemer og samordnet av Statistisk Sentralbyrå (Statistics Norway). Inkludert i materialet er samtlige elever som har gått ut fra videregående skole i Oslo fra og med 1985 til og med 2008 som har tatt linjer som gir studiekompetanse. Det bør nevnes at enkelte skoler med svært små elevtall og spesialskoler (f. eks. skoler for psykisk syke elever) er utelatt og datasettet inkluderer 29 skoler og over 53 000 elever. Datasettet gir valide data over hele perioden om foreldrenes lønnsinntekt, formue, utdanning og klasse samt elevenes karakterer fra 2001 til og med 2008 (karakterer er ikke tilgjengelig før dette) og elevens ervervede lønnsinntekt, kapitalinntekt, næringsinntekt, utdanning og oppnådde klasseposisjon. Foreldreinntekt er et gjennomsnitt av hva foreldrene tjente da eleven var mellom 12 og 16 år og indeksregulert for 2007-nivå. Analyser av elevene selv er kun gjort for elever som gikk ut fra videregående skoler mellom 1985 og 1997, slik at elevene skal ha hatt mulighet for å komme seg i en elite. Med dette er det viktig å ha i mente at man teoretisk har mulighet til å bli lege i løpet av færre år enn for eksempel professor. Dette kan gi skjevheter, men resultatene vil gi en indikasjon på hvilke skoler hvilke typer eliter har gått på. Hos foreldre var verken næringsinntekter eller kapitalinntekter tilgjengelige, noe som har ført til en utelatelse av disse i klassevariabelen og det er kun lønn som er inkludert i de økonomiske klassefraksjonene.

Metode – Da feltet 'eliteskoler' ikke har blitt forsket på i Norge er multiplere korrespondanseanalyse med sin motsats til a priori metoder et godt alternativ. Metoden gir også gode oversiktsbilder. Det må understrekes at punktene i rommene er gjennomsnittspunkt for alle år, men at grafene som senere blir presentert viser at bildet har vært nokså stabilt i hele perioden. Hovedfokuset i denne artikkelen er to rom som er bygget opp rundt eliteskoledefinisjonen som dreier seg om eliteskole som skole for elever med eliteforeldre. Det første rommet tar utgangspunkt i hele populasjonen og er bygget opp med variabler om elevenes foreldre. I det andre rommet gjøres et utdrag fra populasjonen og kun elever som har mor, far eller begge i elite inkluderes. Også her brukes variablene om foreldrene til å bygge rommet og i den siste analysen er elite differensiert. Dette gir anledning til å sammenligne populasjon og elite. Skolene og karakterene er projisert inn som supplementærvariabler. Avstand mellom supplementærvariablene er målt i koordinater. Differansen i koordinater tilsvarer standardavvik og avstander større enn 1 anses som stor mens avstander på under 0,5 anses som liten (Le Roux & Rouanet 2004: 234).

Funn

I det første rommet, som inkluderer populasjonen, forklarer den første akse hele 83 %. Aksen er en typisk ressursakse (Absolutte og relative bidrag til aksene fines i vedlegg for begge rom) med arbeiderklassefedre og mødre, lav inntekt, lav utdanning og lav formue på den ene siden og på den andre siden befinner de høyeste inntektene og formuene, de høyeste utdanningene og foreldre som enten er elite eller

øvre middelklasse seg. Akse 2, som forklarer langt mindre, kun i overkant av 10 %, skiller mellom på den ene siden de verdiene den første akse allerede skildrer og på den andre siden de typiske middelklasseverdiene; middels lang skolegang, midtinntekter og formuer og middelklassefedre og mødre. Det er, ikke overraskende, et sterkt innslag av Guttmanneffekten da disse variablene korrelerer i høy grad.

Figur 2. Faktorplan 1-2. Rommet inkluderer populasjonen, altså foreldrene til alle elever som har gått ut av den videregående skolen i Oslo mellom 1985 til 2008 på linjer som gir studiekompetanse.

For å se hvilke skoler som har mest til felles med de ulike delene av rommet er skolene som nevnt projisert inn som supplementære variabler. I tråd med kartet over Oslo har skolene fått fargekoder etter område. Skolene markert med blått er skolene lokalisert i vest, det blå området, skolene markert med rødt er lokalisert i øst, det røde området, og skolene markert med gult er skolene fra de gule områdene. Bysentrum er også delt i øst og vest og har enten røde eller blå markører. Skolene markert med hvitt er private skoler. Ingen av disse befinner seg i øst.

Østkantskolene har mest til felles med arbeiderklassedelen av rommet. Østkantskolene som trekker i retning middelklasse er lokalisert nærere sentrum. Dette mønsteret kan man ikke finne for vestkantskoler

lokalisert i sentrum, vestkantskolene trekker generelt i retning høyere klasser. De gule skolene finner vi igjen i den delen av rommet som beskriver middelklassen, mens de private skolene er en heterogen gruppe. Noen trekker mot elite, andre igjen trekker i retning arbeiderklasse.

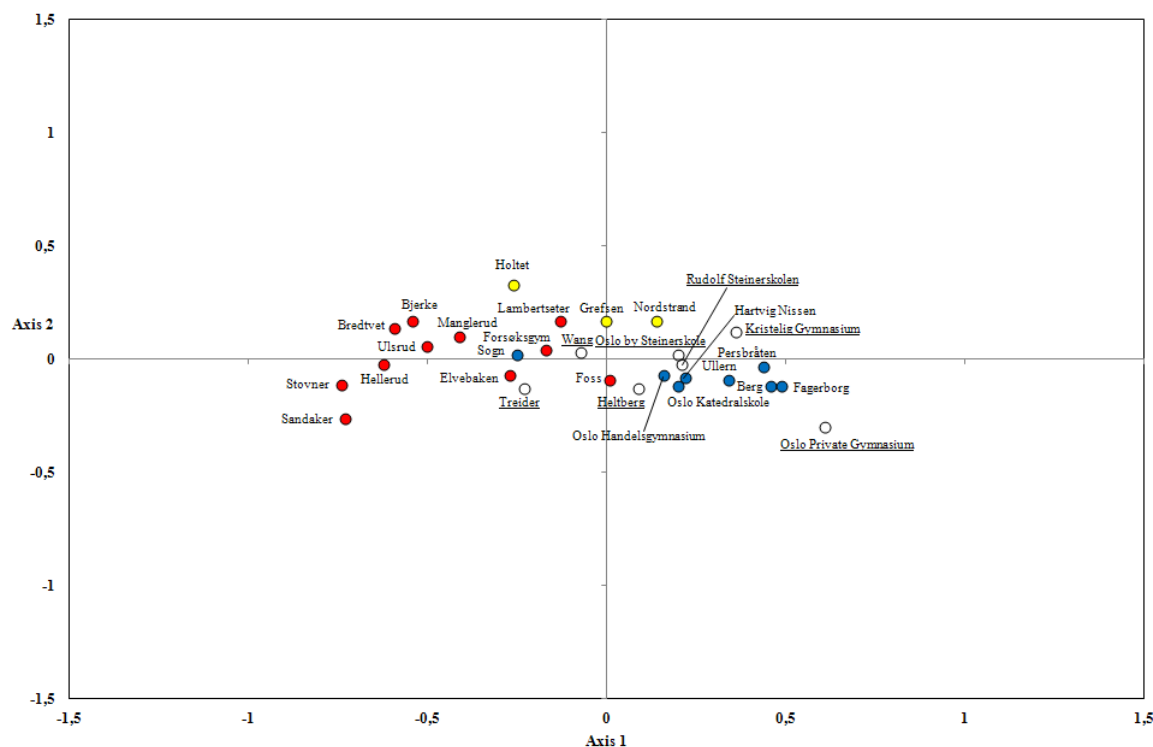
Mønsteret som utpeker seg sterkest er geografi. De ulike klassene sogner til skolene i sitt område (figur 5 viser at dette stemmer uavhengig inntakssystem for elite). Skolene som skiller seg ut i dette mønsteret, vestkantskolen Sogn, som trekker i retning arbeiderklasse, samt østkantskolene Lambertseter, Elvebakken og til dels Foss og Forsøksgym, kan også peke i retning av et funn: Selv om kun linjer som gir studiekompetanse er inkludert er Sogn i all hovedsak en

skole med yrkesfaglige linjer. Dette kan se ut til å gjøre linjene som gir studiekompetanse mer attraktive for arbeiderklasse, og mindre attraktive for høyere klasser. Kan hende er det slik at de linjene skolen er kjent for påvirker skolens renommé og på denne måten gjør det mer naturlig for noen enn for andre å velge skolen.

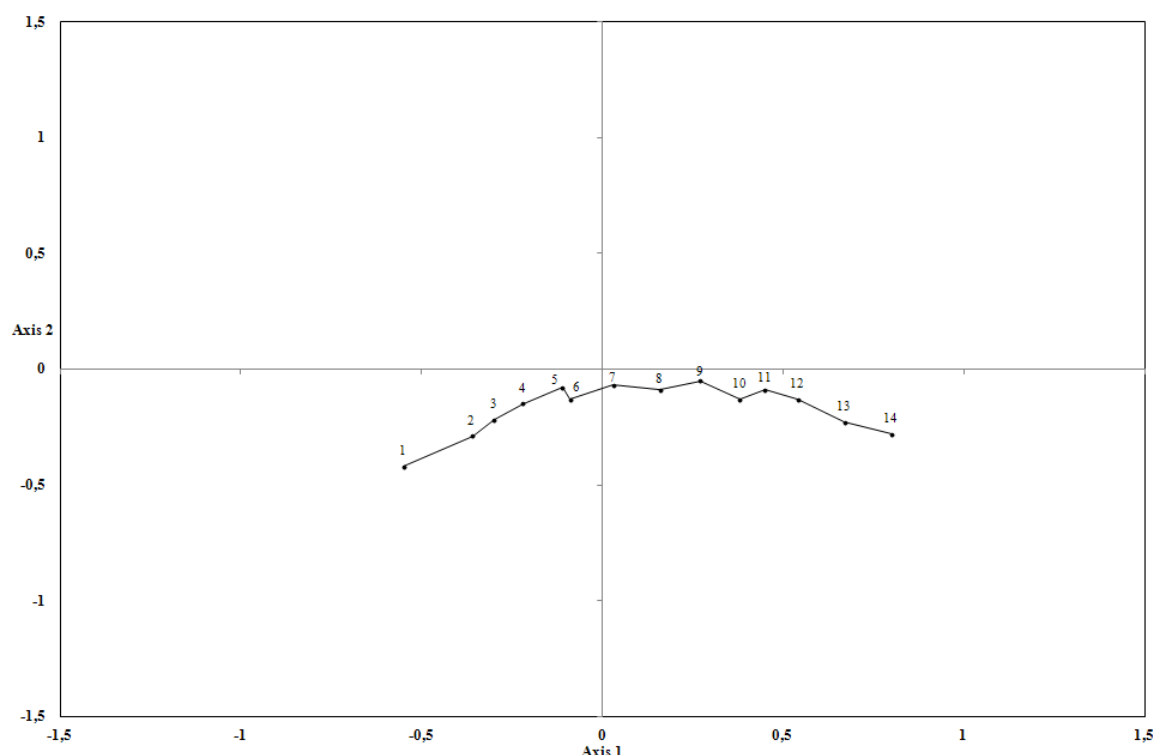
Østkantskolen Lambertseter, som trekker i retning middelklasse, samt Elvebakken og Foss som ikke i utpreget grad drar i retning arbeiderklasse, er som nevnt mer sentrumsnære (med unntak av Lambertseter, som ligger like ved et nord+ område enn de øvrige østkantskolene, men i tillegg tilbyr Foss linjer innen musikk, dans og drama, (det nå nedlagte, år 2004) Forsøksgym var et prosjekt hvor elever hadde medbestemmelse og Elvebakken har fullstendig endret fokus fra å være yrkesrettet til å hovedsakelig tilby linjer som gir studiekompetanse samt gi alle elever pc og mulighet for studier i England. Lambertseter og Foss er av de mest populære østkantskolene og under fritt skolevalg etter 1997 valgte nærmere 40 % av akademikerbarna fra østkanten Lambertseter eller Foss (Hansen 2005: 17). Med unntak av Lambertseter

har disse skolene noe synlig som skiller dem ut i positiv forstand, og som kan se ut til å tiltrekke høyere klasser. Det kan altså tyde på at andre linjer skolen er kjent for 'farger' også de andre linjene som ikke er knyttet til disse og gjør skolen mer naturlig for noen enn andre. Dette kan både henge sammen med habitus, at en skole som er kjent for eksempelvis et kulturelt fokus er mer naturlig å velge for høyere klasser, eller at klassekamerater spiller inn gjennom sosiale kostnader, at man kjenner elever på andre linjer og velger lik skole som sine venner, om enn ulike linjer.

Elevenes karakterer (Karakterer er delt i 14 variabler. Oversikt over variabelen fines i vedlegg) er også supplementære og projisert inn i samme rom som skolene. Det er nærmest en perfekt korrelasjon mellom lave karakterer og arbeiderklassevariabler, via de midtre karakterene og middelklassevariablene til de høyeste karakterene og variablene som kjennetegner de høyere klasser. Dette stemmer overens med tidligere forskning som viser korrelasjon mellom klasse og karakterer (Hansen 2007; Andersen 2009; Bakken 2009).

Figur 3. Faktorplan 1-2. Skoler som supplementærvARIABLER. Rød skole- øst. Blå skole- vest. Gul skole- nord+. Hvit skole- privat.

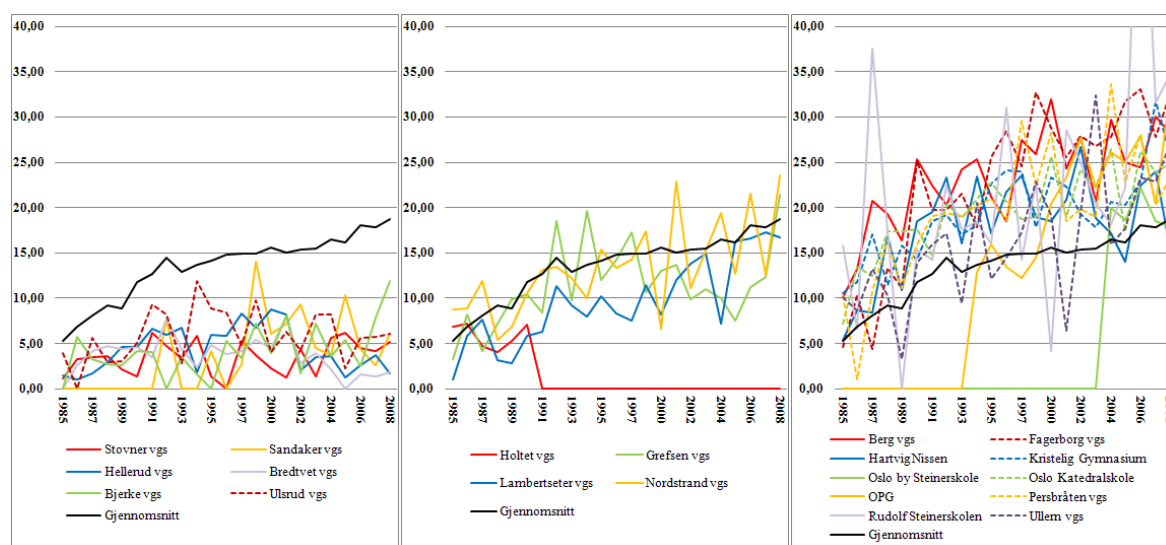

Figur 4. Faktorplan 1-2. Karakterer som supplementærvariabler.

Da rommene inkluderer populasjonen fra 1985-2008 er det et poeng å se på utvikling siden det finnes teoretiske muligheter for at skolene i enkelte perioder har hatt mer til felles med andre klasser. I utviklingsgrafene har skolene som i størst grad utpeker seg henholdsvis i retning arbeiderklasse, middelklasse og elite i faktorplan 1-2 blitt lagt til grunn med utgangspunkt i faktorkoordinater. Den sorte linjen som finnes i alle tre bilder viser gjennomsnittsutvikling.

Gjennomsnittsgrafen er i seg selv interessant og viser at med det økende elevtallet i perioden har også eliteandelen økt. Utflatingen fra om lag 1993 har ingen institusjonell forklaring. Det kan anses som problematisk å benytte en elitedefinisjon som gir en eliteandel på nesten 20 % som gjennomsnitt i 2008. En elite har gjennom tidene hatt svært ulike definisjoner, som for eksempel ledere i definerte sektorer (Gulbrandsen m.fl. 2002: 21-22), eiere av kapital (Kleven 1965: 299) eller både i form av eierforhold til produksjonsmidler og kontraktstype (Erikson & Goldthorpe 1992: 37-40). Denne elitedefinisjonen er, som tidligere beskrevet, bygget opp både av yrkestit-

ler og, for deler av skjemaet, inntekt. Definisjonen inkluderer også tre ulike typer elite og med dette individer som i mange elitedefinisjoner faller utenfor. Som argumentert for er kulturell kapital viktig for elevenes prestasjoner i skolen og denne kategorien er således interessant her. Definisjonen ville også gitt en langt lavere gjennomsnittlig eliteandel om alle elever ble inkludert og ikke kun elever som tar studieforberevende linjer, da de foreldrene som ekskluderes ved dette er overrepresenterte av lavere klasser (Askvik 2011: 54). Det må også antas at eliteandelen hadde sunket om hele landet ble inkludert da, som nevnt innledningsmessig, Oslo er den byen med høyest eliteandel (Gulbrandsen m.fl. 2002). Mye av eliteveksten kan også tilskrives profesjonselitens vekst (Askvik 2011: 136). Elevene i grafene under regnes å ha eliteforeldre dersom mor og/eller far er i elite. Alle som har en mor eller far uten ORDC- plassering er inkludert i utregningene. Dette medvirker også til et høyere gjennomsnitt da det antas at de som mangler ORDC- plassering ikke tilhører eliter, men heller lavere klasser.

Figur 5. Utviklingsoversikt, år til år. Eliteandel på de ulike skolene. Sort linje viser gjennomsnitt for alle skolene. Bilde 1: skoler som utpeker seg i retning arbeiderklasse i foreldrerommet. Bilde 2: skoler som utpeker seg i retning middelklasse. Bilde 3: skoler som utpeker seg retning elite.

I det første av de tre bildene av utvikling med skolene som trekker i retning arbeiderklasse er det en økning i elitestudenter som følger gjennomsnittet til dels, men godt under for hele perioden. Det samme mønsteret gjør seg gjeldene i det neste bildet, hvor skolene som trekker i retning middelklassedelen av rommet er utgangspunktet, men her er utviklingen av eliteandel mer eller mindre på gjennomsnittet. For skolene som trekker i retning høyere klasser kommer på nytt det samme mønstret til syne, men denne gangen langt over gjennomsnittet. Det store bildet har med andre ord ikke forandret seg mye med tanke på forskjeller skolene i mellom. Skolene med lav eliteandel har altså

hatt dette hele perioden, skolene med høy eliteandel har også hatt dette for hele perioden. I tillegg ser det ikke ut til at verken Reform 94 eller noen av inntakssystemene har påvirket eliteandel.

Det neste rommet, hvor kun elevene som enten har mor, far, eller begge foreldre i elite er inkludert, viser hvordan de ulike elitefraksjonene fordeler seg. Der hvor en mor eller en far fra elite er medforelder med en som ikke er elite har disse ikke-eliteforeldrene også blitt inkludert, men gjort supplementære, slik at de ikke påvirker oppbyggingen av rommet. Også klassevariabelen for mødre i elite er supplementær, da denne kategorien viste seg å være liten.

Figur 6. Faktorplan 1-2. Rommet inkluderer foreldrene til alle elever som har mor/ far eller begge foreldre i en av elitefraksjonene.

Akse 1, som forklarer hele 73 %, er en fedreakse som skildrer opposisjoner mellom økonomisk og kulturell kapital. Med økonomisk elite er de høyeste inntektene og formuene, samt de midtre utdanningene også representert. I retning kulturell elite finner vi noe lavere inntekter. Økonomisk kapital er altså den som er best skildret av aksene. Dette tydelige skillet mellom økonomisk og kulturell kapital viser, som flere andre studier (Rosenlund 1998, 2002; Hansen 1995; Mastekaasa 2004; Andersen 2009), at Bourdieus skille også er av betydning i norsk kontekst. Akse 2 forklarer nesten 16 % og kan beskrives som en mødreakse som omhandler ressurser. På den ene siden finner vi mødre med de laveste inntektene og formuene samt både fedre og mødre med de laveste utdanningene. På den andre siden finner vi mødre med de høyeste inntektene, formuene, høy universitetsutdanning og doktorgrader. Den supplemære kategorien som omhandler mødres klasse viser at alle tre elitefraksjoner trekker i denne retning³.

³ Det kan på grunnlag av dette ikke konkluderes med at det ikke finnes de samme motsetningene mellom kulturell og økonomisk kapital hos mødre, da dette mest sannsynlig er utfall av en variabel-koding. For utdyping se vedlegg.

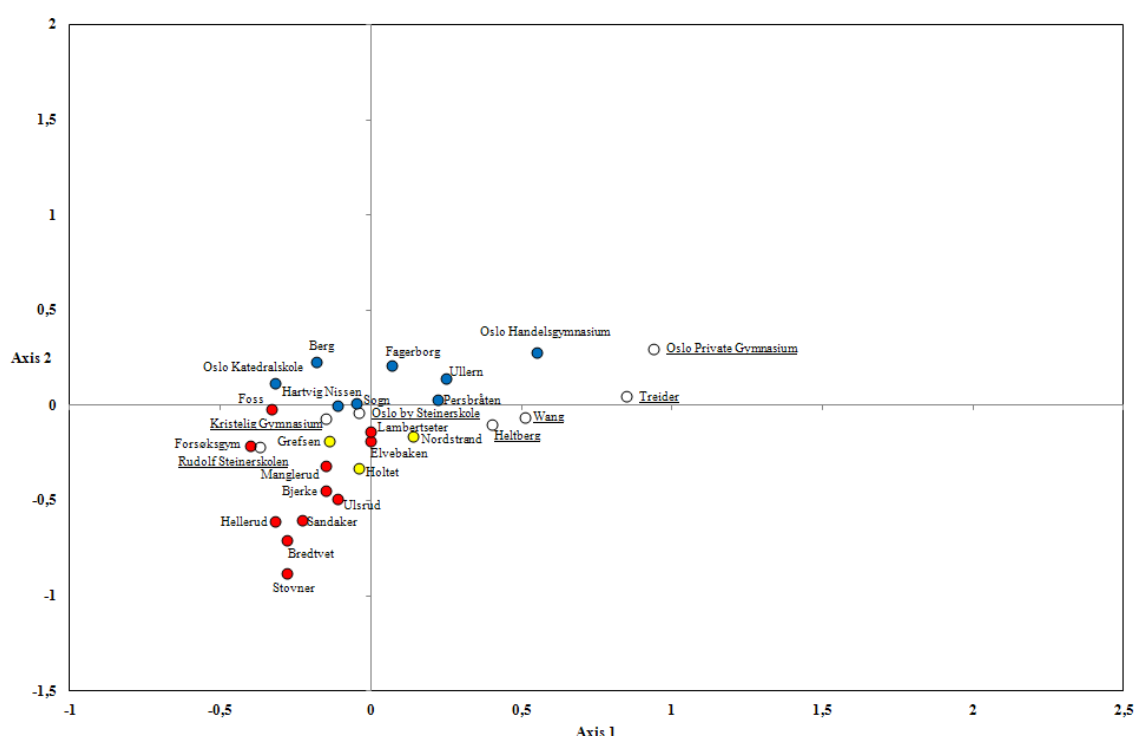
Skolene har også her blitt projisert inn som supplemære for å se hvilke som har mest til felles med hvilke typer elite, igjen med fargekoder som tilsvarer kartinndelingen med unntak av sentrum, som er delt i øst og vest og de private som er hvite. Ikke overraskende trekker østkantskolene, de røde, i retning de laveste ressursene i rommet. De som trekker noe mot ressurser, og da særlig mot kulturell kapital, er lokalisert i nærheten av bysentrum. De blå vestkantskolene trekker både mot kulturell og økonomisk kapital hos fedre og ressursmødre. Skolene som trekker i retning kulturell kapital har noe som kan tolkes som et kulturelt fokus på ulike måter, enten det er fokus på musikk, drama, dans, eller i en helt annen retning som språkfag i latin.

Enkelte av de private skolene er lokalisert i retning kulturell kapital. Aller mest utpeker Rudolf Steinerskolen seg, en skole hvor elevene må gjennom intervju før de tas opp, hvilket er lite vanlig i Norge, og hvor studentene ikke får karakterer. Skolene som har mest til felles med økonomiske elitefedre er alle, med ett unntak, private. To av disse privatskolene har tidligere vist lignende profiler med arbeiderklasse. Skolen som utpeker seg som offentlig i denne retningen er Oslo Handelsgymnasium hvor

yrkesfagene retter seg inn mot privat næringsliv. Mønsteret som kom til syne i analysene av populasjonen gjør seg også gjeldene her: Andre linjer på skole- ne ser ut til å tiltrekke seg en viss type elever som tar studieforberedende linjer. For å avkrefte eller bekrefte dette trengs videre forskning.

Geografi gjør seg også gjeldende i disse analyse- ne, men det er et skille mellom kulturelite og økono- misk elite, hvor enkelte østkantskoler også trekker noe i retning kulturell elite. Fraksjonene skiller seg altså fra hverandre. Hva kan så grunnene til dette være? Kan det dreie seg om rasjonelle valg, hvor kulturelite anerkjenner eksempelvis det tette elev/

lærer- forholdet på Rudolf Steinerskolen eller For- søksgym som positivt? Eller kan det i større grad dreie seg om at noen skoler i større grad er mer natur- lig for noen enn andre? Skolevalgene i den økono- miske elitefraksjonen er også interessante i dette hen- seende, da de i stor grad er private, og elevene kan kjøpe seg plass her dersom de eksempelvis ikke har høye nok karakterer under fritt skolevalg til å komme inn på en vestkantskole (Hansen 2007: 64). Dette vil bli tatt opp videre under utvikling, som viser mønster i inntak på ulike skoler for de ulike fraksjonene.

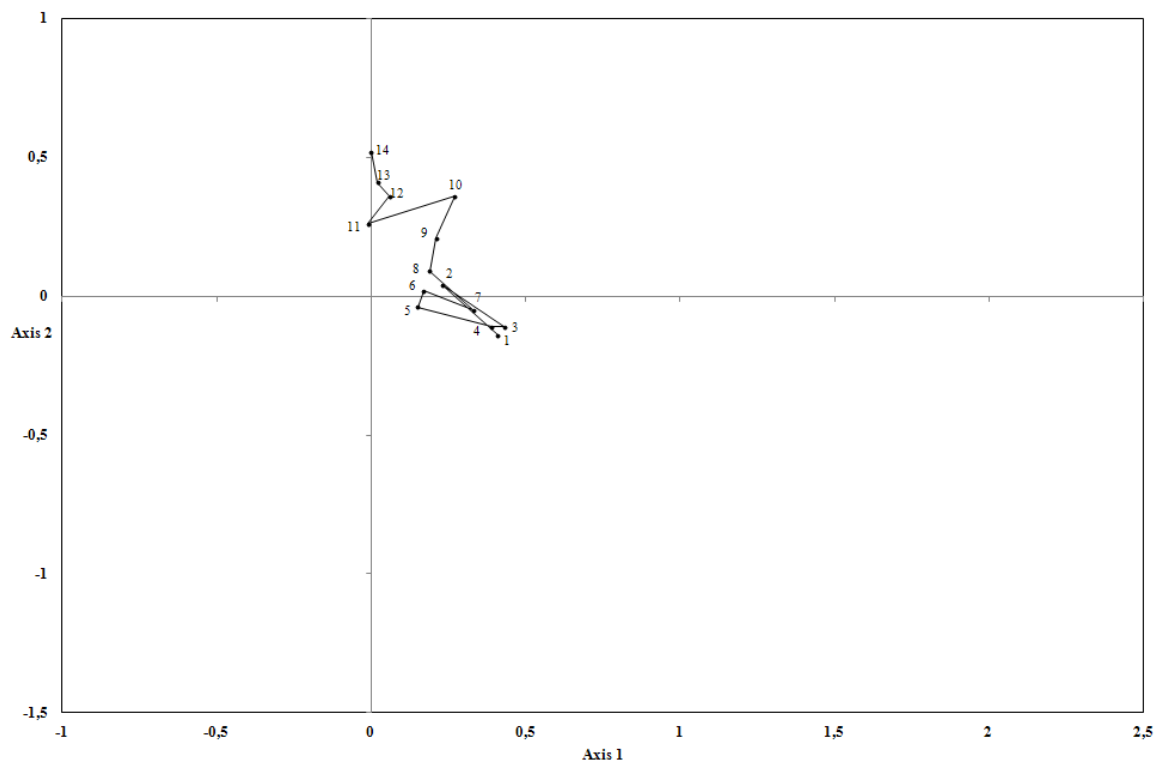

Figur 7. Faktorplan 1-2. Skoler som supplementærvariabler. Rød skole- øst. Blå skole- vest. Gul skole- nord+. Hvit skole- privat.

Det finnes også forskjeller mellom fedre og mødre. To av skolene som trekker i retning økonomiske elite- fedre, Oslo Handelsgymnasium og Oslo Private gym- nasium, trekker også i retning mødre med ressurser, men de to skolene Berg og Fagerborg har ikke lignen- de profiler med ressursfedre, verken i kulturell eller økonomisk retning. Dette peker mot at det finnes forskjeller mellom skoler som tiltrekker elever som har ressursmødre og elever som har ressursfedre.

De supplementære karaktervariablene viser ikke like klare tendenser i dette rommet som den foregåen-

de analysen av karakterer, men enkelte trender kom- mer til syne. De høyeste karakterene trekker klart i retning ressursmødre og lavere karakterer trekker svakt i retning økonomiske elitefedre. Analysene viser altså noen sammenhenger. Bildet stemmer også godt overens med tidligere forskning som viser den øko- nomiske elitefraksjonen som fraksjonen med lavest karakterer (Andersen 2009).

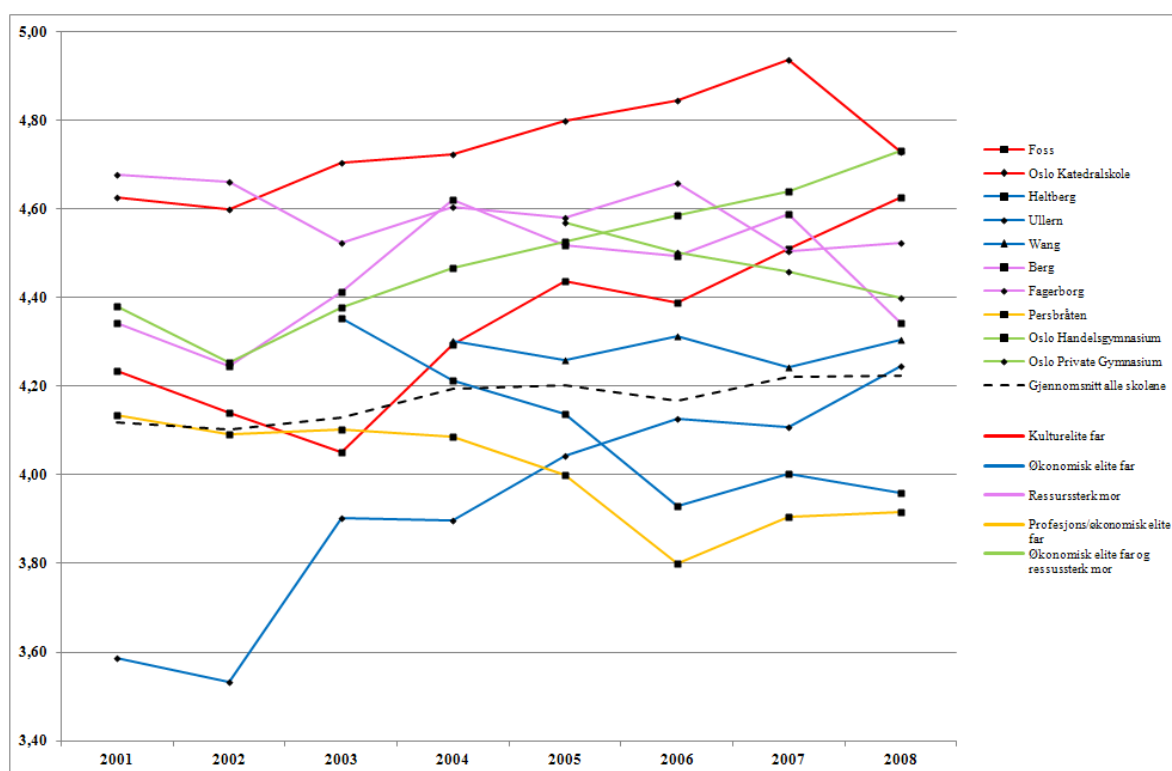

Figur 8. Faktorplan 1-2. Karakterer som supplementærvariabler.

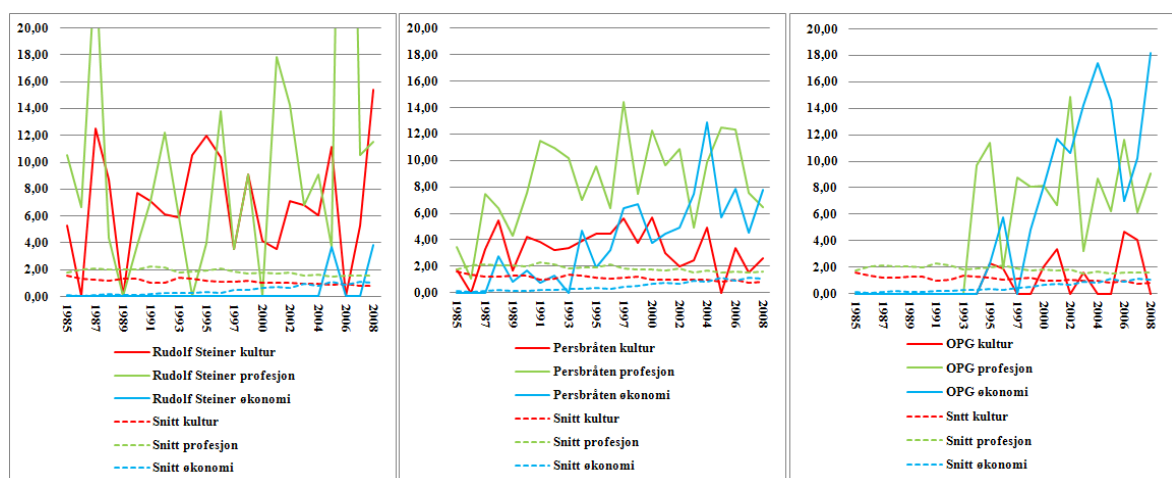
En litt nøyere kikk på karakterutviklingen viser at det har vært noe utvikling, men da dette er et relativt kort tidsspenn (2001-2008) skal man være forsiktig med å trekke de kjappeste konklusjonene. Det som også her kommer tydelig frem er at skolene som enten drar i retning ressursmødre eller retning kulturelle elitefedre har de høyeste karaktersnittene. Skolene som trekker i retning økonomiske eliteforeldre har de laveste snittene, faktisk under gjennomsnitt i de fleste tilfeller. Forskjellene mellom økonomisk og kulturell elitefrak-

sjon kan knyttes til at det er en viss kultur som verdsettes i skolen (Bourdieu og Passeron 2006), og dette kan forklare ulikhetene i karakterer.

For å gå utviklingen i eliteandel basert på de ulike fraksjonene i sømmene fra år til år i disse analysene har de tre skolene som i høyest grad trakk i retning enten kulturelle elitefedre, økonomiske elitefedre eller profesjonselitefedre (kommer til syne på akse 3, for spesielt interesserte Askvik 2011: 89) blitt valgt ut.

Figur 9. Karakterutvikling fra 2001-2008 for skoler som har utpekt seg i retning eliteforeldre.

Figur 10. Utviklingsoversikt, år til år. Bilde 1: skole som trekker i retning kulturell elite. Bilde 2: skole som trekker i retning profesjonselite. Bilde 3: skole som trekker i retning økonomisk elite.

Disse skolene illustrerer godt de generelle trekkene i utviklingen (Askvik 2011: 96-97). Grunnen til at grafene kun er basert på elevene som har elitefedre er ikke fordi mors klasseposisjon anses som uviktig, men av praktiske hensyn. Eliteandelen blant fedre er langt høyere enn blant mødre, dersom begge inkluderes vil de som har både mor og far i elite telles dobbelt samt at aksene i rommene kun skiller på mødre

med og uten ressurser, mens fedrene skiller på type elitefraksjon. Dette er fokus her. Da det er fars ORDC- plassering og ikke far og/eller mors plassering som legges til grunn for grafene vil antall med eliteopphav være noe lavere enn i de foregående utviklingsgrafene, men siden færre utelates fordi mødre uten ORDC- plassering ikke fjernes men kun fedre, vil det i disse utregningene være flere elever. Gjen-

nomsnittet vil dermed bli lavere her enn ved tidligere utregning av gjennomsnitt (figur 5).

Generelt for skolene som utpeker seg i retning elite er, ikke overraskende, at de har en overrepresentasjon av elite. Det finnes ingen jevn utvikling og det finnes ingen mønster å spore i henhold til verken Reform 94 eller de ulike inntakssystemene, hvilket viser at private skoler er et populært valg for økonomisk elite uavhengig inntakssystem. Det er også tydelig at på skolen som har en overvekt av eliteelever fra den kulturelle fraksjonen finnes det så å si ikke eliteelever fra den økonomiske fraksjonen og vice versa på skolen som har overrepresentasjon av elever fra den økonomiske elitefraksjonen. På skolen med overvekt av elever med fedre som er i profesjonseleiten synker andelen elever med kulturell elitebakgrunn i takt med at andelen elever med økonomisk elitebakgrunn øker. Profesjonselite ser for øvrig ut til å kunne være i samrepresentasjon med de to andre elitefraksjonene. Som nevnt skiller kulturell og økonomisk elite seg tydelig, og dette påvirkes ikke av reformer, endringer i inntakssystem og ei heller offentliggjøring av karakterer fra 2001. Det kan på grunnlag av dette være mest nærliggende å peke mot en habitusforklaring heller enn rasjonelle valg.

Sammenlignet med øvrige funn

For å trekke noen linjer til de to øvrige definisjonene av eliteskoler, altså eliteskole definert som skole for elever som har høye karakterer og elever som selv ender opp i eliter, er det noen hovedfunn som utpeker seg. Det er viktig å ta hensyn til måleperiodene for de ulike definisjonene, hvor den første, som baserer seg på elitebakgrunn og som har vært hovedtema for artikkelen, er for årene 1985-2008, mens definisjonen som dreier seg rundt karaktersterke elever kun baseres på data fra 2001 til 2008. Den siste definisjonen for elever som selv ender opp i elitene er, som tidligere drøftet, basert på tall fra 1985 til 1997.

Det første poenget er knyttet til at den profesjonelle elite har vokst. Med dette trekker langt flere skoler i retning profesjonselite i analysene som dreier seg om elever som selv ender opp i eliteposisjoner⁴. I analysene som baserte seg på elevenes foreldre og deres eliteposisjon var det i hovedsak en skole som utpekte seg i denne retningen. Ingen av skolene som i de nye analysene utpeker seg i retning profesjonselite er 'nye', samtlig av disse skolene har vist seg å trekke i retning av elite i en eller annen form hos foreldrene. Den eneste elitefraksjonen som hadde 'nye' skoler som ikke tidligere hadde korrespondert med noen av

foreldrenes elitefraksjoner var den økonomiske eliten, hvor enkelte østkantskoler dukket opp. Funnene er ikke robuste nok til å fastslå at den økonomiske eliten er mer åpen, men dette kan kobles til tidligere forskning som viser at kulturell elite er den mest lukkede (Hjellbrekke og Korsnes 2006: 155-157).

Da måletidspunktene for karakterer og elever som selv ender opp i eliter ikke dreier seg rundt de samme årene er det umulig å sammenligne direkte, men om man kan gå ut i fra en viss stabilitet i funnene er det av interesse å se at skolene som dukker opp som skoler med karaktersterke elever og ikke trekker i retning av elite i foreldreanalysene heller ikke dukker opp som skoler for elever som selv ender opp i elite⁵. Som vist tidligere hadde de fleste skolene med mest til felles med elever som hadde økonomiske elitefedre et lavere karaktersnitt enn gjennomsnittet, men disse skolene viste seg å trekke i retning av elever som selv endte opp i elite.

Oppsummering og diskusjon

Et av momentene som fremstår som interessant fra analysene gjort på alle elevenes foreldre er at det ikke er nevneverdige endringer knyttet til eliteandel som følge av endret inntakssystem og Reform 94. Østkant-skolene har en jevn, lav andel, med unntak av enkelte sentrumsnære skoler, vestkant-skolene har en jevn, høy andel. Det er ikke overraskende at dette skjer under inntak som legger bosted til grunn, da den sosiale delingen av Oslo er geografisk fundert, men det er kanskje mer overraskende at bildet ikke endrer seg under fritt skolevalg. Dette må mest sannsynlig kunne knyttes til at elever fra høyere klasser både får høyere karakterer og har mer gjennomtenkte valg av skoler (Hagen 1995).

De neste analysene viser at det er store ulikheter knyttet til skolevalg elitene imellom. Den økonomiske eliteandelen er i stor grad å finne på de private skolene. Bildet er likevel ikke så enkelt. Noen av skolene foretrukket av elever med økonomisk elitebakgrunn er også offentlige vestkant-skoler, som Oslo Handelsgymnasium og Ullern. Enkelte av skolene, både den private Oslo Private gymnasium og den offentlige Oslo Handelsgymnasium, som også korresponderer med mødre med ressurser, har høye karaktersnitt, selv om de fleste skolene som trekker i denne retningen har lave karaktersnitt. Den økonomiske eliteandelen ser heller ikke ut til å endre seg på noen av skolene i henhold til inntak, og dette viser at skolene er populære i denne fraksjonen, uavhengig inntakssystem eller karakterer. Da karakterer har vært offentlige siden

⁴ Se vedlegg for MCA.

⁵ Se vedlegg for utvidet karaktergraf.

2001 vil de mest rasjonelle foreldre mest sannsynlig bruke dette som en av flere indikasjoner på hvilke skoler som er gode. Når den økonomiske elite på tross av dette ser ut til å velge private skoler med lavt karaktersnitt også under inntak som er basert på bosted kan dette peke mot en form for habitusforklaring. Noen skoler ser ut til å passe bedre overens med en oppvekst i en økonomisk elite. Enkelte av valgene kan forklares med elever fra denne elitefraksjonen som har for dårlige karakterer til å komme inn på ønsket vestkantskole og som ville endt opp på en østkantskole under fritt skolevalg men som benytter privatskole som en måte å kjøpe seg ut av dette på (jf. Hansen 2007: 64), men dette gir ikke utslag i endring i økonomisk eliteandel på de private skolene. Privatskolene er for øvrig en svært heterogen gruppe, hvor man finner de som tiltrekker seg større andeler arbeiderklasse, mens andre tiltrekker seg større andeler høyere klasser, både økonomisk og kulturell fraksjon. Enkelte har høye karaktersnitt, mens andre har lave. Skolene er basert på alt fra religion til alternativ pedagogikk.

Hos elever med kulturelle elitefedre er skolevalgene svært annerledes og mer fragmentert. Skolene som dukker opp, det være seg vestkantskoler, østkantskoler eller private skoler, har alle en form for kulturell dreining, enten dette dreier seg om spesielle typer fag, som latin, eller andre anerkjente linjer på skolen, som musikk, dans eller dramalinjer. Skolene som har høy andel av kulturell elite utpeker seg i stor grad som skoler med høye karaktersnitt. Likevel kunne disse elevene ha valgt andre skoler med høye karaktersnitt, som Oslo Private gymnasium. Dette gjøres i svært liten grad. Også her kan det se ut til at habitus gjør seg gjeldende, at noen skoler oppleves som et mer naturlig valg enn andre.

Motsetningene som kommer til syne i valg av skole for elever med kulturell elitebakgrunn og økonomisk elitebakgrunn viser at skillet er relevant for populasjonen undersøkt her. Selv om funnene i seg selv ikke gir grunnlag for å si noe om hvilke mekanismer som ligger til grunn, kan de bare spekuleres i her, og gi et grunnlag for videre forskning. Som nevnt tyder flere ting på en habitusforklaring, at noen valg er mer naturlige for noen enn andre valg og noen spill er mer verdt å spille. Kanskje kan også Boudons teorier om sosiale kostnader spille inn, at elever i stor grad velger likt som sitt eget miljø, og at dette gir splittelser mellom de ulike elitefraksjonene.

Når man ser på funn i forhold til eliteskole som skole for karaktersterke elever og eliteskole som skole for elever som selv ender opp i elite, kan man på grunn av måleårene ikke sammenligne direkte. Like-

vel burde dette forskes videre på, da skoler som utpeker seg som skoler med høyt snitt som ikke har høy andel elever med eliteforeldre ikke dukker opp som skoler for elever som selv ender opp i elite og skoler som korresponderer med foreldre med elitebakgrunn men som har lave karakterer, da i all hovedsak skoler som trekker mot økonomisk fraksjon, ender opp som skoler med elever som selv ender opp i elite. Veier inn i den økonomiske elitefraksjonen krever ikke nødvendigvis de høyeste karakterene eller de lengste utdanningene som de to andre elitefraksjonene. Klasse påvirker også i større grad ved lavere utdanning (Mastekaasa 2004) og kanskje er dette utslagsgivende her. Kanskje er karakterer og videre utdanning også grunnen til at det kun er i den økonomiske elitefraksjonen 'nye' skoler som ikke har vært representert i nærheten av de andre eliteskoledefinisjonene dukker opp.

Til slutt til hovedspørsmålet; finnes eliteskoler i Oslo i denne perioden på dette nivået? Ingen av skolene har en jevn overrepresentasjon av eliter over tid. Elitene er altså i mindretall og man kan ikke tale om eliteskoler på dette nivået i Oslo på samme måte som prep. schools i Amerika (Cookson & Persell 1985), eller enkelte Grandes écoles i Frankrike (Bourdieu 1996a). Likevel er det store forskjeller, og forskjellene kan ikke forklares ut i fra reformer eller inntakssystemer. Ei heller ser det ut til at markedsføring av karakterer i 2001 har forandret det store bildet. Geografi påvirker fortsatt tungt og ingenting tyder på at eliteandelen på Osloskolene på videregående nivå blir jevnere fordelt med det første. Forestillingen om den egalitære skolen veier tungt i Norge, på tross av store forskjeller.

Tanja Askvik

PhD-student, Oslo University College, The Center for the Study of Professions (CSP)

Abstract

Elite schools – A quantitative research of upper secondary schools in Oslo from 1985-2008

This text will try to answer if elite schools on upper secondary level in Oslo from 1985 until 2008 exist. The elite schools are defined by the student body; their background, their grades and if they themselves end up elite. This text focuses mainly on student background. Important questions in this context are how the different schools are influenced by

change in admittance requirements, reforms and geography.

The main pattern is quite stable; the schools with high levels of students with elite background are the same throughout the period. Institutional changes do not seem to have any influence on this. Geography is an important factor, because of the social segregation in Oslo, which is geographically founded. Another finding is that economical and cultural elite fractions chooses different types of schools, and that schools with high levels of students with cultural elite background or resource mothers has the highest average grades. The analysis suggests that both cultural and economical capital are important dimensions to understand inequality in the Norwegian school, but also that cultural capital is rewarded.

One possible explanation for the various choices made by the cultural elite and the economical elite regarding preferred school is habitus. Schools who have a 'cultural focus', like a focus on dance, drama and music, courses in Latin or close student-teacher contact appears to attract cultural elite, while private schools appears to attract economical elite.

To the main question; are there elite schools: not in for instance English or French terms. There are no schools with a steady overrepresentation of elites. Still the findings are important since the belief in the egalitarian school is widely accepted in Norway.

Keywords

Elite schools, social class, grades, cultural and economical capital, development, Oslo

Litteraturliste

- Andersen, P. L. 2009. *Sosial ulikhet i enhetsskolen. Betydningen av klasse og kulturell kapital for skoleprestasjoner*. Masteroppgave i sosiologi. Oslo: Universitetet i Oslo.
- Askvik, T. 2011. *Eliteskoler. En kvantitativ undersøkelse av videregående skoler i Oslo fra 1985-2008*. Masteroppgave i sosiologi. Oslo: Universitetet i Oslo.
- Bakken, A. 2009. *Ulikhet på tvers. Har foreldres utdanning, kjønn og minoritetsstatus like stor betydning for elevers karakterer på alle skoler?* Rapport 8. Oslo: NOVA.
- Boudon, R. 1974. *Education, opportunity, and social inequality: changing prospects in Western society*. New York: Wiley.
- Bourdieu, P. 1985. The Social Space and the Genesis of Groups. *Theory and Society* 14/6: 723-744.
- Bourdieu, P. 1995. *Distinksjonen. En sosiologisk kritikk av dømmekraften*. Oslo: Pax Forlag.
- Bourdieu, P. 1996a. *The State Nobility: Elite Schools in the Field of Power*. Cambridge: Polity.
- Bourdieu, P. 1996b. Er en interessefri handling mulig? In *Symbolisk makt*, red. A. Prieur, 131-148. Oslo: Pax.
- Bourdieu, P. 1998. Kritikk av den skolastiske fornuft. *Sosiologisk tidsskrift* 6/1-2: 7-28.
- Bourdieu, P. 2005a. Sociologens interesse. *Dansk Sociologi* 24/16: 92-98.
- Bourdieu, P. 2005b. Om interesser og den symbolske magts relative autonomi: Svar på nogle indvendinger. *Dansk Sociologi* 24/16: 102-116.
- Bourdieu, P. 2006. Habitus og livsstilenes rom. *Agora* 24/1-2: 74-111.
- Bourdieu, P. og J.-C. Passeron 2006. *Reproduksjonen: bidrag til en teori om undervisningssystemet*. København: Reitzel.
- Cookson, P. W. Jr. & C. H. Persell 1985. *Preparing for Power: America's Elite Boarding Schools*. New York: Basic Books.
- Erikson, R. & J. H. Goldthorpe 1992. *The Constant Flux. A Study of Class Mobility in Industrial Societies*. Oxford: Clarendon Press.
- Esmark, K. 2006. Bourdieus uddannelsessociologi. In *Pierre Bourdieu: en introduction*, red. A. Prieur og C. Sestoft, 71-113. København: Reitzel.
- Goldthorpe, J.H. 2000. *On Sociology. Numbers, Narratives, and the Integration of Research and Theory*. Oxford: Oxford University Press.
- Gulbrandsen, T., F. Engelstad, T. Beldo Klausen, H. Skjeie, M. Teigen og Ø. Østerud 2002. *Norske makteliter*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Hagen, K. 1995. *Adresse eller karakterer? En evaluering av inntaksordningen benyttet ved opptak til grunnkurs i allmenne og økonomisk/administrative fag i Oslos videregående skoler, høsten 1994*. Oslo: FAFO.
- Hansen, M. N. 1995. *Class and Inequality in Norway. The Impact of Social Class Origin on Education, Occupational Success, Marriage and Divorce in the Post-War Generation*. Oslo: Institutt for Samfunnsforskning.
- Hansen, M. N. 2001. Education and Economic Rewards. Variations by Social-Class Origin and Income Measures. *European Sociological Review* 17/3: 209-231.
- Hansen, M. N. 2005. Ulikhet i osloskolen: rekruttering og segregering. *Tidsskrift for ungdomsforskning* 5/1: 3-26.
- Hansen, M. N. 2007. Valgfrihet og styring i skolen - hvordan fungerer den offentlige fellesskolen i Oslo? *Søkelys på arbeidslivet* 24/3: 59-70.
- Hansen, M. N. 2009. Sosiale nettverk og karriere- tilfellet jurister. *Søkelys på arbeidslivet* 26/1: 45-58.
- Hartmann, M. 2007. *The Sociology of Elites*. London/ New York: Routledge.
- Hellerud, S. V. og J. Messel 2000. *Oslo Tusen års historie*. Oslo: Aschehoug & Co.
- Hjellbrekke, J. og O. Korsnes 2003. *Det norske maktfeltet: interne strukturer, homogamitendensar, mobilitetsbaner og -barrierar i norske elitar*. Oslo: Makt- og demokratutgreinga 1998-2003.
- Hjellbrekke, J. og O. Korsnes 2006. *Sosial mobilitet*. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Kingston, P. W. & L. S. Lewis 1990. *The High-Status Track. Studies of Elite Schools and Stratification*. Albany: State University of New York Press.
- Kleven, H. I. 1965. *Klassestrukturen i det norske samfunnet*. Oslo: Ny dag.
- Le Roux, B. & H. Rouanet 2004. *Geometric Data Analysis. From Correspondence Analysis to Structured Data Analysis*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Lødding, B. og H. Helland 2007. *Alle får men hvem får hva? Evaluering av Oslo kommunes inntaksordning til videregående opplæring i studieretning for allmennfag/utdanningsprogram for studiespesialisering*. Rapport 21/2007. Oslo: NIFU STEP.
- Mastekaasa, A. 2004. Social Origins and Recruitment to Norwegian Business and Public Sector Elites. *European Sociological Review* 20/3: 221-235.
- Norges Lov 2003. *LOV 2003-07-04 nr 84: Lov om private skolar med rett til statstilskot (privatskolelova)*. Kunnskapsdepartementet.
- Regjeringen: Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet 1996. *Videregående opplæring etter Reform 94*. Veiledning og brosjyrer.
- Rosenlund, L. 1998. Sosiale strukturer og deres metamorfoser. *Sosiologisk tidsskrift* 6/1-2: 45-74.
- Rosenlund, L. 2002. Pierre Bourdieu on a visit to Stavanger. *Nordisk Kulturpolitisk Tidsskrift* 5/2: 137-186.
- Telhaug, A. O. 1997. *Utdanningsreformene: oversikt og analyse*. Oslo: Didakta norsk forlag.

Vedlegg

Absolutte og relative bidrag

Absolutte bidrag, foreldrerom. Relative bidrag er oppgitt i parentes.

Akse 1	
Negative koordinater Mothers Education: No Education: 6,6 Fathers Education: No Education: 5,8 Fathers Income: Low: 5,5 Working Class Fathers: 5,2 Working Class Mothers: 4,6 Fathers Fortune: Low: 4,0 Mothers Fortune: Low: 3,2	Positive koordinater Fathers Education: Master Degree and higher: 10,0 Fathers Income: High: 7,8 Elite Fathers: 7,0 Mothers Education: Master Degree and higher: 6,1 Mothers Income: High: 5,5 Upper Middle Class Mothers: 4,6 Fathers Fortune: High: 4,3 Mothers Education: Bachelor Degree Etc.: 4,0 Mothers Fortune: High: 3,6
Akse 2	
Negative koordinater Fathers Income: Low: 8,3 Mothers Income: Low: 8,2 Fathers Education: No Education: 7,7 Mothers Education: No Education: 5,2 Mothers Education: Master Degree and higher: 4,2 Elite Fathers: 3,7	Positive koordinater Fathers Income: Middle: 7,7(0,29) Lower Middle Class Fathers: 7,4 Lower Middle Class Mothers: 6,3 Mothers Income: Middle: 4, 5(0,18) Mothers Education: Upper Secondary School Not Graduated: 4,2 Fathers Fortune: Middle: 3,9(0,13)

Absolutte bidrag, eliteforeldrerom. Relative bidrag er oppgitt i parentes.

Akse 1	
Negative koordinater Fathers Income Middle: 5,6(0,28) Fathers Cultural Elite: 4,2	Positive koordinater Fathers Economical Elite: 28,0(0,74) Fathers Income High: 21,8(0,66) Fathers Fortune High: 11,9(0,34) Fathers Education: Bachelor Degree etc.: 5,8(0,17)
Akse 2	
Negative koordinater Mothers Education: No Education: 9,5(0,17) Mothers Income Low: 7,1(0,14) Mothers Fortune Low: 5,3 Fathers Education: No Education or Vocational Tracks: 4,2	Positive koordinater Mothers Income High: 22,9(0,47) Mothers Fortune High: 12,7(0,29) Mothers Education: Master Degree etc.: 12,0(0,27) Mothers Education: Ph. D. etc: 8,4

Variabelinndeling, karakterer

	Intervall	Prosentintervall
1	0.00 - 3.14999	0 % - 5 %
2	3.15 - 3.381	5,01 % - 10 %
3	3.382 - 3.680	10,01 % - 20 %
4	3.681 - 3.80	20,01 % - 30 %
5	3.381 - 3.9048	30,01 % - 40 %
6	3.9049 - 4.1000	40,01 % - 50 %
7	4.1001 - 4.2857	50,01 % - 60 %
8	4.2858 - 4.4762	60,01 % - 70 %
9	4.4763 - 4.6522	70,01 % - 75 %
10	4.6523 - 4.7500	75,01 % - 80 %
11	4.7501 - 4.8696	80,01 % - 85 %
12	4.8697 - 5.1429	85,01 % - 90 %
13	5.143 - 5.3333	90,01 % - 95 %
14	5.3334 - 6.000	95,01 % - 100 %

Kulturell og økonomisk kapital hos mødre

Elitene har langt høyere lønn enn den øvrige befolkningen. Den høyeste lønnsvariabelen hos elitene er satt ved de om lag 10 % høyeste inntektene i populasjonen. Hos elitemødre gir dette en andel på 43 % av mødrene i kategorien 'høy inntekt'. Dette antas å påvirke analysen og skjuler mest sannsynlig en differensiering i eliteforeldrerommet hos mødre i henhold til høyeste utdanninger koblet med lavere lønninger og kulturell elite, profesjonselite koblet med høy utdanning og noe høyere lønn samt økonomisk elite koblet til de høyeste lønningene og lavere universitetsutdanninger.

ORDC		kulturell	profesjon	økonomisk
Snittlønn		3499,6010	4511,8804	13350,3857
CAS MIN	5	25,4 %	14,9 %	53,8 %
	6	46,5 %	69,7 %	23,1 %
	7	17,6 %	8,6 %	1,9 %

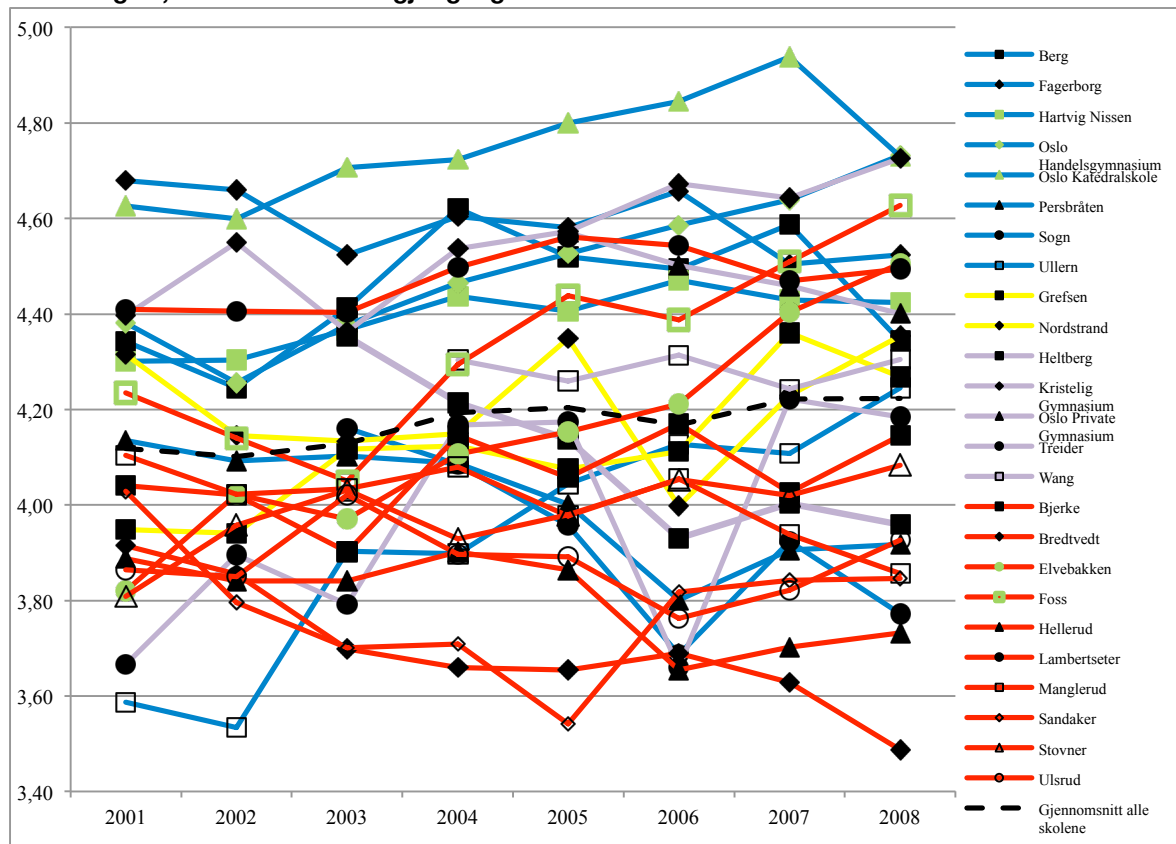
Som det kommer frem av tabellen finnes denne sammenhengen også for mødre, selv om grunnlaget for de økonomiske elitemødrene er svært lite (52 mødre). Lønnsforskjellene er som forventet, og det er også utdanningsnivået. Kulturell elite har i større grad de aller høyeste utdanningene, økonomisk elite har lavere universitetsnivå i størst grad. Likevel vil analysene godt kunne skildre mødre med mye ressurser, og dette er også verdifullt.

Tabell, skoler som trekker i retning profesjonselite

Eliteforeldrerom	Eliteelev
profesjon og økonomi fedre	profesjon
Persbråten	Foss Katedralskolen Kristelig Gymnasium Berg Fagerborg Persbråten

Langt flere skoler trekker i retning profesjonselite i analysene gjort på elevene enn analysene basert på foreldrene.

Karaktergraf, alle skoler med tilgjengelige data inkludert

Lambertseter ligger godt over snittet hele perioden men dukker ikke opp som eliteskole i henhold til noen av de to andre eliteskoledefinisjonene. Det motsatte gjelder for eksempelvis Ullern og Persbråten som har karakterer under snittet, men som trekker i retning av begge de to andre eliteskoledefinisjonene.

Elites in the European Field of Power

- Reproduction, Transformation and Matters of Content

Jens Arnholtz

The process of European integration is one constantly associated with a concept of 'elite'. This goes not only for the recurrent debates about 'democratic deficits', but also more positive journalistic representations. In the latter, 'action' and 'initiatives' taken by the EU is represented by images of top politicians, business leaders and commissioners signing deals and shaking hands. And they are backed by history books, honorary prizes and named buildings that all emphasize the visionary 'founding fathers' and the 'big leaders' engaged in shaping the future of Europe. All of these representations give an image of a small, tightly integrated 'elite' with a transnational project often institutionalised without asking the 'common people' of Europe.

While sociology will often de-emphasize the 'big leaders', studies of the European Union has - from the early neo-functionalist theories (Haas 1958) to more contemporary studies (Haller 2008) - had a keen eye for the importance of elites. However, sociology has not been a strong discipline in the study of the European Union and its formation. While some of the early studies by Haas and Deutsch had clear sociological tendencies, political science and law has manifested themselves as the most important disciplines for asking and answering questions about the European Union. In recent years, however, a number of scholars have called for more sociological approaches to the EU (Favell and Guiraudon 2009; Georgakakis and Weisbein 2010; Jenson and Merand 2010; Rowell and Mangenot 2010; Saurugger and Merand 2010). Such an approach, it is argued, should engage with the study of the EU both 'from above and from below' (Georgakakis and Weisbein 2010). To a number of sociologists, starting 'from below' would seem the self-evident way to go for sociology. As Norbert Elias

(2009a) have noted, sociology as a discipline springs from a fundamental disbelief in the omnipotent power of the rulers of society. Like economics, argues Elias, sociology emerged through a gradual recognition of the fact that society has its own dynamics that are relatively independent of the will of the ruler and the laws of the land. Thus, issues on class and family structures, social and spatial mobility, welfare regimes and market integration would seem places where sociology could make obvious contributions to the understanding of the social foundation of the European Union. This would often entail a broader focus on 'Europe' rather than just the 'European Union' (Rumford 2009), or at least "a broader conception of 'Europeanization'" than that found in implementation studies (Favell and Guiraudon 2011: 12). But while these are sound arguments, one should not forget that sociology has - at least since the time of Pareto (1935) - taken as part of its object the social composition of those groups that formally or de facto possessed great power in society. If Elias was right to emphasize the independent dynamic of 'society', he did not shy away from studying the rulers themselves and their 'court society' (Elias 1983). Sociologists, the argument goes, should not content with the role of those analysing micro-processes coming from 'below', but should also engage in the study of those making decisions of major consequences 'from above'. In that sense, rather than ignoring the 'Brussels Bubble' sociologists should try to 'bring elites back in' to the understanding of European Integration (Georgakakis 2009b, 2011). These arguments bring to the fore the question of how to study elites.

The purpose of this article is to argue that the sociology of Pierre Bourdieu provides us with promising answers; that it provides us with tools for studying

elites in the process of European integration process and the construction of the European Union. In the first part, the article follow Savage and Williams (2008) in arguing that Bourdieu's sociology may make a valuable contribution to the sociology of elites in general. Returning to some of the classical debate in elite sociology, an effort is made to show that Bourdieu's sociology overcomes some of the dualities and dilemmas that have pitted researchers against each other. Rather than attempting to make a survey of the entire field of elite sociology, the aim is to draw out some of the issues of awareness that an elite approach to the EU should have in mind and how Bourdieu's sociology assists us with handling these issues (at a theoretical level at least). Emphasis is put on a research program that takes the transformation of the European field of power as its object. Furthermore, some challenges and points of awareness are raised.

In the second part, the article follow Favell and Guiraudon (2009) in arguing that the empirically orientated nature of Bourdieu's sociology is one of the main reasons for its usefulness in relation to the study of the European Union. Thus, two strands of Bourdieu-inspired studies on the European Union is reviewed in an attempt to assess whether the theoretical promises outlined in the first part of the article are actually fulfilled at the empirical level. Both the productive contribution to our understanding of the European Union and the potential problems of these two strands are outlined.

Classical elite studies and the field of power

To begin with, it may seem strange to suggest Bourdieu as an appropriate exponent of advancing elite sociology as he himself was very critical of both elite studies and the term 'elite' itself. First, Bourdieu criticises the classical 'elite' studies for naturalising the elite. By talking of 'law of oligarchy' and inevitability of the existence of elites, these sociologists – from whom Bourdieu actually drew a lot of inspiration – failed to see “that the effectiveness of the historical laws which they naturalize would be suspended, or at least weakened, if the economic and cultural conditions of their operation were to be suspended or weakened” (Bourdieu 1990: 174). Second, Bourdieu criticizes 'elite' sociologists for placing their attention on groups of people and their observable 'connections' rather than the social relations between them (Bourdieu 1996a: 263). “Instead of studying structures of power, which is to say systems of objective relations, they study populations of agents who occupy positions of power” (Wacquant and Bourdieu 1993: 21). Third, while never explicitly made, Bour-

dieu's reflexive approach to sociology would entail questioning the very notion of 'elite' as a pre-constructed term that one would have to break with (Bourdieu and Wacquant 1992: 242-3). However, all of these critics have a common basis that might be a good entry point for understanding Bourdieu's contribution to the study of elites. They all have to do with the lack of attention to the possibility of transformation and change. That is, transformation in the 'laws' governing the production of elites, in the composition of people that make up these elites and the categories used to define and conceptualise these elites. In that way, Bourdieu's seemingly critical stance can be seen as a contribution to the debate about how to define elites.

Who's the elite?

In some ways Bourdieu's field approach has affinities with Pareto's classical definition of an elite as being “a class of the people who have the highest indices in their branch of activity” (Pareto 1935: 1422-4), especially if one notes that Pareto qualified this by arguing that “in the concrete, there are no examinations whereby each person is assigned to his proper place” but only labeling mechanisms that does this “after a fashion” (Pareto 1935: 1422-4). In Bourdieu's sociology, those holding the highest amount of a specific capital might be termed an 'elite' within that field. However, wanting to avoid all functionalist interpretations and underline the centrality of struggle, Bourdieu would call those holding the most capital 'the dominant' rather than an 'elite'. In Bourdieu's sociology a central stake in the struggle of each field is the definition of excellence – or capital – with regard to the specific activities of the field (Bourdieu 1993). Because there is “no examinations whereby each person is assigned to his proper place”, excellence is not just excellence and capital is not definable once and for all. Thus, defining the elite of each field – in Pareto's sense – is part of what is at stake in each field. This is why Bourdieu's sociology has “the distinctive advantage of not (pre-) defining elites in terms of their putative roles or functions but, instead, in terms of their field specific dominance” (Savage and Williams 2008: 16). Seen in relation to classical positions within elite studies, this approach has the merits of integrating a number of their advantages while avoiding some of their flaws.

In relation to a classical 'positional' approach – that takes as its starting point the study of people placed in central positions of society, such as ministers, judges, top level business leaders, high ranking military staff, etc. – a field approach would surely

acknowledge the importance of taking account of institutionalized position and the statistical properties of the actors occupy them. In fact Bourdieu underlined the importance of constructing the objective relations and argued that "statistical investigations can grasp the relations of power only in the form of properties, sometimes legally guaranteed by titles of economic property, cultural property (educational qualifications) or social property (titles of nobility)" (Bourdieu 1991: 289, note 2). However, a default assumption about the importance of particular statistical properties is opposed to Bourdieu's conception of fields and an expression of a fundamental problem with the 'positional' approach in elite studies:

These properties only function as capital, that is, as a social power relation, in and through the field that constitutes them as stakes and instruments of struggle, rescuing them thereby from the meaninglessness and uselessness to which they would be just as necessarily doomed in another field or another state of the same field. (Bourdieu 1996a: 264)

Acknowledging the importance of institutionalized position, the field approach would invite us to turn our attention to the institutionalization processes creating and reproducing these institutions, and more importantly, emphasize the co-creation of positions and the actors holding them. Furthermore, noting the relative autonomy and specific content of each field, this approach would constantly pose the question of how institutional positions are used differently in each field to gain recognition as the possessor of the specific form of capital and excellence. In that way, the field approach should help us avoid falling into the trap of being "centered on the detailed description of elite characteristics" (Zuckerman 1977: 325) while losing sight of their relation to more general societal transformations. 'So what?' asked Putnam (1976) of these detailed descriptions as he felt they often failed to show what implications the composition of elites has. But studying these 'elites' in the specific (field) context that makes them into an elite should help us answer this question in a productive way.

Furthermore, the field approach takes serious questions of reputation and recognition. While the so-called 'reputational' approach to the study of elites has mainly been understood as a methodological approach – whether using surveys of common people's perception of how makes up the elites or snowball sampling among these elites themselves – Bourdieu's emphasis on *recognition* would give it theoretical

importance. Clearly, reputation is not the only measure to be used in defining elites, but if elite is to be understood as 'important people' (within their specific sphere of activity), the definition of who is the elite is at play not only in scholarly debates but between the actors themselves. 'Who do we need on our side to win this struggle, who do we need to take account of in relation to this issue'? These are questions elite actors will ask themselves. But because, as Pareto argued, there is no objective 'examination' of excellence within these spheres of activity, the struggle in a field regards the way of evaluating excellence as much as becoming excellent. As Bourdieu argued in relation to the literary field (Bourdieu 1993), its actors consist not only of authors, but also of those commentators, critics and publishers that assesses the value of different literary works and authors. In that sense, literary excellence is the product of a dual process involving both the production of literary texts and the production of evaluations of these texts. While the symbolic power acquired through recognition of observers, commentators or other actors may seem more limited in the political, economic and bureaucratic fields than in the fields of cultural production, they should not be ignored just because positions are formalised. Even for holders of well-institutionalised positions being recognised as an 'important person' is central to the use one can make of this position. And when studying the construction of Europe – where the room for maneuvering is much larger (Madsen 2006) – this becomes even truer. Thus, focusing on recognition or reputation should help us remember that 'position' (as defined in Bourdieu's sociology) refers to the total composition of different forms of capital and not just institutionalised posts.

Differentiation, solidarity and strategies of reproduction

While the field concept can in some ways be applied to almost any activity, elite studies have generally been at pains to discriminate between those simply being at the top of their specific game (elite chess players for instance) and those "in positions to make decisions having major consequences" for society at large (Mills 1977: 4). Whether called 'governing elite', 'power elite', 'the inner circle' or 'strategic elites', elite studies have constantly puzzled the delimitation of this group and how it is held together. While pluralists argue that it is not held together at all and that a number of elites are constantly holding each other in check, most elite theories would argue that some common solidarity binds central elite actors together. However, they would hardly agree on the

mechanisms providing this solidarity. On the one extreme, Marxists would argue that without emphasis on a common class base, elite studies are “unable to provide a convincing explanation, as distinct from description, of the solidarity of the power elite” (Bottomore 1966: 24). On the other extreme, functionalist elite theorists have argued that the relation between ruling class and strategic elites is diminishing with the differentiation of social space (Keller 1968), that “social composition and recruitment are [therefore] not the most important features of elites” (Higley 1984: 146). Rather, they would argue that it is the functional requirements of the positions they hold that shape the actions of elites, and these requirements are themselves shaped by the functional needs of society. Between these two extremes, there are a number of theories emphasising solidarities produced by common trajectories, networks and connections as well as the circulation of elites between sectors and posts. All of these mechanisms can be said to provide part of the explanation for solidarity between elite actors, while none of them seem to be able to provide the full explanation. Seen from this perspective, Bourdieu’s theory of reproduction strategies can be seen as yet another theory adding to the fond of sociological tools and theories without making any claim to excluding the varying relevance of all of these theories across time and space. However, a few notes on his understanding of these reproductive strategies may help show their potential.

First, rather than predefined classes that members of the ‘elite’ are either recruited or detached from, Bourdieu’s focus is on ‘strategies of reproduction’ and their contribution to the transformation of the struggles within the field of power. The object of study is re-configured from focusing on predefined individuals and classes to the processes that conserve and transform their positions. Contrary to the classical criticism of his sociology for being static and unable to grasp processes and change, we see that Bourdieu’s sociology is in fact highly processual. Actually, his way of studying reproductive strategies is attuned to “social universes in which the dominants must constantly change to stay the same” (Bourdieu 1996a: 278). In this way, ‘going international’ – for instance by investing time and energy in the European Union – can be seen as a reproductive strategy in Bourdieu’s sense (Dezalay and Garth 2002, 2010; Munk et al. 2011).

Second, outlining a wide range of *reproductive strategies* – defined not as “the result of rational calculation or even strategic intent” but as the many different practices that “are objectively organized in

such a way that they contribute to the reproduction of the capital at hand” (Bourdieu 1996a: 272) – Bourdieu identifies – on an empirical level, for a specific period in French history – the existence of two opposing *modes of reproduction*: A family mode of reproduction, where the responsibility for managing the “functions of inclusion and exclusion that together maintain the corps at a constant size” was “entrusted to the family” and a school-mediated mode of reproduction where “the family no longer has dominion over choices of succession or the power to designate heirs” (Bourdieu 1996a: 286). It is in relation to these modes of reproduction that one can make sense of the two most apparent shifts in the competition within the French field of power at the time the study was conducted:

On the one hand, the increase in the relative importance of academic titles (whether coupled with property or not) with respect to property titles, even in the economic field; on the other hand, among the bearers of cultural capital, the decline of technical titles to the advantage of titles guaranteeing general bureaucratic training. (Bourdieu 1996a: 272)

It is, however, crucial to note that the modes of reproduction outlined by Bourdieu are not exclusive in nature. It is not a question of either family reproduction or education: both modes of reproduction use both strategies of reproduction, but in different ways and with different reliance on the two. Thus, while the generality of Bourdieu’s empirical findings can be debated and tested empirically (Hartmann 2010), the analytical focus on reproduction strategies and their assemblage in specific modes of reproduction should be usable in most situations and allow for the integration and discovery of other ‘strategies’.

Third, it may be worth spelling out the contribution of Bourdieu’s understanding to the explanation of the establishment of solidarity between elite groups. Bourdieu’s argument is that within increasingly differentiated social spaces it becomes more and more pertinent for the dominant groups to establish a division of labour of domination between holders of different forms of excellence. And under the new school mode of reproduction, the school system helps to establish this ‘organic solidarity’ based on a general homology of habitual dispositions by a process of selection and formation. It thus provides an explanation that relies neither on common class bases (in the Marxist sense) or positional functionality.

As mentioned, other elite theories have provided alternatives to these two opposed positions by focusing on the observable circulation of elites and the networks that tie them together. Following this strategy, a recent attempt to revitalise the interest in elites studies has stressed the growing “importance of individuals or groups who can move between the worlds of business, politics, media and so forth, and through this process act as a means of mediating connections between dispersed social circles” (Savage and Williams 2008: 16). However, the lack of observable circulation and networks in all cases makes these approaches vulnerable to functionalist arguments. If no observable ties exist in *all cases*, it will be easy to argue that functional requirements create the solidarity and tactical coordination between different elite actors while circulation and networks only facilitate them. In contrast, Bourdieu placed a great deal of emphasis on the ‘organic solidarity’, functioning by way of habitus and produced through an elaborate institutional system of differentiation and reproduction, as an important mechanism for upholding the tacit corporation between actors that are inclined to constantly challenge each other. In that sense, observable ties and circulation only helps to strengthen a solidarity based, not on functional requirements but a whole system of reproductive strategies. This emphasis does not mean that Bourdieu did not acknowledge the importance of circulation, networks and other forms of explicit coordination. For instance, he also spoke of ‘neutral places’ where actors from different fields could meet each other and exchange views without challenging each other in a way that would undermine their common interest in upholding their dominant positions. He also paid plenty of attention to the *pantouflage* and the circulation between sectors created by it. Furthermore, when he outlined the consequences of the transformation in the reproductive strategies and the field of power, Bourdieu stressed the importance of networks that crisscrossed the division of labour established by the new school mode of reproduction:

This new form of division of the labor of domination, along with the particular risks it involves, is what makes all the solidarities that transcend the divisions linked to the existence of multiple fields and principles of hierarchization so important – solidarities such as family ties, for example, the foundation of networks of exchanges and alliances that play a crucial role in struggles for power within the field of power. (Bourdieu 1996a: 388)

In that way, Bourdieu’s sociology might be seen as a contribution to the analysis of different forms of mediation and circulation between fields and elite groups, but with a special attention to the uncoordinated coordination provided by homology of habitual dispositions.

Transformations in the European Field of Power

While the production of ‘organic solidarity’ is well worth recalling when studying the construction of the European Union and the ‘integration doxa’ that underlies it (Adler-Nissen 2011), verifying this production in relation to the European level may be a task well out of reach. What Bourdieu and his collaborators did in *The State Nobility* was an attempt to link the changes in the system of reproduction strategies with the transformations of the field of power. And even though this effort was prepared by years of prior research on both reproductive strategies and the field of power, Bourdieu made explicit comments about the “enormity” of the task (Bourdieu 1996a: 263). The task, however, only grows when we shift our attention to the European level. Differences in class structures, school systems and their importance, in the structure of national fields of power and, therefore, in the riskiness and social meaning of investing in ‘Europe’ are just a few of the factors that complicates a task already made gigantic by all the issues gathered under the heading of ‘methodological nationalism’ as well as the changing member state composition and institutional structure of the Union itself. Focusing on reproductive strategies may simply be too big a task, in part because the dissimilarities between different national fields of power and spaces of reproduction leaves a room for maneuvering and bluff that makes the systematic linking of these two processes of change impossible. Or we may need to limit ourselves to talking about the reproduction of certain forms of *habitus* able and willing to invest in the transnational game, rather than trying to link this kind of reproduction to the reproduction of specific families or groups.

This does not, however, prevent us from using Bourdieu’s sociology for studying the processes of transformation in the European field of power as such (Cohen 2011). To make this clear, let us outline some of the analytical elements of the concept of field of power. Bourdieu developed the concept ‘field of power’ to conceptualise and study the on-going struggle between a number of differentiated spheres and the holders of incompatible forms of excellence they revolve around. Bourdieu argued that in studying the transformation in this field of power...:

... it is thus necessary to distinguish between displacements within the space of a single field, related to the accumulation, positive or negative, of the form of capital that constitutes the specific stakes in the competition that defines it in its own right, and displacements between fields, related to the reconversion of a given form of capital into another form, currently in use in another field, with the meaning and value of both classes of displacement being dependent on the objective relations among the different fields, hence on the conversion rates of the different forms of capital and the changes that affect them over time, following struggles among the holders of the different forms of capital. (Bourdieu 1996a: 277)

In this way, the field of power can be seen as a response to Aron's (1950) argument that elite studies must relating differentiation and hierarchy. By acknowledging the existence of different fields, their specific modes of accumulation, their forms of domination and their logic of practices, differentiation is taken seriously. By insisting on analysing the links between these different spheres in terms of competition and division of labour of domination, Bourdieu maintains the issue of domination and hierarchy between these incompatible forms of excellence (which is often lost in functionalist elite studies).

Furthermore, the struggles of the field of power regard not only the relative weight of the different fields and their forms of capital, but also the 'principles of vision and division' for social space at large. The phrase 'principles of vision and division' was often used by Bourdieu but has been miserably neglected by commentators. This is a shame as it puts a more active element into Bourdieu's sociology. Some have argued that Bourdieu's approach only focus on how resources are accumulated and institutionalised, and pays less attention to how resources are mobilized and used (Büger and Villumsen 2007: 428). While it is true that Bourdieu's major analysis of the *State Nobility* was aimed at the "subterranean struggles constantly being played out in the apparent anarchy of reproduction strategies [that] profoundly and durably affects the relations of power within the field of power", he did not deny the relevance of analysing "strictly political struggles whose stakes is power over the state" (Bourdieu 1996a: 388). Talking about 'principles of vision and division' puts emphasis on these political struggles and the exercise of power by elites that they involve, but without overemphasizing specific decisions. Like Gramsci's concept of 'hegemo-

ny', which has often been used for analysing the underlying political agendas of European integration (van Apeldoorn 1998, 2000), and the opposition between 'regulated' and 'liberal' capitalism (Hooghe 1999; Hooghe and Marks 1999), this concept can be used to conceptualise and study the principles guiding every day decisions in the construction of the European Union. In that way, it resolves some of the problems raised by the so-called 'decision making' approach in elite studies (Dahl 1958). Focusing on the elaboration of *principles* for the organisation and perception of society allows for specific decisions to go against the interests of dominant actors once in a while (in the face of massive mobilization by dominated actors for instance), while the functioning of the field might still favour the dominant actors overall.

Challenges and issues of Bourdieu's approach

That said there are some challenges and issues that need to be tackled in the analysis of the field of power. First, while principles of vision and division go beyond any single decision, they do not arise out of thin air. They are elaborated and institutionalised through principle decisions or multiple successive events. Thus, studying transformations in the field of power raises the issue of the relation between specific events and decisions on the one hand and the elaboration of overarching principles on the other. While this relation may be a very complicated one, the pertinent question is whether Bourdieu's sociology is adequate for studying specific events and decisions, while retaining a focus on the field of power. Bourdieu argued that his field concept was meant to transcend the opposition between structural and event history by aiming to "grasp particularity within generality and generality within particularity" (Bourdieu and Wacquant 1992: 75). A good example of this was found in his study of the 'field of housing policy' (Bourdieu 2005). Here an attempt to understand a particular housing reform led Bourdieu to study the...

... relations of force and struggle between, on the one hand, bureaucratic agents or institutions invested with different (and in many cases competing) powers and having at times antagonistic corporate interests, and, on the other, institutions or agents (pressure groups, lobbies, etc.) which intervene to enforce their interests, or the interests of the people who elected or appointed them. (Bourdieu 2005: 92)

In that way, the study of specific decisions was related to transformations in the field of power because Bourdieu could show that those opting for reform had very rare social properties in common while emphasizing at the same time their active efforts to transform the field (ibid.: 109-10). Furthermore, he emphasized how this particular decision had fundamentally changed French housing policy in direction of supporting more private home ownership, which again had an impact on the struggles within the field of power because home-ownership debt ties people to the established order (Bourdieu 2005: 153). In that way, the relation between the specific field and the field of power is provided not just by studying the social composition of the elite actors, but also by studying their actions in relation to decisions of major importance for the specific field and its relation to the field of power. Thus, the choice of particular event seems to be of crucial importance.

This raises a second issue which regards content. Latour (1993: 5) has argued that when Bourdieu "speaks of fields of power, then (...) the contents of activities disappears". The problem of studying these big structural transformations in the field of power – at the cost of attention to content – is, according to Latour, that it is often in the details of the content that one finds the important controversies. If we want to know whether a specific event or decision is of major importance, we sometimes need 'critical proximity' with the subject matter rather than the 'critical distance' implied by a concept like the field of power (Latour 2010b). This issue raises several questions.

First, if one follows Anna Leander (2011) in looking for potentials in Bourdieu's sociology, it will not be hard to argue that the field approach can take content serious. Actually, the argument presented above claims that we are required to do so when defining elites. For instance, in *Rules of Art* (Bourdieu 1996b) – which Bourdieu considered his most elaborate and thorough field analysis – there is pertinent attention to when Flaubert's particular style of writing is related to his objective position and his efforts to free himself from it (Bourdieu 1996b, especially: 3-36). And it was indeed these efforts that made Flaubert a central figure in the field. Further, Bourdieu's sociology could be used to conceptualise the conditions that makes attention to content more or less important. The more autonomous a field becomes, the more one has to pay attention to the critical details of the content – as derived from the specific history of the field. This might be the reason for the differences in attention to content between for instance *Rules of Art* (Bourdieu 1996b) and *Force of Law* (Bourdieu

1987). The latter analyse a field that, according to Bourdieu, has a very limited autonomy, and, thus, the need for attention to the content is very limited.¹ The question remains, however, how one determines the degree of autonomy without taking content serious.

This raises a second question regarding the demarcation between fields. Starting from the very sound point, that "there is no easy, clear cut, self-evident criteria by which the various fields could be distinguished in terms of the content of the activity that takes place within them", Eyal (2006: 1) criticizes Bourdieu for analysing practices as if they were partitioned into "distinct 'spheres' whose contents are clearly bounded and well distinguished from one another". As an alternative, he argues, we need to study the 'spaces between fields' in which content is associated, purified and translated. It is true that Bourdieu was very interested in the processes that produce spheres with a relative autonomy, and in emphasising these processes and their historical significance he may have phrased himself in ways that seem to regard practices as partitioned into clearly distinct spheres. Once again, however, we may choose to look for potentials and make a more positive reading. Bourdieu always stressed the relativity of the autonomy fields obtained so as to stress the heterogeneous forces 'translating' outside impulses into and messing with the 'purification' of these microcosms. Furthermore, the issue of 'boundary work' is an integral part of the field concept as a way of focusing on the constant struggle over the drawing of lines between the inside and outside of fields – both in terms of actors and practices. In that way, the assignment of content and translation between fields seems an inherent part of Bourdieu's sociology. But equally important, talking about 'spaces between fields' reveals that Eyal is actually the one thinking in clearly distinct spheres. He actually suggested that fields might overlap, but apparently found the idea so alien that it merited no consideration. However, the idea was not so alien to Bourdieu when he argued that "strategies function as *double plays*, which (...) oper-

¹ One can dispute Bourdieu's (empirical) assessment of the degree of autonomy of the legal field, especially because "Bourdieu himself recognized on several occasions that he had not dedicated the time and effort to this subject that its importance warranted" (Villegas 2004: 58), without invalidating the overall argument that autonomy determines the explanatory power of content. The idea that the explanatory force of internal and external explanations could vary can be found in Elias (2009b) as well, but does not seem to appeal to Latour, who argues that "when all's said and done, when faced with the sociology of law or of science, the best is to adopt the internalists' approach" (Latour 2010a: 259).

ate in several fields at once” (Bourdieu 1996a: 271). This suggests that the same content may have multiple meanings, and that elite actors may act – without circulating – in several spheres at once.

It is true that the field of power by definition entails competition between incompatible forms of excellence (Wacquant and Bourdieu 1993) and thus makes it difficult to identify the exact content of this field. This is a real challenge in studying any field of power, but one that originates in the complexity of social reality and not in the conceptualisation made by Bourdieu. Rather one can argue that Bourdieu encourages us to engage with this complex issue, rather than to side step it by making simplifications or analytical reductions. Where many studies focusing on elites’ exercise of power have an explicit or implicit focus on political decisions, the concept of ‘field of power’ serve to remind us that studying the transformations in societal power structures amounts to more than analysing political processes. Politics is not by necessity the privileged language of power. If the enormous concentration of capital associated with the formation of the bureaucratic state (Tilly 1975, 1990; Mann 1993; Bourdieu 1994, 1998, 2004) has long provided a basis for this analytical focus on political decisions, state power was never so absolute that political decisions were the only source of power (see for instance Mintz and Schwartz 1986). Furthermore, the structural transformation in the European field of power both caused and manifested in the developments of the European Union clearly involves a displacement of power from state institutions under strictly political control to a number of other spheres such as the legal and economic ones (Cohen et al. 2007). Thus, talking of field of power allows one to avoid the constant search for the political influence of business leaders by acknowledging that their economic power alone makes them central actors in the field of power. And it allows us to study the construction of the European Union not just as a displacement of power from ‘national’ to ‘supranational’ institutions and actors, but just as much as displacement and re-configuration between different spheres. In that way, it helps us bring elites and the questions of elite sociology back into the study of European integration (Georgakakis 2009b).

Empirical sociology of the European Union

If the above discussions have had a purely theoretical character, Favell and Guiraudon (2009) have argued that EU scholars inspired by the sociology of Bourdieu distinguish themselves by their inherently empirical approach to sociology. In the following we will

look at some of these empirical efforts, in which scholars attempt to overcome the problems related to ‘methodological nationalism’ and to operationalize sociological concepts in empirical investigations. That said, a clear distinction should be made to ‘abstracted empiricism’ (Mills 1959), as constant reflection on the categories used by both actors and researchers is another trademark of this sociology. In that sense, the Bourdieu inspired sociology of the EU contributes to the huge literature on the European Union by breaking with the EU institutions and national self-representations that often sneak into research as notions of institutional interests and social agents as institutional representatives. As Kauppi (2003) points out, Bourdieu’s sociology entails a tension between the delegated capital that agents possess by virtue of their institutional position, and a more personalized capital, which is either inherited or accumulated over a specific trajectory (see also Bourdieu 1991). Typically, the institutional position of social agents will explain their positioning in the struggle surrounding the construction of Europe. But in some – often decisive – cases properties signifying the personalized capital of social agents can tell us more about their role in processes of change. Therefore, it will only be possible to explain institutional change by focusing on the social agents as more than just institutional representatives. In a discussion of different approaches to EU studies, Morten Rasmussen (2009) thus emphasized that Bourdieu’s sociology overcomes the institutional theories’ inability to explain change, by making it possible to consider the struggle for the construction of Europe, “not primarily as a battle between nation states and EU institutions, but rather as continuing battles between competing political, social, economic and judicial elites operating both at the national and European level” (ibid.: 41). It is made possible by the reflexive sociology focus on the social agents involved in the fighting. It is precisely such a focus on agents and their social characteristics that lie as the foundation of Bourdieu-inspired studies of the various EU institutions. In the following I now turn my attention to two slightly different examples of how to adopt this approach.

Institutionalized positions and European capital

Focusing on the actors without succumbing to voluntarism has made a number of Bourdieu-inspired scholars engage in prosopographic studies of EU actors. Prosopography is a research method often used by historians, but Bourdieu often used it in relation to his studies of fields. The method simply im-

plies “defining a population on the basis of one or several criteria and designing a relevant biographical questionnaire containing a range of variables or criteria which serve to describe it in terms of social, private, public and or cultural, ideological or political dynamics, depending on the population under scrutiny and the questionnaire that is being used” (Charle 2001: 12236). Despite the simple definition, the method often involves enormous amounts of time in a national context. When turning to an international context, the job becomes almost impossible. Not only do gathering the data often entail doing research in several languages and countries, but giving such information a variable-format implies numerous comparative problems. How should different educational attainment be compared across borders without losing the fine details that mark important distinctions at a national level? How should trajectories be compared between countries with very different political, bureaucratic and economic systems, and countries that are at the same time of vastly different size and economic and political influence? More generally, how can we understand the social properties of actors when studying them outside the social context that gave these properties their meaning in the first place, and thereby explain the ‘choice of Europe’ made by these actors?

Despite all of these problems, a number of scholars have tried to follow this approach in their studies of Europe. One of their main proponents – Didier Georgakakis – has made an excellent overview of these studies, but acknowledged at the same time that these studies have “been very time-consuming, and as of now the results in terms of analysis of the social strategies of agents are not as conclusive as in other fields” (Georgakakis 2009a: 441). That said, Georgakakis has tried to summarise a huge body of research by outlining four oppositions structuring the European institutional field: 1) agents who hold general political positions in contrast to agents who hold sectoral and/or technical positions, 2) agents in respectively public and private positions, 3) permanent agents (the European public sector being their ideal type) and part-timers (including not only the interventions of some lobbies, but also ‘multi-level’ actors or multi-positional actors), and 4) agents with resources formed in member states and agents with resources deriving from international trajectories (Georgakakis 2010b: 114). At the same time, he tried to elaborate some fundamental assumptions of this kind of research and their clearly Bourdieu-inspired relation to elite theory:

Unlike studies that use given positions to define elites, these studies emphasise the social processes of construction of elites as elites. If they highlight the sociological anchoring of these elites, it is not so much in terms of the social class they originally belong to as of the middle-term social strategies they develop to achieve positions in different social and political fields and the type of sociological capital they own or not: for instance, the resources, skills, networks or credibility that they have accumulated during their national or European careers. (Georgakakis 2010a: 118)

In the face of this kind of programmatic statements, Georgakakis’ own research may well serve as a good example of what has been accomplished by this kind of research. Drawing on a database containing information on Commission top officials, Commissioners and EU parliamentarians in pivotal positions, one study focused on the Director Generals of the European Commission. In this study (Georgakakis and de Lassalle 2007) it was shown how the content of these institutionalized positions is undergoing a morphological transformation due to the changing social properties of the actors holding these positions. First, actors with experience from national central administrations and sector specific skills are gradually losing ground to actors with longer and more trans-sectoral careers within the Commission itself. While national affiliation still plays a role in the selection of Directors Generals, EU (and Commission specific) experience is increasingly needed to become a viable candidate. At the same time, these European top officials’ educational background and self-representation progressively become more and more internationalized; they more and more often possess educational credentials from educational institutions outside their country of origin and ties to national associations, which previously would have been beneficial for obtaining a spot in the top of the Commission, are now increasingly made invisible in the self-presentations of these officials (Georgakakis and de Lassalle 2007: 10). Furthermore, the analysis shows how the otherwise so dominant lawyers are slowly losing ground to economists, not just by a gradual displacement from central Directorates, but also because lawyers increasingly recognize the need for additional economic expertise to succeed in the Commission (Georgakakis and de Lassalle 2008: 5-6). In this way, the prosopographic data on top officials opens a window into the tactical battle regarding the definition of legitimate properties of these EU top officials and thus the ongoing struggle for the construction of a ‘European institution

capital' (Georgakakis and de Lassalle 2008). Another interesting example of this kind of research is the studies of the social characteristics of MEP's. Using data on the members of the European Parliament from 1979 onwards Beauvallet and Michon (2009, 2010) have shown that in spite of the immediately heterogeneity of MEP's, a small group of political agents have used their experience and skills to acquire huge influence on the overall functioning of and distribution of resources within the EU-parliament. Transcending party political cleavages, these actors have developed distinctive European careers and share a common vision of a 'political Europe' that is crucial for the formation of a 'European political space'. These kind of prosopographic studies give a better understanding of the functioning of European institutions criss-crossed by party lines, national interests, diverse carrier patterns and different professional trajectories.

While clearly interesting, some issues can be raised with regard to these studies. First, the problems of doing translational prosopography can be found in these studies. The number of people investigated is so small (compared to the time-span) that it is not clear whether the changes shown in the composition of the top officials are expressions of systematic tendencies or coincidences. If the study of top officials and EU parliamentarians would suggest that the central players in these EU institutions are increasingly 'Europeanised', studies of political processes indicate that "political power belongs more than ever to temporary agents within the EU's institutional field, instead of to more permanent and Europeanised agents" (Georgakakis 2010a: 118). Thus, the prosopographic data contradicts observations of political processes in the EU. This might, of course, be a case of contradiction between apparent and real use and possession of power, but it might also have to do with measuring the wrong variables. Georgakakis himself suggests that properties other than educational background and national careers might be of importance. In that way, "long-lasting European recognition, based on European experience, resources (languages, social networks) or their accomplishments of (small) miracles (a satisfying negotiation or compromise for what is deemed as European common interest or progress) that give them a local charisma of sorts through their 'European credibility'" (Georgakakis and Weisbein 2010: 99). Especially the category of 'miracles' introduces the issue of recognition of field specific properties, as recognising a miracle entails a frame of reference distinguishing the ordinary from the extra-ordinary (Kalyvas 2008). Thus, it may be important for understanding why some people get to the top and what

kind of power they can exercise from there, but unfortunately it may be very hard to grasp such 'miracles' without studying the processes that make them so.

Secondly, despite the proclamation that "institutional categories are, at least ideally, not perceived as a given, but rather as part of a longer process of construction" (Georgakakis 2009a: 444), the research nonetheless takes its starting point in such institutional categories. Doing so without relating it to the institutional development is in itself problematic. The changing composition of the Directors Generals may tell us something about underlying transformations in the institutionalization of EU capital, but it may also be an effect of changes in the institutional power and function of the Commission or the overall history of the EU (as functional elites theories would surely argue). Moreover, taking institutional positions as a starting point raises the same problems as those face by classical elite studies using the positional method. If the institutionalization of EU capital is changing, then 'so what?' as Putnam (1976) famously asked. Georgakakis argues that these prosopographic studies are "not so much concerned with finding out 'who is in charge' (although they do shed some light on this), but rather attempt to make out different types of careers and oppositions between the (social, if possible, national or international, educational, professional) dispositions of the agents who follow these careers" (Georgakakis 2009a: 442). But still, he is not choosing janitors, cleaners or even mid-level bureaucrats of the Commission as his target population.² These are clearly elite actors, and studying them – because they are so – without researching why they are so and what that entails is somewhat problematic. What is missing is a focus on the practices of these actors and how they produce them as elite actors.

Third, and in continuation, this leads to the question of content and implications. Does a shift from lawyers to economists amongst the top EU bureaucrats have any consequences for policy formulation or the Commissions actions in specific fields? Do the increasingly internationalised trajectories of the top officials entail an increasing democratic deficit or a more 'European' EU? And if so, how does that affect

² If it is indeed the careers that are the centre of attention, one can wonder why only top officials (Directors Generals and Vice-Directors Generals) are taken into account, and not the ordinary Commission bureaucrat, who invests a large amount of energy in settling abroad and working his or her way up through an alien system without the clear economic and symbolic benefits awarded a Director General. Such a much broader approach – and much harder to pursue as the data are far more difficult to obtain – would give a much better ground for analyzing the selection mechanisms and reproduction strategies that lie behind the social production of top officials.

ordinary people's lives or the regulation of different spheres of action? Such questions might be interesting to consider, but often the social significance of the patterns studied are absent in these studies. Because it is only the objective properties, and not the practices, of these actors that are studied, the importance of shifting social characteristics is hard to show. Beauvallet (2010) actually made an interesting study of the political process surrounding the rejection of the Port Packet, showing how numerous actors and resources were mobilised, but this study was never related to the prosopographic data or the conclusions drawn from them. It seems that no attempt is made to articulate the relation between meso-level transformations in the composition of Parliamentarians to the everyday political processes that these parliamentarians are engaged in. And because these groups are studied without constantly relating them to an overall understanding of the transformation of the Europe field of power, it becomes difficult to hold on to the overall picture as well. To Bourdieu, the construction of the state and the state nobility was part of a process of capital concentration and unification of a number of national markets for economic, cultural and symbolic goods (Bourdieu 1991, 1998; Arnholtz Hansen and Hammerslev 2010). Similarly, the construction of a European field of power can be seen as a process that is changing the exchange rate between different forms of capital by bringing them in relation to one another in a series of transnational fields. But without emphasizing that this process is still on-going and open, and that concrete measures can make a difference, studying the elite actors soon appear as studies of elite groups' internal fight without any bearing on how Europe is constructed. Georgakakis (2010a) actually goes into the effect of the growing sociological opposition between the EU bureaucrats and the Commissioners they are meant to serve. Here, the construction and institutionalisation of the EU is seen as a part of a boarder set of reproductive strategies that elite groups use. This might seem to put these studies into relation with themes related to a broader understanding of the field of power, but at the same time it makes Latour's criticism for lacking content very true. The conflicts and struggles observed regards institutionalisation, internal struggles of the bureaucracy and reproductive strategies much more than the active engagement in fields and the processes that distinguish those actors that can perform 'miracles' by 'make the impossible possible' from those that essentially just fill a function at a very high level (functional elite).

In sum, this vein of studies has a great deal of potential but unfolding it seems to require either a much broader focus on strategies of reproduction in which 'Europe' is only one possible route, or a more content-orientated focus linking elite composition with the elaboration of principles of vision and division for the European Union.

The European legal field and lawyers as 'middlemen'

Although suffering from some of the same problems, a slightly different approach comes closer to engaging with them. This approach has a focus on the gradual construction of a 'European legal field' and the lawyers partaking in this construction process. While the scholars behind this research do use something that looks like prosopographic data, their engagement is much broader. First of all, the concept of field is taken much more serious than in the research done by Georgakakis and others. While the latter do talk of a 'European institutional field' this is seldom more than a framework concept without much content. For scholars studying the European legal field, the concept has a real function of tying together studies of very diverse actors (judges, bureaucrats, politicians, business consultants, activists, etc.) who are united in their diversity by "the contest for control over the specific symbolic resources of Euro-law" (Vauchez 2008a: 131). Furthermore, the concept is taken serious as these scholars study the transformation in the European field of power to understand the historical conditions that made the formation of a transnational European legal field possible. Rather than following the categories dictated by institutional perspectives on the European Union, they argue that:

The European field of power does not stop at the edge of the EU, but reaches beyond into a transnational space that include academic institutions such as the European University Institute (EUI) in Florence, political organizations such as the European Movement International (EMI) and its national equivalents, non-EU European institutions such as the parliamentary assemblies of the Organization for Security and Cooperation in Europe (OSCE) and the North Atlantic Treaty Organization (NATO) international organizations such as the World Trade Organization (WTO) or the International Monetary Fund (IMF) as well as think tanks, law firms, corporations and so on. (Cohen 2008a: 113)

Thus, analysing the formation of the European legal field entails both a focus on the geopolitical situation and the constellation in the European field of power that made the creation of a relatively independent and effective EU law possible (Cohen 2007, 2010), as well as detailed studies of the diverse investments and strategies used by the actors now considered ‘founding fathers’ of European legal institutions (Vauchez 2008a) and the gradual de-politicization of ECJ (Cohen 2008b). From this perspective they challenge the assumption – often made tacitly by legal scholars and legal actors alike – that the legitimacy of EU law is to be found in the universal validity of a ‘rule of law’. Rather they argue that “the legitimacy of European law is the product of a variety of interdependent although relatively autonomous social universes that, albeit external to EU central institutions, are critical in producing the dominant representations and expert knowledge that *make* Europe and in which most of today’s European politics and economics are embedded” (Cohen and Vauchez 2007: 77).

Taking the field serious entails a greater sensitivity to the substantive debate both in the scholarly literature regarding European law and the transformations of European institutions (such as the European Court of Justice), but also regarding the content of the transformations in EU law as such. In this way, these scholars have engaged with the debates on integration-through-law and constitutional tendencies of a European Court of Justice that has no constitution to found its legitimacy on. They thus analyse the multiple agents involved in the constant efforts to uphold the Constitutionalism without constitution (Cohen 2007). One example of this is to be found in Cohen’s (2008a) study of the composition of the agents participating in the European Convention, which drafted the proposal for a European constitution. Starting from the assumption that “each treaty reform (...) is an opportunity for a specific category of agents to promote their specific ‘expertise’ and shape the institutions and rules that make the complex architecture of the EU” (Cohen 2008a: 111), this study focused on the actors that took part in shaping the representations of what *Europe* is. By studying their trajectories and positions, Cohen could for instance show that...

... the much commented consensus method at the Convention may have had, as an unspoken prerequisite, a coalition of pre-existing social dispositions most appropriate in this institutional space (...); a set of dispositions that was not limited to their prior socialization in the transnational institu-

tions where they could have held positions, but was much more profoundly rooted in pre-accorded academic, or even professional backgrounds. (ibid.: 125-6)

While this might be seen as a small detail, had the Constitution been adopted as such, its legitimacy might have rested (amongst other things) on the fact that it was elaborated via principles of consensus by learned men and women. Showing that such consensus is the product of recruitment of the actors involved in the debate more than of the validity of the text they agreed upon is a way of showing the social conditions of the kind of constitutionalism produced.

Another excellent example regards the classical *Van Gend en Loos* (Case 26/62) and *Costa v. ENEL* (Case 6/64) decisions in which the ECJ announced its own supremacy and the direct effect of its rulings. Trying to break with the “dense mythology” of the European-integration-through-law literature, Vauchez (2010: 5) stresses “the sense of uncertainty and fuzziness that prevailed among lawyers when it came to define what this new body of law actually was”. Where the “foundational myth” of the integration-through-law theory is based on a “selective reading of history” he tries to “unveil the complex *interpretative process* through which both decisions have been prophesied, associated, contested, stylised and progressively polished and codified into *one* judicial theory of Europe” (ibid.: 5-6). In doing so, it is stressed that “the judgement of the European Court is far from being as clear-cut and unambiguous as it is presented today” (Vauchez 2008b: 10). Rather, all ambiguities of the cases have gradually faded away due to a process in which multiple actors engaged to underline the significance and meaning of the decisions. This study is simply excellent. First, because it goes to the heart of core elements in the establishment of a European legal field and its relation to the European and national fields of power. Second, because it shows how these core elements were established, not through singular decisions, but by a highly social process linking law, politics and institutional positions. Thus, it establishes a model that can be used in investigating the political construction of legal cases within the European field of power. While a fabulous analysis in itself, the power of prosopographic data is illustrated when Cohen illustrates the “dense network of family ties that linked the ‘revolutionary’ Court of 1963-1964 (...) to prominent political and juridical figures of the time” (Cohen 2008b: 10). In that way, data on the individual actors and their different forms of capital can help explain why these actors had the

possibility to make big institutional changes (Cohen and Vauchez 2011). The prosopographic data gathered for this analysis was not as systematic and did not fit as well into a variable-format as those used by Georgakakis and his colleagues, just as Marchand and Vauchez (2010) analysis of the early lawyer appearing before the ECJ is not as in-depth on their social characteristics as those used by Beauvallet and Michon. But because the data are related to issues of content they become both more alive and more relevant. The actors seem as just that (actors), and not as positional representatives defined by a number of intersecting variables. The constant interplay between law and politics is one of the fundamental themes in this research approach, and issues of translation and purification seem to be there all the time (although not conceptualized as such). The construction of the European legal field is to a high degree a process in which political entrepreneurs try to transform their social, cultural and political capital into more or less institutionalized legal capital. Furthermore, Cohen and Vauchez (2007: 78) argue that “the blurriness and fuzziness of borders between law and politics (...) tend to offer unprecedented margins of manoeuvre for lawyers in the definition of a polity governed by law”. This, in turn, makes for a study of lawyers as Europe’s ‘middlemen’ (Marchand and Vauchez 2010: 69), possessing “specific social skill, particularly useful in crossing borders, social and national” (Cohen and Vauchez 2007: 78). In this way, these studies seems to show that Bourdieu’s sociology can indeed grasp processes of translation between spheres that are less clearly distinct. They actually show that a fundamental interest for “what lies in between these lines, i.e. the cross-sector activities” (Marchand and Vauchez 2010: 68-9) seem to be a trademark of this sociological approach (as opposed to more institutionalist approaches working with clear institutional categories). In his analysis of the actors engaged in the creation of the proposal for a European Constitution, Cohen (2010) points to a group of actors...

...defying the usual categorizations of the national and the supranational, the institutional and the informal, and also the interests and the ideals (...). The individual agents constituting these networks precisely define themselves by their social ability to cross the borders between the various segments of the European field of power. (Cohen 2010: 108)

All this said there are still a few problems with this approach. First, in focusing on the omnipresent ‘lawyers’ and their role as ‘middlemen’ this approach can

travel fare in the European field of power without testing the limits of its starting point. However, focusing on lawyers seems like substituting categories of institutional positions for professional ones. Georgakakis and de Lassalle’s studies would indicate that other professions are making their way into the European field of power, as the omnipresent middlemen whose language everyone must speak to be taken serious. While retaining a clear focus on the content of legal disputes and their contribution to the production of a European legal profession, focusing on the European legal field might make one miss the competition between legal and economic forms of expertise (and the different forms of capital they represent). Thus, the fundamental competition between incompatible forms of excellence in the European field of power may be missed.

A second issue regards the selection of cases in this approach. Cohen is very explicit about the principle for selecting the European Convention as a case study:

In the competitions that constantly opposed the different kinds of state nobilities (economic, bureaucratic, political and legal) since the very beginnings of European integration to impose a legitimizing principle on which to build this transnational order (the market, technical competence, parliamentary representation, law), the treaty establishing a Constitution for Europe could well have been a window of opportunity to formalize a new power settlement in which legal professionals could have found a new source of power over the State, in its national and transnational forms. (Cohen 2008a: 126)

It is the potential significance of this process, not just for the legal field but for the European Union and the European field of power that makes the Convention such an interesting case. Here, the principles of vision and division are elaborated in text for all to see by elite actors. This selection strategy is echoed more discreetly by Vauchez, when he defines his study of *Van Gend en Loos* not as a general model for studying cases of the European Court of Justice, but as part of an effort to “outline critical junctures that shaped” (Vauchez 2008c: 135) the *nomos* of the European legal. Engaging with events pre-consecrated – by scholars or practitioners – as being of major importance, these studies clearly makes the ‘so what?’ question of elite theory completely redundant. Showing the involvement of elites in these crucial processes makes studying the formation and characteristics of

these elites relevant. While this selection strategy is both sound and powerful, it does entail a problem. A central point to these studies was to show how the social significance of these cases was produced in part by all the actors explicitly or implicitly acknowledging their importance. But if their argument is, that it is by “continuously revisiting” these ‘founding’ cases of European law that “the elite of the Court constructed a collective narrative that became the vehicle of a powerful, yet implicit Credo” (Cohen and Vauchez 2011: 428-9), then does their own returns to these cases not contribute to the mythology of them being founding statements of the court? And more generally, by studying ‘critical junctures’ do they not in themselves contribute to the consecration of these events as being important, or, more importantly perhaps, does their neglect of events that never became ‘big’ issues not risk missing the enormous importance of countless small events that uphold and reproduce the principles apparently instituted by big events.³

Conclusion

Bringing elite theory back into studies of the European Union is of great relevance for improving our understanding of the processes reshaping the European field of power. As concepts such as ‘Europeanization’ and ‘governance’ make invisible the actors that promote both transformation and non-transformation (Offe 2009), the study of these processes is in dire need of concepts that can vindicate an interest in these actors and their practices. In that respect, elite theories have much to tell us and we can learn a lot from the debates between different elite theories. This article has attempted to do just that by showing a number of ways that Bourdieu’s sociology can help us overcome issues that have pitted classical elite studies against each other. To argue that Bourdieu’s sociology answers every question and resolves all problems would surely be foolish, but it entails a way of thinking that can help us integrate productive insights and overcome false oppositions.

Still, there is a matter of emphasis in empirical studies. While fears that the integrative approach of Bourdieu’s sociology involves a risk that different theoretical positions become indistinguishable (Parsons 2010) seem unfounded, priorities have to be made when using an analytical framework as broad

ranging as Bourdieu’s. This does not entail finding the ‘right’ Bourdieu, but putting adequate emphasis on different parts of his sociology and reading him productively (Leander 2011). Whereas prosopography has become a hall mark of sociology *a la Bourdieu*, the review of empirical studies indicate that emphasising practices and content is necessary to avoid the pitfalls of classical elite studies.

□

Jens Arnholtz

Ph. D. scholar at Department of Sociology, University of Copenhagen

Abstract

The aim of this paper is to contribute to ‘bringing elites back in’ to the study of the European Union by drawing inspiration from the sociology of Pierre Bourdieu. It does so in two steps. First it outlines Bourdieu’s sociology and its relation to classical elite studies, arguing that his approach has a lot to offer. It is argued that the field approach contributes to bridging the gap between ‘positional’ approaches, studying the social properties of people in positions of power, and the ‘decision making’ approach, studying the engagement of elites in the exercise of power. Secondly, the article reviews two strands of empirical research on the European Union that both draw inspiration from Bourdieu’s sociology. The merits and problems of these two approaches are assessed and discussed.

Keywords

Elite theory, Bourdieu, European Union

Referencer

- Adler-Nissen, R. 2011. Opting Out of an Ever Closer Union: The Integration Doxa and the Management of Sovereignty. *West European Politics* 34/5: 1092-1113.
- Arnholtz Hansen, J. and O. Hammerslev 2010. Bourdieu og staten. *Praktiske Grunde - Tidsskrift for kultur- og samfundsvidenskab* 2010/1-2: 11-33.
- Aron, R. 1950. Social Structure and the Ruling Class: Part 1. *The British Journal of Sociology* 1/1: 1-16.
- Beauvallet, W. and S. Michon 2009. From notables to specialists: European Parliamentarians and the Construction of New Political Roles. *Etudes Europeennes* 9.
- Beauvallet, W. 2010. The European Parliament and the politicisation of the European space - the case of the two port packages. In *A political sociology of the European Union - Reassessing constructivism*, ed. J. Rowell and M. Mangenot, 164-181. Manchester: Manchester University Press.

³ Criticizing EU studies for promoting EU integration by relegating to oblivion the “failures” of integration, making predictions of integration function as a self-fulfilling prophecy (Cohen, et al. 2007), it is interesting that Cohen made little efforts to understand the ‘failure’ of the European constitution.

- Beauvallet, W. and S. Michon 2010. Professionalization and socialization of the members of the European Parliament. *French Politics* 8/2: 145-165.
- Bottomore, T. B. 1966. *Elites and society*. [Harmondsworth]: Penguin Books.
- Bourdieu, P. 1987. The Force of Law: Toward a Sociology of the Juridical Field. *Hastings Law Journal* 38: 814-853.
- Bourdieu, P. 1990. *In other words: essays towards a reflexive sociology*. Stanford: Stanford University Press.
- Bourdieu, P. 1991. *Language and Symbolic Power*. Cambridge: Polity Press.
- Bourdieu, P. and L. Wacquant 1992. *An Invitation to Reflexive Sociology*. Chicago: University of Chicago Press.
- Bourdieu, P. 1993. The Production of Belief: Contribution to an Economy of Symbolic Goods. In *The Field of Cultural Production*, ed. R. Johnson, 74-111. Cambridge: Polity Press.
- Bourdieu, P. 1994. Rethinking the State: Genesis and Structure of the Bureaucratic Field. *Sociological Theory* 12/1: 1-18.
- Bourdieu, P. 1996a. *The State Nobility - Elite Schools in the Feild of Power*. Cambridge: Polity Press.
- Bourdieu, P. 1996b. *The Rules of Art - Genesis and Structure of the Literary Field*. Cambridge: Polity Press.
- Bourdieu, P. 1998. On the Fundamental Ambivalence of the State. *Polygraph* 10: 21-32.
- Bourdieu, P. 2004. From the King's House to the Reason of State: A Model of the Genesis of the Bureaucratic Field. *Constellations* 11/1: 16-36.
- Bourdieu, P. 2005. *The Social Structures of the Economy*. Cambridge: Polity.
- Büger, C. and T. Villumsen 2007. Beyond the gap: relevance, fields of practice and the securitizing consequences of (democratic peace) research. *Journal of International Relations and Development* 10: 417-448.
- Charle, C. 2001. Prosopography (collective biography). In *International Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences*, ed. N. J. Smelser and P. B. Baltes, 12236-12241. Oxford: Elsevier Science.
- Cohen, A. 2007. Constitutionalism Without Constitution: Transnational Elites Between Political Mobilization and Legal Expertise in the Making of a Constitution for Europe (1940s-1960s). *Law & Social Inquiry* 32/1: 109-135.
- Cohen, A., Y. Dezalay and D. Marchetti 2007. Esprits d'État, entrepreneurs d'Europe. *Actes de la Recherche en Sciences Sociales* 166-167: 4-13.
- Cohen, A. and A. Vauchez 2007. Introduction: Law, Lawyers, and Transnational Politics in the Production of Europe. *Law & Social Inquiry* 32/1: 75-82.
- Cohen, A. 2008a. Transnational Statecraft: Legal Entrepreneurs, the European Field of Power and the Genesis of the European Constitution. In *Paradoxes of European Legal Integration*, ed. H. Petersen, A. L. Kjær, H. Krunke and M. R. Madsen, 111-127. Aldershot: Ashgate.
- Cohen, A. 2008b. Scarlet Robes, Dark Suits: The Social Recruitment of the European Court of Justice. *EUI Working paper* 2008/35.
- Cohen, A. 2010. Legal Professionals or Political Entrepreneurs? Constitution Making as a Process of Social Construction and Political Mobilization. *International Political Sociology* 4/2: 107-123.
- Cohen, A. 2011. Bourdieu Hits Brussels: The Genesis and Structure of the European Field of Power. *International Political Sociology* 5/3: 335-339.
- Cohen, A. and A. Vauchez 2011. The Social Construction of Law: The European Court of Justice and Its Legal Revolution Revisited. *Annual Review of Law And Social Science* 7: 417-431.
- Dahl, R. A. 1958. A Critique of the Ruling Elite Model. *The American Political Science Review* 52/2: 463-469.
- Dezalay, Y. and B. G. Garth 2002. *The internationalization of palace wars: lawyers, economists, and the contest to transform Latin America states*. Chicago: University of Chicago Press.
- Dezalay, Y. and B. G. Garth 2010. *Asian Legaal Revivals - Lawyers in the Shadow of Empire*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Elias, N. 1983. *The court society*. Oxford: Blackwell.
- Elias, N. 2009a. On the sociogenesis of sociology. In *Essays III - On Sociology and the Humanities*, ed. R. Kilminster and S. Mennell, Dublin: University College Dublin Press.
- Elias, N. 2009b. Figuration. In *Essays III - On Sociology and the Humanities*, ed. R. Kilminster and S. Mennell, Dublin: University College Dublin Press.
- Eyal, G. 2006. Spaces between Fields. *Paper submitted to the ASA Annual Meeting, 2006, section on social theory*
- Favell, A. and V. Guiraudon 2009. The Sociology of the European Union: An Agenda. *European Union Politics* 10/4: 550-576.
- Favell, A. and V. Guiraudon 2011. Sociology of the European Union: An Introduction. In *Sociology of the European Union*, ed. A. Favell and V. Guiraudon, 1-24. New York: Palgrave Macmillan.
- Georgakakis, D. and M. de Lassalle 2007. Who are the Directors-General? European construction and Administrative Careers in the comission. *Paper based on EU-CONSENT workshop 'The Commission and the European Civil Service' Paris 21-22 June 2006*
- Georgakakis, D. and M. de Lassalle 2008. Where have all the lawyers gone? Structure and transformations of the top European Commission officials legal traning. *EUI Working paper* RSCAS 2008/38.
- Georgakakis, D. 2009a. The historical and political sociology of the European Union: A uniquely French methodological approach? *French Politics* 7/3-4: 437-455.
- Georgakakis, D. 2009b. Bringing Elites Sociology Back in European Integration Theories: A Case Study Based on Commissioners and Directors General. *Paper prepared for the European Union Studies Association Biannual meetings, Los Angeles, April 23-27, 2009*
- Georgakakis, D. 2010a. Tensions within Eurocracy? A socio-morphological view. *French Politics* 8/2: 116-144.
- Georgakakis, D. 2010b. French historical and political sociology of the EU: Some theoretical and methodological challenges for institutional analysis. *French Politics* 8/2: 111-115.
- Georgakakis, D. and J. Weisbein 2010. From above and from below: A political sociology of European actors. *Comparative European Politics* 8/93-109.
- Georgakakis, D. 2011. Don't Throw Out the "Brussels Bubble" with the Bathwater: From EU Institutions to the Field of Eurocracy. *International Political Sociology* 5/3: 331-334.
- Haller, M. 2008. *European Integration as an Elite Process - The Failure of a Dream?* London: Routledge.
- Hartmann, M. 2010. Elites and Power Structure. In *Handbook of European Societies*, ed. S. Immerfall and G. r. Therborn, New York: Springer.
- Higley, J. 1984. Review: "The Ruling Class" Revisited. *Contemporary Sociology* 13/2: 143-146.
- Hooghe, L. 1999. Images of Europe: Orientations to European Integration among Senior Officials of the Commission. *British Journal of Political Science* 29/2: 345-367.
- Hooghe, L. and G. Marks 1999. The Making of a Polity: The Struggle over European Integration. In *Continuity and Change in Contemporay Capitalism*, ed. H. Kitschelt, P. Lang, G. Marks and J. D. Stephens, Cambridge: Cambridge University Press.

- Haas, E. B. 1958. *The Uniting of Europe. Political, Social and Economic Forces, 1950-1957*. Stanford: Stanford University Press.
- Jenson, J. and F. Merand 2010. Sociology, institutionalism and the European Union. *Comparative European Politics* 8: 74-92.
- Kalyvas, A. 2008. *Democracy and the politics of the extraordinary: Max Weber, Carl Schmitt, and Hannah Arendt*. Cambridge University Press.
- Kauppi, N. 2003. Bourdieu's political sociology and the politics of European integration. *Theory and Society* 32/5-6: 775-789.
- Keller, S. 1968. *Beyond the ruling class: strategic elites in modern society*. New York: Random House.
- Latour, B. 1993. *We have never been modern*. Harlow: Pearson Education Ltd.
- Latour, B. 2010a. *The making of law: an ethnography of the Conseil d'Etat*. Cambridge: Polity Press.
- Leander, A. 2011. The Promises, Problems, and Potentials of a Bourdieu-Inspired Staging of International Relations. *International Political Sociology* 5/3: 294-313.
- Madsen, M. R. 2006. Transnational Fields: Elements of a Reflexive Sociology of the Internationalisation of Law. *Retfærd. Nordic Legal Journal* 29/3: 23-41.
- Mann, M. 1993. *The Sources of Social Power: The rise of classes and nation-states, 1760-1914 (volume 2)*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Marchand, C. and A. Vauchez 2010. Lawyers as Europe's middlemen: a sociology of litigants pleading before the European Court of Justice. In *A political sociology of the European Union - Reassessing constructivism*, ed. J. Rowell and M. Mangenot, 68-87. Manchester: Manchester University Press.
- Mills, C. W. 1959. *The sociological imagination*. Oxford University Press.
- Mills, C. W. 1977. *The power elite*. London: Oxford University Press.
- Mintz, B. and M. Schwartz 1986. Capital Flows and the Process of Financial Hegemony. *Theory and Society* 15/1-2: 77-101.
- Munk, M. D., M. Foged and A. M. Mulvad 2011. Familier kosmopolitiske uddannelsesstrategier - Et spørgsmål om migration og investering i distinktiv kapital. *Dansk Sociologi* 22/3: 31-60.
- Offe, C. 2009. Governance: An "Empty Signifier"? *Constellations* 16/4: 550-562.
- Pareto, V. 1935. *The mind and society: A treatise of general sociology*. New York: Harcourt, Brace.
- Parsons, C. 2010. How - and how much - are sociological approaches to the EU distinctive? *Comparative European Politics* 8: 143-159.
- Putnam, R. D. 1976. *The comparative study of political elites*. Englewood Cliffs, N. J.: Prentice-Hall.
- Rasmussen, M. 2009. Supranational governance in the making - Towards a European political system. In *The history of the European Union - Origins of a trans- and supranational polity 1950-72*, ed. W. Kaiser, B. Leucht and M. Rasmussen, 34-55. New York: Routledge.
- Rowell, J. and M. Mangenot 2010. *A political sociology of the European Union - Reassessing constructivism*. Manchester: Manchester University Press.
- Rumford, C. 2009. Introduction: The Stuff of European Studies. In *The SAGE Handbook of European Studies*, ed. C. Rumford, 1-14. London: Sage.
- Saurugger, S. and F. Merand 2010. Does European integration theory need sociology? *Comparative European Politics* 8: 1-18.
- Savage, M. and K. Williams 2008. Elites: remembered in capitalism and forgotten by social sciences. *The Sociological Review* 56/1: 1-24.
- Tilly, C. 1975. Reflections on the History of European State-Making. In *The Formation of National States in Western Europe*, ed. C. Tilly, 3-83. Princeton University Press.
- Tilly, C. 1990. *Coercion, Capital and European States, AD 990-1992*. Oxford: Blackwell Publishers.
- van Apeldoorn, B. 1998. Transnationalization and the Restructuring of Europe's Socioeconomic Order. *International Journal of Political Economy* 28/1: 12-53.
- van Apeldoorn, B. 2000. Transnational Class Agency and European Governance: The Case of the European Round Table of Industrialists. *New Political Economy* 5/2: 157-181.
- Vauchez, A. 2008a. How to become a Transnational Elite: Lawyers' Politics at the Genesis of the European Communities (1950-1970). In *Paradoxes of European Legal Integration*, ed. H. Petersen, A. L. Kjær, H. Krumke and M. R. Madsen, 129-145. Aldershot: Ashgate.
- Vauchez, A. 2008b. 'Integration-through-Law' - Contribution to a Socio-history of EU Political Commonsense. *EUI Working paper* 2008/10.
- Vauchez, A. 2008c. The Force of a Weak Field: Law and Lawyers in the Government of the European Union (For a Renewed Research Agenda). *International Political Sociology* 2/2: 128-144.
- Vauchez, A. 2010. The transnational politics of judicialization. Van Gend en Loos and the making of EU polity. *European Law Journal* 16/1: 1-28.
- Villegas, M. G. a. 2004. On Pierre Bourdieu's Legal Thought. *Droit et Société* 56-57: 57-71.
- Wacquant, L. and P. Bourdieu 1993. From Ruling Class to Field of Power: An Interview with Pierre Bourdieu on La Noblesse d'Etat. *Theory, Culture & Society* 10/3: 19-44.
- Zuckerman, A. 1977. The Concept "Political Elite": Lessons from Mosca and Pareto. *The Journal of Politics* 39/2: 324-344.

Professioner, eliter og strategier: Nordiske og internationale studier af juridiske eliter

Ole Hammerslev

Elitesociologien, professionssociologien, retssociologien og den almene sociologi har på forskellig vis haft den juridiske profession som forskningsobjekt. Hvor elitesociologien ofte har inkluderet jurister i undersøgelser fordi dele af den juridiske profession sidder på magtfulde positioner i staten, har professionssociologien inkluderet dem i undersøgelser fordi jurister udgør en væsentlig og klassisk profession, der har haft monopol på forskellige samfundsmæssige positioner og har bidraget til opbygningen af stat og markeder. Retssociologien har ligeledes fokuseret på den juridiske profession ud fra dens retsskabelse og retsanvendelse samt dens bidrag til opbygningen af stat og transnationale retlige institutioner. Klassisk sociologi med Karl Marx, Emile Durkheim og Max Weber anerkendte på forskellig vis vestlig rationaliseret ret, moderne retlige institutioner og den juridiske profession som en forudsætning for industrialisering og kapitalisme. Talcott Parsons og Niklas Luhmann, blandt andre, fulgte Durkheim og Weber, idet de argumenterede for at forudsætningen for udviklingen af de moderne vestlige stater var den juridiske profession og rationaliseret ret, idet de skabte en sådan forudsigelighed, der var nødvendig for at udvikle markeder og stabile samfund. De vestlige stater er traditionelt bygget op om ret og udtrykker sig via retten, og da der ydermere er sammenhæng mellem udviklingen af den moderne ret, moderne retlige institutioner og konstruktionen af de moderne europæiske stater er jurister blevet betragtet som eliteagenter med statsekspertise (Bourdieu 2004; Kantorowitz 1961). Den juridiske profession har været en indgang til at studere staten og konstruktionen af markeder, da jurister næsten per definition har bidraget til opbygningen af de vestlige stater, som vi kender dem. Den juridiske profession har derfor været et interessant undersøgelsesobjekt for en række sociologiske studier og retninger, da det er en åbning til at undersøge magt, eliter, stat, ret og samfund generelt.

Formålet med denne artikel er at diskutere, hvordan man indenfor det, der er kategoriseret som klassiske professions- og retssociologiske studier, har set på den juridiske profession som en del af en elitegruppe. Dette gøres ud fra spørgsmålet: *Hvordan har klassiske studier af den juridiske profession inddraget et elitefokus i deres studier og hvordan har de relateret et elitefokus til retten?* Artiklen fokuserer på tre forskellige former for studier. For det første diskuteres klassiske konvergensstudier af den juridiske profession, der fokuserer på hvordan jurister får samfundet til at hænge sammen. Dernæst diskuteres studier der fokuserer på juristers elitestatus og den juridiske professions bidrag til reproduktionen og legitimeringen af eksisterende sociale strukturer. Endelig diskuteres Yves Dezalay og Bryant Garth's studier af den juridiske profession, der specifikt bryder med de traditionelle studiers udgangspunkt og fokuserer på elitejuristers ressourcer og strategier som grundlag for opbygningen af transnational ret og transnationale institutioner.

Funktionalistiske studier af den juridiske profession

Studier af den juridiske profession var langt op i det 20. århundrede inspireret af funktionalisme. De havde ofte baggrund i Durkheims undersøgelser af, hvordan det moderne samfund udviklede sig mod en større grad af arbejdsdeling, hvilket medførte en højere grad af specialisering og differentiering af forskellige ekspert- og professionsgrupper. Med en større differentiering af arbejdet indtrådte også en ændret fællesskabsfølelse, hvor solidariteten ændres fra at være mekanisk til at være organisk. Dette medførte, at der skete en større moralsk individualisering, hvor individerne i de forskellige delfunktioner eller delsystemer socialiseredes forskelligt. Det er med baggrund i arbejdsdelingen og den organiske solidaritet, at Durkheim begyndte at fokusere på professionel etik. Han

undersøgte, hvordan der med arbejdsdelingen og uddifferentieringen af forskellige erhvervsgrupper udvikledes forskellige professionelle enheder, der repræsenterede samfundets moralske base. Funktionen for den professionelle etik var at sikre samfundet mod anomali ved at være medierende mellem på den ene side staten og markedet og på den anden side individet (Durkheim 1992).

Dette funktionalistiske udgangspunkt affødte en række studier af professioner, hvor flere mente, at professioner

... inherit, preserve and pass on a tradition ... they engender modes of life, habits of thought and standards of judgement which render them centres of resistance to crude forces which threaten steady and peaceful evolution ... The family, the church and the universities, certain associations of intellectuals, and above all the great revolution stand like rocks against which the waves raised by these forces beat in vain. (Carr-Saunders & Wilson 1933: 497)

Mere nuancerede var dog særligt Parsons' tilgang. Han anerkendte, at mange af det moderne samfunds indretninger er afhængige af, hvordan professionerne fungerer, hvilket indikerer, at de er vigtige magtbaser i samfundet (Parsons 1939; Parsons 1952; Parsons 1962). Parsons fokuserede delvist på den juridiske profession, da han med udgangspunkt i Weber anerkendte professionernes vigtighed for udviklingen af den kapitalistiske økonomi og de moderne vestlige stater. I artiklen "A Sociologist Looks at the Legal Profession" så Parsons professioner som grupper af professionelle roller med en vis 'kollektivitets-orientering'. Medlemmerne af professioner er normalt:

... trained in that tradition, usually by a formally organized educational process, so that only those with the proper training are considered qualified to practice the profession. Furthermore only members of the profession are treated as qualified to interpret the tradition authoritatively and, if it admits of this, to develop and improve it. Finally, though there usually is considerable division of labour within such a group, a substantial proportion of the members of the profession will be concerned largely with the 'practical application' of the tradition to a variety of situations where it can be useful to others than the members of the profession itself. (Parsons 1952: 372).

På trods af at der inden for de enkelte professioner er forskelle på rollerne, ser Parsons på de enkelte professioner, som om de eksisterer som en enhed. Medlemmerne af professionerne er bærere af professionens traditioner og vidensformer, som de lærer via uddannelsen. Professionerne bliver vigtige i den moderne stat, da professioners magt udbyder visse funktioner, som samfundet efterspørger. De sociale systemer har normative forventninger til de sociale roller, som relateres til introjekterede værdier, som omvendt bliver motiverende faktorer for social handling.

Perspektivet for funktionalistiske studier er, at systemerne er kohærente og lukkede, hvilket er nødvendigt for systemernes overlevelse. Et system kan differentiere sig fra et andet system ved dets normer og rolle. Habermas forklarer institutionelle systemer fra et funktionalistisk perspektiv som

... composed of roles and norms that are binding for groups and individuals. Institutions stand in a functional relationship when they can be delimited as a system ... from the external conditions of the environment. (Habermas 1988: 79)

Det juridiske system er differentieret fra andre systemer ved dets specifikke normer og rolle i samfundet. Den juridiske profession kan blive afgrænset fra andre professioner, når grupper og individer er engageret i samme form for aktiviteter med de samme normer og koder, som er kendetegnende for det juridiske system.

Dette parsonsianske fokus på professioner inspirerede en række undersøgelser af den juridiske profession fra forskellige vinkler og ofte som komparative studier.¹ For eksempel beskæftigede Luhmann sig i sine tidligere værker ligeledes med den juridiske profession. Luhmann fandt, at det retlige system blev uddifferentieret med egen retlig kode i takt med, at den juridiske profession udvikledes. Når et system er uddifferentieret, betyder det, at dets kommunikationer følger specifikke mønstre og logikker, som er forskellige fra andre former for kommunikation i andre systemer. Da den juridiske profession fik monopol over fortolkningen af den retlige kode, blev professionen koblingspunkt mellem det retlige system og andre sociale systemer (Luhmann 1987: 105). Når konflikter opstår uden for det juridiske system, bliver de transformeret til retlige konflikter, når de entrerer det retlige system og vil herefter blive behandlet ud fra de

¹ Se for eksempel Abel og Lewis' trebinds komparative studier af *Lawyers in Society* (Abel & Lewis 1988a; Abel & Lewis 1988b; Abel & Lewis 1989).

retlige koder. Det er her, den juridiske profession skaber en kobling mellem det juridiske system og dets omverden. Den juridiske professions funktion i det moderne samfund er, ifølge Luhmann, at skabe normative forventninger mellem forskellige former for menneskelige interaktioner (Luhmann 1981; Luhmann 1987). I sin analyse af den vesttyske juridiske profession benytter Luhmann statistik på antallet af jurister ansat inden for forskellige professionsroller. Luhmann er bekymret for, at den juridiske professions sammenhængskraft er faldende med den stigende grad af juridisk specialisering, der sker som følge af udviklingen af velfærdsstaten. Han finder, at retten differentieres og at "the power base of law" skifter "... from central to local pressures and from written instructions to face-to-face interaction." (Luhmann 1985: 123). Konflikter løses i andre systemer, hvilket betyder, at konfliktløsningen flytter ud af det retlige system og ind i andre systemer med andre koder end den juridiske. Konflikter løses med andre ord ud fra ekstra-legale hensyn.

I udgangspunktet er eliteperspektivet ikke det vigtigste for ovennævnte studier. Men det bliver aktualiseret i Vilhelm Auberts studier af den juridiske profession. Med sine studier af de roller og funktioner, som retten, retlige institutioner og den juridiske profession udfylder i samfundet lagde Aubert (1976; 1982; 1989) fundamentet til nordisk sociologisk forskning i den juridiske profession. Ved at benytte en historisk sociologi med teoretisk inspiration fra Parsons spurgte Aubert til udviklingen af de roller og funktioner, som retten, retlige institutioner og den juridiske profession har udfyldt i udviklingen af den moderne norske stat. Ved empirisk at undersøge antallet af medlemmer af forskellige dele af den juridiske profession analyserede Aubert, hvordan samfundet er organiseret og hvordan det løser sine konflikter. Antallet af jurister i forskellige dele af professionen indikerer, hvilke typer af eksperter og hvilken form for ekspertise, samfundet behøver for at opretholde den sociale orden (Aubert 1964; Aubert 1976). På baggrund af statistik og af et stort materiale vedrørende juristers biografier fandt Aubert, at den juridiske profession var en af de største professioner i det norske samfund i 1800-tallet. Den juridiske profession var ansat i de mest centrale positioner i samfundet: I administrationen, inden for handel, positioner inden for udviklingen af infrastruktur og finanssektoren samt inden for politik. Aubert konkluderede, at den juridiske profession havde en altafgørende betydning for udviklingen af den moderne stat og det økonomiske felt. Aubert argumenterede for, at et samfunds-

mæssigt behov for jurister eksisterede, da de havde en 'tillidsskabende funktion'.

Aubert fokuserede herefter på juristernes biografier og så, at jurister generelt tilhørte en form for elitesamfund eller de ledende strata i samfundet, som han kaldte det. Som Aubert skriver:

It was especially in the leading strata of society that the lawyers contributed to integration, mutual understanding, increasing trust and confidence. Between the classes lawyers have probably not contributed very much to the mutual understanding ... the nationally integrating function of lawyers may still have been important. (Aubert 1976: 4)

Det, at jurister tilhørte eliten – eller de øverste strata i samfundet med Auberts udtryk – gjorde, at de kunne skabe den fornødne tillid mellem de væsentligste agenter i samfundsudviklingen. Dette bevirkede, at de via deres netværk kunne have en integrerende rolle i samfundet i forhold til udviklingen af staten og økonomien.

Med udviklingen af velfærdsstaten fra midten af det 20. århundrede skete der dog et skift, idet andre professioner vandt frem med andre måder at løse konflikter og agere, og disse overtog mange af de positioner, juristerne tidligere havde domineret. Herudfra konkluderede Aubert, at den juridiske profession erstattedes af andre professioner særligt inden for staten.²

Konvergensstudier generelt

Ved at undersøge, hvor jurister har haft positioner, belyser disse studier juristers og rettens rolle. Retten analyseres gennem den juridiske profession. Det er professionen som er 'bærer' af retten, dens medlemmer er aktører med autoritet eller endda monopol på at løse konflikter med den rette fortolkning af de retlige kilder.

Generelt diskuterer studier inspireret af funktionalismen juristers rolle i udviklingen af den moderne stat på baggrund af deres antal. Monopolet over visse funktioner i samfundet bliver formidlet til professionerne af staten og professioner ses som sammenhæn-

² Med inspiration fra Aubert gennemførtes siden lignende studier i både Danmark og Sverige, der konkluderede det samme som Aubert. Dog peger Bertilsson i den svenske undersøgelse på, at på trods af juristers marginalisering inden for en række områder, særligt i staten, opdyrker de nye markeder. Ved at specialisere og uddifferentiere sig har jurister styrket deres ekspertviden og herved på en række områder styrket deres kontrol over retlige spørgsmål (Bertilsson 1995; Blegvad 1973; Blegvad 1975).

gende med udviklingen af staten (Macdonald 1995: 119ff.).

Antallet af jurister kan ifølge sådanne studier vise, om jurister erstattes på deres magtfulde positioner i forhold til andre ekspertgrupper i samfundet. Ydermere kan sådan information illustrere strukturelle forandringer og kontinuiteter i det retlige felt. En af konklusionerne var, at jurister, og herigennem den juridiske tankemåde og altså retten, igennem opbygningen af de moderne stater sad på centrale samfundsmæssige positioner. Via statistik om antallet af medlemmer af forskellige professioner, statistik vedrørende ændringer i karrieremønstre, om hvor jurister er ansat og om juristers sociale baggrunde, kunne udviklingen af staten undersøges. Antallet af jurister i forskellige sektorer af samfundet og antallet af retssager bliver diskuteret på baggrund af sådan information. Ved herved at måle jurister og ved at relatere materialet til udviklingen af den moderne stat er retningen generelt enig om, at jurister har spillet en central rolle for fremkomsten af den moderne stat. Det var her, komparative perspektiver af den juridiske profession særligt fremkommer. For som Bertilsson argumenterer, "högt utvecklade och differentierade industriländer har som regel ett mindre antal jurister per invånare än länder med en låg industrialiseringsgrad eller sådana, t.ex. Singapore, som idag bygger upp en stark marknad." (Bertilsson 1995: 27) Ifølge dette synspunkt kan antallet af jurister indikere, hvilket stadie et specifikt samfund er på. Som Lawrence M. Friedman skriver: "If you start off this way, you tend to assume that societies at similar stages of differentiation will have similar professions ... if one starts from the notion that lawyers perform certain functions, one expects convergence between societies that otherwise resemble each other ..." (Friedman 1989: 2f.). Når samfundet når et vist udviklingstrin, behøver samfundet specialiserede aktører til at varetage de samfundsmæssige opgaver, og nye professioner fremkommer normalt. Det er også den generative mekanisme bag udviklingen af den juridiske profession: At der er et samfundsmæssigt behov for retlige funktioner.

Den grundlæggende antagelse bag denne type studier er, at samfundsmæssige fænomener, institutioner og handlinger bedst kan forklares ud fra hvilke bidrag, de bringer til den fredelige udvikling af samfundet.³ Det er derfor, disse studier understreger, at juristernes

samfundsmæssige funktion er at skabe tillid, og at retten har en tillidsskabende funktion. Når den juridiske professions elitestatus berøres af konvergensstudierne, er det også ud fra en betragtning om, at professionens funktion er at bidrage til den samfundsmæssige stabilitet.

Studier af den juridiske profession fra et konfliktperspektiv

På grund af professionernes magt, tendensen til lukethed og den autoritet, professionerne har til at fortolke deres egne traditioner, hvilket også har konsekvenser uden for professionen, opstod der kritik af de funktionalistiske studier. Mange moderne sociologiske konfliktteorier startede således som kritik af funktionalismen og

... its overarching tendencies to focus on consensus, on contractual agreement, and on systemic balances rather than on power, interests, domination, conflicts and compromises within concrete historical settings. (Bertilsson 1999: 80)

Bertilsson minder her om det fokus på magtrelationer, der blev relanceret i 1970'erne. Anthony Giddens redegør for, hvordan magt behandles i funktionalistiske studier:

In such a perspective, power cannot become treated as a problematic component of divergent group interests embodied in social action, since the meshing of interests is treated first and foremost as a question of the relation between 'the individual' and 'society'. (Giddens 1993: 104).

I de studier, der blev diskuteret ovenfor, blev dette magtperspektiv klart, når de undersøgte juristers sociale baggrund og elitestatus. Fokus for konvergensstudierne lå imidlertid ikke på forskellige magt- og eliteinteresser, men på det juridiske systems gnidningsløse funktion og på, hvordan individer med forskellige baggrunde kan sikre den sociale orden. Systemet er åbent for alle, så længe de tilpasser sig systemets værdier. Systemet og individer lever således i et gensidigt forhold, hvor aktørerne tilpasser sig kravene fra de sociale systemer. Her opstår, set fra et konfliktperspektiv, et andet svagt led ved disse studier. Konvergensstudierne ser aktører som individer, der kan indtræde i systemerne på samme betingelser som andre aktører, hvis de indoptager værdierne (og har samme økonomiske muligheder). Men de sociale strukturer, som er determinerende for værdierne, er eksterne i

³ Det funktionalistiske perspektiv, der mener, at samfundet har immanente behov er blevet intensivt kritiseret fra forskellige niveauer. For det første har samfund ikke immanente behov. For det andet kan de funktionalistiske forklaringer om, at en institution eksisterer på grund af de bidrag, den giver til samfundet, ses som "the functionalist fallacy", (se fx Giddens 1993).

forhold til individerne på trods af det faktum at de introjekterer dem. Konvergensteoriene anerkender ikke, at agenterne, via deres egen ageren reproducerer de sociale strukturer og herved samfundets sociale strukturer.

Konfliktstudier fokuserer derimod på den juridiske professions elitære position i relation til magt- og interessestrukturer. De genindsætter magtperspektivet i studiet af den juridiske profession. Dette kommer til udtryk i den marxistisk inspirerede tilgang til studiet af den juridiske profession.

Marx understregede netop at på grund af rettens tilsyneladende objektive karakter, fremstod retten som retfærdig, men reelt legitimerede og konserverede den kapitalistiske struktur og hermed ejendomsretten samt den sociale orden som helhed. Marx sonderer mellem hvad Alan Hunt på den ene side kalder en tvingende og konserverende funktion og på den anden side en ideologisk funktion. Den tvingende og konserverende funktion er specielt til stede, når det juridiske system beskytter og reproducerer dominerende kapitalistiske strukturer. Den ideologiske funktion sker, når det juridiske system:

... conveys or transmits a complex set of attitudes, values, and theories about aspects of society. Its ideological content forms part of the dominant ideology because these attitudes, values, etc. are ones that reinforce and legitimize the existing social order. (Hunt 1993: 25)⁴

Konfliktperspektivet på den juridiske profession insisterer på at fokusere på magtrelationer. Professionernes strukturelle magt og deres relation til andre dele af samfundseliten, til det kapitalistiske marked og staten er specifikke fokusområder for disse studier. For at forstå de magtrelationer, professionerne er relateret til, er det nødvendigt at undersøge de historiske forbindelser mellem professionen og magtrelationer.

I 1979 foretog Thomas Mathiesen et studie, *Ideologi og motstand*, af det han kalder den retlige overbygnings rolle i Norge (Mathiesen 1979). Den retlige overbygning består af de mest prestigefyldte jurister i Norge, dvs. den juridiske elite. De deltager i konserveringen af interesser og eksisterende kapitalistiske magtstrukturer. Mathiesen argumenterer for, at medlemmer af den retlige overbygning deltager i den økonomiske og politiske elite. Ydermere varetager de indflydelsesrige erhverv, der påvirker hele samfundet i det de bl.a. er medlemmer af bestyrelser og kommissioner, de skriver rapporter, redegørelser og betænk-

ninger. For at analysere den konserverende funktion benytter Mathiesen både data om antallet af jurister og data fra bibliografiske opslagsværker omhandlende juristers position i forskellige dele af deres sociale liv (og specielt deres position i staten og i det økonomiske liv). Disse data bliver en indikator på deres engagement i forskellige dele af det samfundsmæssige liv. Det empiriske materiale er det samme som Auberts. Til dette tilføjer Mathiesen dog observationsstudier af juristers symbolske fremtrædelsesformer.

Jurister har ifølge Mathiesen endnu en funktion, nemlig at skabe legitimerende ideer og forestillinger, som understøtter de eksisterende magtstrukturer. Dette fremkommer, når de objektive effekter af den juridiske overbygning fremtræder som legitime og naturlige. Den juridiske elite har behov for stor autoritet for at skabe denne legitimitet. Denne autoritetskabende funktion er størst i, hvad Mathiesen kalder centrum for strukturen.

Universitetsprofessorer deltager særligt i skabelsen af autoritet og udbredelsen af juridiske synspunkter. For eksempel når de deltager som eksperter i offentlige sammenhænge og har kontakt med deres studerende. Hermed overdrages autoriteten til nye jurister. For at sikre rettens konserverende funktion er retten nødt til at være autoritetsbundet. En måde, overbygningen skaber muligheder for at skabe autoritet for sig selv, er ved at repræsentere sig selv som uafhængig. Dommere, for eksempel, repræsenterer sig selv som politisk uafhængige både i form af deres domme og i form af deres position i samfundet. Mathiesen opsummerer:

Karakteristisk for den rettslige superstruktur er dens fremstilling av seg selv som *selvstendig*, dens *pompøse* form, dens *eleganse*, dens vekt på *enhet* eller – om enhet ikke kan bevares – eventuelt om-danning av interessekonflikt til *normspørsmål*, og – om opprør likevel kommer – dens innsnevring av opprøret til uenighet langs den snevert *rettslige* dimensjon. (Mathiesen 1979: 68).

Her differentierer Mathiesen mellem forskellige former for autoritetsskabende mekanismer stammende fra juristers selvrepræsentation. Disse mekanismer skabes på den ene side via uafhængighedsmyten og deres grandiose udtryksform. Der skabes kohærens i systemet, hvilket leder til integritetsforestillingen om professionen. Dette skabes ved at transformere interessekonflikter til konflikter om regler og – hvis konflikterne alligevel skulle blive skabt – begrænse det til en retlig konflikt frem for en politisk. Fokus for en konflikt vil hermed blive om de retlige normer og

⁴ Se også (Cain & Hunt 1979; Collins 1984).

ikke om de forskellige personer, der er involveret i konflikten. Moralske og politiske forhold løftes ud af konflikten og bliver efterfølgende behandlet af den juridiske elite som et spørgsmål om normer, som i dens egen selvforståelse er et andet spørgsmål end moralske og politiske interesser i samfundet.

Via biografisk materiale om toppositionerne i det juridiske felt undersøgte Thomas Mathiesen, hvordan den norske juridiske profession deltager i opretholdelsen af kapitalistiske samfundsstrukturer. Den juridiske overklasse udgør en del af en distinkt elite, og de deltager i skabelsen af en specifik retsudvikling ved at deltage i lovkommissioner, direktioner, nævn mv. Gennem forskellige måder at legitimere en retlig udvikling baseret på kapitalistiske og dominerende forestillinger bidrager de til, at eksisterende magtstrukturer opretholdes.⁵

Et andet eksempel på et studie af den juridiske profession fra et magtperspektiv er Dietrich Rueschemeyers komparative studie af tyske og amerikanske advokater (Rueschemeyer 1973; Rueschemeyer 1983). Rueschemeyer fokuserede på, hvordan advokaters magtbaser i de to lande var forskellige. På det europæiske kontinent var det den tidlige rationelle bureaukratiske stat, der skabte basen for en stigende brug af ekspertservice. I modsætning til common law-landene var staterne på kontinentet vigtige for den tidlige udvikling af professionalisering. I USA udviklede professionaliseringen sig i tæt sammenhæng med markeds kræfter.⁶

Det empiriske materiale, der bruges til at illustrere juristers magtbaser i konfliktstudierne, er informationer om, hvilke aktiviteter jurister er involveret i og om deres relation til andre hovedaktører og systemer. Ved at undersøge deres engagement i forskellige aktiviteter er det muligt at undersøge deres relation til andre elitegrupper. Sådanne data indikerer juristers magtpositioner. Det betyder, at disse studier, via for eksempel biografiske opslagsværker, undersøger juristers positioner i samfundet. En del af informationerne er de samme som de empiriske data, konvergensstudierne benytter.

Juristernes elitestatus bliver i konfliktstudierne betragtet som relevant for reproduktionen af rettens konserverende rolle og hermed for kapitalismens opretholdelse.

Inddragelse af eliteperspektiv i nyere forskning via en feltanalytisk optik

Hvor studierne inspireret af funktionalismen inddrog et eliteperspektiv i deres undersøgelser af den juridiske profession, men inddrog det som nødvendige betingelser for samfundets opretholdelse og udviklingen af kapitalismen, fokuserede marxistiske studier og konfliktstudier generelt på, hvordan jurister som oftest var fra overklassen og bidrog til opretholdelsen af eksisterende magtstrukturer i samfundet generelt og ejerforhold i særdeleshed.

En af de retninger, der har udviklet studier af den juridiske profession i forhold til at indtænke et elitebegreb, er studier inspireret af Bourdieus refleksive sociologi om staten (se fx Bourdieu 2005a; Bourdieu 2005b; Bourdieu 2010; Arnholtz & Hammerslev 2012). Bourdieus kritik af professionsbegrebet (Bourdieu & Wacquant 1992: 242) og elitebegrebet (Bourdieu 1984; Bourdieu 1987). Et af de bedste eksempler er Yves Dezalay og Bryant Garths (1996; 2002; 2010) studier af, hvordan elitejurister skaber forskellige former for transnationale institutioner og ret, ligesom de formår at vise, hvordan forskellige former for ressourcer kan muliggøre at nogle jurister kan påvirke udviklingen og manglende udvikling af forskellige former for retlige områder, institutioner og staten generelt.

I deres studie af genesen af et felt af international voldgift viser Dezalay og Garth (1996) hvordan international voldgift blev promoveret og varetaget hovedsageligt af en lille gruppe kontinentaleuropæiske jurister ansat ved universiteter. Det var elitejurister, der havde akademisk og retlig kapital til at legitimere og virke fremmende for sagers løsning. Disse honorarier kunne bidrage til en udvikling af forskellige voldgiftsinstitutioner og forskellige former for præcedens og en uafhængig *Lex Mercatoria*. Anden generation af jurister involveret i international voldgift var amerikansk-orienterede advokater, der var yngre og mere teknokratiske. De var involveret i området, da det var blevet en lukrativ forretning, hvor de som advokater kunne opnå dyre honorarer frem for på grund af den status det tidligere gav at deltage i international voldgift. Med formaliseringen af den internationale voldgiftsret ændres ekspertisen således at feltet blev overtaget af advokater, der fokuserer mere på kontrakterne, på beviser og på processtrategier end den ældre generation gjorde.

Et af udgangspunkterne for Dezalay og Garths studie af international voldgift var at interviewe en signifikant del af aktørerne i de retlige felter, der er genstand for undersøgelsen. Fokus for interviewene er

⁵ Mathiesen 1979. Om udviklingen i Finland se fx (Kontinen 1991; Kontinen 2003).

⁶ Et andet på den tid banebrydende konfliktteoretisk inspireret studie, der udfordrede nogle af funktionaliststudiernes "altruistiske naivitet" er (Larson 1977). I dette studie viser Sarfatti Larson, hvordan professioner deltog i kapitalismens fortsatte udvikling.

aktørernes livsbaner og formålet at afdække netværk og måder forskellige ressourcer er blevet omvekslet. På denne måde formår Dezalay og Garth at skrive en kollektiv relationel biografi, hvorudfra også institutioner og retlige områder afdækkes relationelt. Afdækningen af det relative styrkeforhold mellem de forskellige aktører medvirker til, at det bliver muligt at se, hvilken prestige der tilskrives forskellige institutioner, ligesom det relationelle styrkeforhold mellem forskellige institutioner delvist afdækkes. Ved således at fokusere på de relevante aktører, der deltager i de enkelte transnationale felter i deres genese, formår studierne også at binde det nationale sammen med det transnationale. Dette undersøges ved at kigge på de import- og eksportstrategier, de enkelte aktører anvender i deres deltagelse i felterne. Ydermere bliver de mikrosociologiske fortællinger bindeledet mellem forskellige handlingsstrategier og -muligheder for forskellige aktører bundet af nationale strukturer på arbejdsmarkedet, retten, staten m.m.

Samme metodologi benytter Dezalay og Garth i deres studie af hvordan amerikansk ekspertise og ideer eksporterendes til Syd- og Latinamerika for at ændre stater og økonomier i bl.a. Brasilien, Argentina og Chile siden anden verdenskrig (Dezalay & Garth 2002). På den ene side viser de, hvordan den ekspertise og de ideer der eksporteres fra USA er påvirket af de magtstrukturer, der eksisterer i USA. På den anden side påviser de, hvordan importen af ekspertise og ideer er afhængige af de nationale magtfelter i de enkelte syd- og latinamerikanske lande. I deres studier af hvordan retten og jurister med forskellige former for ressourcer spillede en rolle i opbygningen af de tidligere kolonier i flere af de sydøstasiatiske lande, påviser Dezalay og Garth, hvordan indretningen af retten, den juridiske profession og staterne ikke kan adskilles fra de elitejurister, der har deltaget i import af retlige modeller ligesom indretningen har været afhængig af vestlige elitejuristers positioner i nationale magtfelter og deres transnationale eksportstrategier (Dezalay & Garth 2010).

Set i denne artikels kontekst, dvs. i forhold til et elitefokus, bringer Dezalay og Garth på sin vis deres studier af den juridiske profession tættere på elitesociologien end de tidligere studier gjorde. De fokuserer på, hvordan skabere, konservatorer og nytilkommere skaber transnationale retlige felter og logikker. Disse jurister er næsten per definition en del af nationale eliter, der skaber nye transnationale arenaer i en kamp mellem forskellige elitejurister fra forskellige nationale stater. Den transnationale kapital, der herved opnås, benyttes herefter delvist til yderligere at styrke deres

nationale position med henblik på at ændre nationale magtfelters logik.

Med andre ord fokuseres der på, hvordan det er muligt at undersøge rettens centrale rolle i lyset af større transformationsprocesser, hvor jurister og retlig ekspertise bliver helt centrale for de internationale relationer som en kritisk ressource i konkurrencen om staten og markedsorienterede kampe. Frem for at predefinere elitepositioner – eller undersøgelsens population – fokuserer Dezalay og Garth i stedet på en aktuell agenda og de agenter, der tager del i en forandringsproces. Ved at fokusere relationelt på agenterne, og på hvordan de har bidraget i forandringsprocessen ud fra deres givne ressourcer undersøges, hvordan elitepositioner har betydning for forandringer, fastholdelse, produktioner eller reproduktioner af visse agendaer, institutioner, spilleregler m.m. Positionerne var der ikke til at starte med, agenterne måtte skabe dem ud fra deres potentialer for herudfra at kunne forandre det sociale rum. Retlige forandringsprocesser er en indgang til at undersøge bredere perspektiver på staten og forandringer i magtfeltet via bl.a. uddannelse og omstrukturering i staten.

Dette betyder, at feltet – og hermed de involverede agenter – ikke på forhånd er defineret og som oftest heller ikke kendt. Dette er på sin vis en nyudvikling af den klassiske elitesociologiske delvist predefinerede population. I stedet er det væsentligt at få afdækket forskellige positioner og deres relationelle styrkeforhold for at kunne tegne konturerne af feltet over tid og dets betydning for forandringer i sociale fænomener som agendaer, ret, institutioner og statstransformationer. For at bryde med forestillinger om feltets styrkeforhold m.m. skrives en relationel kollektiv biografi.

Konklusion

Denne artikel har diskuteret, hvordan studier af den juridiske profession på forskellig vis har inddraget et eliteperspektiv i deres undersøgelser.

Konvergensstudier har generelt ikke set det som et væsentligt element, at jurister var en del af samfundets elite og at de indtog dominerende positioner. Aubert inddrager det dog i sine studier af den norske juridiske profession. Aubert anerkender at jurister kom fra dominerende klasser og at de inden for disse klasser via retten kunne mediere tillid.

Konfliktstudierne derimod inddrog eliteelementet til at påvise, hvordan elitejurister deltog i reproduktionen af eksisterende sociale strukturer via retten. Retten var et redskab til at fastholde kapitalistiske strukturer. Ydermere formåede jurister via retten at skabe legitimerende ideer og forestillinger, som un-

derstøtter de eksisterende magtstrukturer og deres elitepositioner.

Nogle af de nyere studier, der har undersøgt elitejuristers medvirken i skabelsen af transnationale felter, har ved brug af en feltanalytisk tilgang påvist, hvordan nationale elitepositioner kan benyttes som afsæt for at skabe transnational ret og transnationale institutioner. Internationale strategier kan herefter anvendes til at ændre nationale dagsordener.

Herudover har artiklen vist, hvordan elite-, professions- og retssociologien har forskellige udgangspunkter for, hvordan eliter undersøges. Fokus i artiklen har været på rets- og professionssociologiens behandling af den juridiske profession, juridiske eliter og skabelsen af transnationale felter.

Ole Hammerslev

Professor, Syddansk Universitet

Abstract

Professions, elites and strategies: Nordic and international studies of legal elites.

The article discusses how classical sociological studies of the legal profession have included a focus on elites and how the studies have related a focus of elites to the legal development. Firstly, the article discusses convergence studies, which mainly examines the legal profession as a unity that creates trust in society. Secondly, it discusses how a conflict perspective focuses on elite lawyers' coercive and preserving function as well as their ideological function. These functions contribute to the reproduction of capitalistic class structures. Finally, the article discusses Yves Dezalay and Bryant Garth's newer studies on how elite lawyers have produced transnational legal institutions and transnational law. Through their elite status in national fields of power, lawyers have managed to produce such transnational institutions. The transnational capital can be utilized in national fields of power to change the structures of the fields.

Keywords

Sociology of the legal profession, elites, professions, power, functionalism, Marxism, reflexive sociology, transnational fields

Referencer

Abel, R.L. & Lewis, P.S.C.E. 1988a. *Lawyers in Society. The Civil Law World* Berkeley, University of California Press.

Abel, R.L. & Lewis, P.S.C.E. 1988b. *Lawyers in Society. The Common Law World* Berkeley, University of California Press.

Abel, R.L. & Lewis, P.S.C.E. 1989. *Lawyers in Society. Comparative Theories* Berkeley, University of California Press.

Arnholtz, J. & Hammerslev, O. 2012. Transcended power of the state: the role of actors in Pierre Bourdieu's sociology of the state. *Distinktion: Scandinavian Journal of Social Theory* 1-23 available from: <http://dx.doi.org/10.1080/1600910X.2012.687695> Accessed 15 June 2012.

Aubert, V. 1964. Norske jurister: En yrkesgruppe gennem 150 år. *Tidsskrift for Rettsvitenskap*, 77, 300-320

Aubert, V. 1976, "The Changing Role of Law and Lawyers in Nineteenth- and Twentieth-Century Norwegian Society," In *Lawyers in Their Social Setting*, D. N. MacCormick, ed., Edinburgh: pp. 1-17.

Aubert, V. 1982. *Rettsosiologi* Oslo, Universitetsforlaget.

Aubert, V. 1989. *Continuity and Development in Law and Society* Oslo, Scandinavian University Press.

Bertilsson, M. 1999, *On the role of the Professions and Professional Knowledge in Global Development*, Forskningsrådsnämnden, Stockholm, 99:5.

Bertilsson, M.ed. 1995. *Rätten i Förvandling. Jurister mellan stat och marknad* Stockholm, Nerenius & Santerus Förlag.

Blegvad, B.-M. 1973, "Juristernes rolle i samfundet," Copenhagen: Nyt fra Samfundsvidenskabernes.

Blegvad, B.-M. 1975, "De juridiske eksperter – tre professioner," In *Eksperterne og magten: Professionelles rolle i organisationer og samfund*, H. e. al. Gullestrup, ed., København: Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck, pp. 224-255.

Bourdieu, P. 1984. *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste* London, Routledge.

Bourdieu, P. 1987. What Makes a Social Class? On the Theoretical and Practical Existence of Groups. *Berkeley Journal of Sociology: A Critical Review*, 32, 1-17

Bourdieu, P. 2004. From the King's House to the Reason of State: A Model of the Genesis of the Bureaucratic Field. *Constellations*, 11, (1)

Bourdieu, P. 2005a, "From the King's House to the Reason of State: A Model of the Genesis of the Bureaucratic Field," In *Pierre Bourdieu and Democratic Politics*, L. Wacquant, ed., Cambridge: Polity Press, pp. 29-54.

Bourdieu, P. 2005b, "The Mystery of Ministry: From Particular Wills to the General Will," In *Pierre Bourdieu and Democratic Politics*, L. Wacquant, ed., Cambridge: Polity Press, pp. 55-63.

Bourdieu, P. 2010. Modstridende interesser i staten. *Praktiske Grunde - Nordisk tidsskrift for kultur- og samfundsvidenskab* (1-2) 121-134

Bourdieu, P. & Wacquant, L.J.D. 1992. *An Invitation to Reflexive Sociology* Chicago, University of Chicago Press.

Cain, M. & Hunt, A. 1979. *Marx and Engels on Law* London, Academic Press.

Carr-Saunders, A.M. & Wilson, P.A. 1933. *The Professions* Oxford, Clarendon Press.

Collins, H. 1984. *Marxism and Law* Oxford, Oxford University Press.

Dezalay, Y. & Garth, B.G. 1996. *Dealing in Virtue: International Commercial Arbitration and the Construction of a Transnational Legal Field* Chicago, The University of Chicago Press.

Dezalay, Y. & Garth, B.G. 2002. *The Internationalization of Palaces War: Lawyers, Economists, and the Contest to Transform Latin American States* Chicago, University of Chicago Press.

- Dezalay, Y. & Garth, B.G. 2010. *Asian Legal Revivals: Lawyers in the Shadow of Empire* Chicago, University of Chicago Press.
- Durkheim, E. 1992. *Professional ethics and civic morals*, 2. ed ed. London, Routledge.
- Friedman, L. M. 1989, "Lawyers in Cross-Cultural Perspective," In *Lawyers in Society: Comparative Theories*, R. L. Abel & P. S. C. Lewis, eds., Berkeley: University of California Press, pp. 1-26.
- Giddens, A. 1993. *New Rules of Sociological Method*, 2nd ed. Cambridge, Polity Press.
- Habermas, J. 1988. *On the Logic of Social Science* Cambridge, Polity Press.
- Hunt, A. 1993. *Explorations in Law and Society* London/New York, Routledge.
- Kantorowitz, E. 1961, Kingship Under the Impact of Scientific Jurisprudence. In *Twelfth-Century Europe and the Foundation of Modern Society*, M. Clagett, G. Post, & R. Reynolds, eds., Madison: University of Wisconsin Press, pp. 89-111.
- Kontinen, E. 1991. Professionalization as Status Adaptation: The Nobility, the Bureaucracy, and the Modernization of the Legal Profession in Finland. *Law and Social Inquiry*, 16, (3) 497-526
- Kontinen, E. 2003, 'Finland's Route' of Professionalisation and Lawyer-Officials. In *Lawyers and Vampires: Cultural Histories of Legal Professions*, W. Wesley Pue & D. Sugerman, eds., Oxford: Hart Publishing, pp. 101-121.
- Luhmann, N. 1981, Die Profession der Juristen: Kommentare zur Situation in der Bundesrepublik Deutschland. In *Ausdifferenzierung des Rechts. Beiträge zur Rechtssoziologie und Rechtstheorie*, N. Luhmann, ed., Frankfurt am Main: Frankfurt am Main, pp. 173-190.
- Luhmann, N. 1985, The Self-Reproduction of Law and its Limits. In *Dilemmas of Law in the Welfare State*, G. Teubner, ed., Berlin: Walter de Gruyter, pp. 111-127.
- Luhmann, N. 1987. *Rechtssoziologie*. Germany, Westdeutscher Verlag.
- Macdonald, K.M. 1995. *The Sociology of the Professions* London, Sage Publications.
- Mathiesen, T. 1979. *Ideologi og motstand*. Oslo, Pax Forlag.
- Parsons, T. 1939, "The Professions and Social Structure," In *Essays in Sociological Theory*, New York: The Free Press, pp. 39-49.
- Parsons, T. 1952, A Sociologist Looks at the Legal Profession. In *Essays in Sociological Theory*, New York: The Free Press, pp. 370-385.
- Parsons, T. 1962, The Law and Social Control. In *The Sociology of Law*, W. M. Evan, ed., New York: The Free Press, pp. 60-68.
- Rueschemeyer, D. 1973. *Lawyers and Their Society: A Comparative Study of the Legal Profession in Germany and in the United States* Cambridge, Massachusetts, Harvard University Press.
- Rueschemeyer, D. 1983, Professional Autonomy and the Social Control of Expertise. In *The Sociology of the Professions: Lawyers, Doctors and Others*, R. Dingwall & P. Lewis, eds., London: The Macmillan Press, pp. 38-58.

Ontologi, legitimitet og cement: Indledning til oversættelsen af Bourdieus 'cementtekst'

Carsten Sestoft

Den korte tekst, hvori Bourdieu resumerer et feltarbejde i en fransk cementfabrik, er i grunden ikke så kompliceret, at den behøver indledninger: I en klassisk feltanalyse skildres den diskrete magtkamp mellem forskellige fraktioner i firmaets ledelse på et bestemt tidspunkt, idet det vises, hvordan magtkampens positioneringer angående virksomhedens fremtid hænger sammen med positioner defineret af forskellige kapitalformer og -mængder.

Alligevel vil jeg her gerne sige lidt om teksten, især om grundene til at oversætte den og til ikke at overse den, selv om den i Bourdieus værk har en temmelig marginal eksistens som appendiks i bogen *Les structures sociales de l'économie* (2000) eller i engelsk oversættelse *The social Structures of the economy* (2005). I sidstnævnte er den tilmed trykt med en så kompakt typografi, at den er svær at læse.

Den første grund til oversættelse er, at analysen bør kunne interessere organisationsteoretikere, fordi den på en eksemplarisk måde viser, hvilke indsigter en feltanalytisk betragtning af de interne strukturer i en privat virksomhed kan give. På grund af tekstens kortfattede er det nok relevant for interesserede organisationsanalytikere at supplere den med andres videretænkning og operationalisering af Bourdieu som organisationsanalytiker (Emirbayer og Johnson 2008 er et godt sted at starte).

Den anden grund er, at den fint illustrerer det ideal for sociologisk forskning, som Bourdieu i 1992 formulerede som et forhold mellem teori og empiri:

Det mest udsøgte sociologiske håndværk består i at bringe såkaldt teoretiske ting af stor vigtighed i spil i forbindelse med såkaldt empiriske genstande, der er velafgrænsede og sommetider tilsyneladende ubetydelige, for ikke at sige lidt latterlige. (Bourdieu & Wacquant 1992: 191)

Hvad der definerer det vigtige og det ubetydelige eller sågar latterlige, afhænger naturligvis af et perspektiv, der er funderet i en kapitalform: Bourdieu taler i citatet til (og mod) forskere med en stor teoretisk kapital af f.eks. filosofisk eller sociologisk-teoretisk art, og til dem ønsker han at sige, at der kan være store teoretiske spørgsmål på spil i forbindelse med sager, der ikke regnes for seriøse af de teoristærke folk.¹ Det gælder i høj grad undersøgelsen af virksomheden, som resumeres i cementteksten. Den beskæftiger sig med teoretiske grundlagsspørgsmål som ontologi, legitimitet og den rationelle agent.

Undersøgelsen resumeres i lidt atypiske termer for en feltanalyse hos Bourdieu: Kampene inden for virksomhedens ledelse angår spørgsmål om *definition*, som giver anledning til forskellige *prioriteringer*, og i denne definitionskamp støder tre principper for *legitimitet* sammen. Spørgsmålene om definition er et ontologisk spørgsmål, som tilføjes en tidslig dimension af prioriteringerne. Kampen om cementvirksomhedens fremtid er nemlig også en definitionskamp om, hvad cement dybest set er: Er det noget, man i et kolossalt industrianlæg med en masse ansatte fremstiller ved at få ler og kalk ind, brænde det i ovne og sende det ud i sække til distribution? Eller er det en form for lim, der gennem forskningsbaseret udvikling kan varieres til alle mulige formål? Eller et produkt som ethvert andet, hvis produktion kan og skal finansieres, optimeres og gøres rentabel i forhold til et marked? Noget groft eller raffineret eller i sig selv ligegyldigt? Noget håndgribeligt eller et spørgsmål om kompleks organisk kemi eller kompleks finansiell styring?

¹ Til det perspektiviske spørgsmål om, hvad der er vigtigt og ubetydeligt kan man føje: Vender man perspektivet om til det, som cementfolkene ville anlægge – for dem er cement selvfølgelig noget vigtigt, mens filosofiske og teoretiske spørgsmål ofte vil forekomme dem fortænkte og verdensfjerne – viser Bourdieus analyse sådan set også, at ontologien tilbyder dem et perspektiv, som de kan forstå deres forskelligartede cementinteresser i.

Bourdieu's analyse viser så, at definitionskampen i cementvirksomhedens ledelse kan resumeres i forskellige principper for legitimitet. Den sociologiske fortolkning af begrebet legitimitet, som egentlig stammer fra juraen (afledt af latin *lex*, lov), skyldes Max Weber, som skelnede mellem tre idealtypiske former for legitimt herredømme, hvis gyldighed kan begrundes rationelt (f.eks. i love og mere præcist i regler og normer), i tradition eller i karisma. I den umiddelbare fremstilling er det ene legitimitetsprincip traditionelt i den forstand, at det legitimerer det bestående og dets autoriteter: Cement er det, vi rutinemæssigt plejer at lave, og det skal vi blive ved med – eller med Webers ord: Den traditionelle legitimitets gyldighed hviler på “hverdagstroen på det hellige ved de fra gammel tid gældende traditioner og på legitimiteten af de derigennem udnævnte autoriteter” (Weber 1922, Første del, III, 1, § 2). De to andre er rationelle, idet de ønsker at styre cementvirkeligheden i andre retninger ud fra rationelle principper, dels den “modernistiske” organiske kemi, dels økonomiske principper.

Set i et feltanalytisk perspektiv fordeler legitimitetsprincipperne sig imidlertid også på en anden måde, som ikke er ekspliciteret i Bourdieus tekst, men som han har skrevet om andre steder: To af dem – det traditionelle og det modernistiske baseret på organisk kemi – er specifikke for cementverdenen, fordi de bygger på en mere eller mindre dyb forståelse af, hvad cement grundlæggende er eller kan være, mens det tredje er eksternt i den forstand, at det kun kører sig om cement som et finansielt problem, dvs. som et problem, der ikke som sådan adskiller sig fra det, man har med produktion og distribution af mælk eller cykler – det handler om investering, cashflow, omsætning, markedsføringsomkostninger, afkast af kapitalen og den slags.

Den finansielle legitimitet er det eksterne princip par excellence, som udgør magtfeltets aftryk på et felt, og det karakteriserer stort set alle felter: Pga. vigtigheden af økonomisk kapital i magtfeltet vil de fleste felter have en pol eller position, som defineres ved, at den specifikke aktivitet – litteratur eller journalistik, jura (f.eks. erhvervsadvokater i forhold til juraprofessorer) eller cementproduktion – domineres af et økonomisk perspektiv. At vægten af den økonomiske kapital i magtfeltets struktur formentlig er tiltaget, kan tilskrives udviklinger fra 1980'erne, som dels har fremmet en afregulering af globale finansielle markeder (som i sig selv har øget de finansielle aktiviteter andel af den samlede økonomi), dels af shareholder value-kapitalismen, som ved alene at lægge vægt på det økonomiske afkast for aktionærerne har

fortrængt alle de andre hensyn til medarbejdere, bæredygtighed og samfund, som kan ligge i en stakeholder-kapitalisme. Også set i det perspektiv identificerer Bourdieu en vigtig teoretisk problematik, som angår udviklingen i samfundets magtformer, i virksomhedsledelsens korridorforhandlinger og skiftende alliancer mellem de forskellige positioner.

En anden vigtig teoretisk dimension i teksten er naturligvis spørgsmålet om den rationelle agent. Ligesom i hele bogen om “økonomiens sociale strukturer”, som den indgår i, er det en vigtig pointe i teksten, at virksomhedens ledelse kun tilsyneladende og udadtil er en rationel agent, fordi den nærmere undersøgelse som sagt viser, at ledelsen er et kampfelt, hvis beslutning i sidste ende kun kan være et kompromis mellem kræfter og styrkeforhold. En af de interessante ting i den sammenhæng er også stikordene til forståelsen af den forandringsuvillige position, som for en betragtning baseret på den rationelle agent som oftest blot ser irrationelt konservativ ud: Analysen minder om, at denne position ikke alene har det af Weber beskrevne legitimitetsprincip for sig, men også hele inertien i “de iboende tendenser i de institutionelle strukturer og agenternes dispositioner”, dvs. hele den eksisterende virkelighed i form af materielle produktionsanlæg, rumlig organisering af arbejdsdeling, hierarkiske organisationsstrukturer og menneskenes mentale strukturer, som tilmed (formentlig) er finjusteret i forhold til hinanden, så det er vanskeligt at ændre én af tingene uden at skulle ændre det hele. Samt at der i virksomheden er personer som vicegeneraldirektøren, hvis sociale kapital er investeret i den eksisterende organisering og dens agents mentale strukturer, således at en forandring vil stille ham over for valget mellem selv at arbejde for at indføre en ny organisering mod de eksisterende mentale og materielle strukturer eller at afgive magten over reorganiseringen til andre, idet begge dele vil føre til et tab af social kapital.

En særskilt grund til at introducere oversættelsen er, at den ligesom den engelske oversættelse (i hvert fald for danske læsere) på én gang er teknisk korrekt og let vildledende pga. nationale forskelle i ledelsesstrukturer. I den franske tekst tales der i første afsnit og en gang senere om virksomhedens “président”, som i den engelske version er oversat til “chairman of the board”, dvs. bestyrelsesformand, som jeg også har oversat det til. Givet at denne “président” eksplicit er nævnt som medlem af direktionen må der være tale om den særlig franske konstruktion af ledelsen i aktieselskaber, som på fransk omtales som et alternativ til den ‘tyske’ model, der ser ud til at svare til den danske: I sidstnævnte model ansætter bestyrelsen den

administrerende direktør, kontrollerer direktionens daglige eller operative ledelse af virksomheden og varetager den overordnede strategiske ledelse. Denne arbejdsdeling findes ikke rigtig i den franske model, hvor bestyrelsen (conseil d'administration til forskel fra conseil de surveillance) ganske vist også ansætter den øverste direktør, men ellers mere er en arbejdende bestyrelse, der arbejder sammen med direktionen om både strategi og daglig ledelse. Det ser man bl.a. ved, at den samme person kan være både formand (président) for denne administrerende bestyrelse og øverste direktør (directeur général). I så fald taler man om en président-directeur général (PDG), som ville være en umulighed i den 'tyske' model. Bestyrelsesformanden er i den franske model snarere den øverste i samme ledelsesstreng som direktionen end et kontrolorgan over den; bestyrelsen er så at sige ikke et beslutningssubjekt ved siden af eller over direktionen, men en position i den.

En af de mange diskrete pointer i teksten er netop, at bestyrelsesformanden ikke rigtig selv har nogen kapitalvægt i magtkampen, selv om han formelt er den øverste i hierarkiet. Han er blot en vejrhane, der drejer efter tilstanden i det kraftfelt, som dannes af

forskellige kapitalformer i ledelsen: Beslutningssubjektet er virksomhedens magtfelt, og det adskiller sig i sin struktur (rationelt legitimeret herredømme gennem viden versus traditionelt legitimeret herredømme, specifik versus finansiell videnskapital) ikke fra struktureringen af samfundsmæssig magt alle andre steder – i politik eller den offentlige sektor. Som fremstilling af magtkampen i en ledelsesgruppe fremstår cementteksten derfor også som et eksempel på en praktisk analyse af elitestrategier i en virksomhedskontekst, hvorfor den har en oplagt plads i nærværende temaanummer.

Bibliografi

- Bourdieu, P. og L.J.D. Wacquant 1992. *Réponses. Pour une anthropologie réflexive*. Paris: Eds. du Seuil (upræcis dansk oversættelse: *Refleksiv sociologi*. København: Hans Reitzel, 1996)
- Emirbayer, M. og V. Johnson 2008. Bourdieu and Organizational Analysis. *Theory and Society*, 37: 1-44
- Weber, M. 1922. *Wirtschaft und Gesellschaft*. Tübingen: J. C. B. Mohr. Netversion besøgt 5. april 2012: http://www.textlog.de/weber_wirtschaft.html

Virksomheden som felt: et casestudie

Pierre Bourdieu

Under et forskningsprojekt, som i 1986 blev udført i en stor cementproducerende virksomhed, der i forbindelse med en 'delokalisering' af nogle enheder i Paris sigtede mod en nyorientering af sin finansierings- og markedsføringspolitik ved at 'involvere' personalet (bl.a. gennem organiseringen af et internt seminar), kunne man observere, at de forskellige medlemmer af ledelsen havde synspunkter på virksomheden og især på dens fremtid, som hang snævert sammen med deres position i virksomheden og med deres uddannelseskapital.¹ De som oftest indirekte og diskrete sammenstød mellem de forskellige medlemmer af 'direktionen' – bestyrelsesformanden,² som traditionen tro var fra Ecole polytechnique; generaldirektøren, der på undersøgelsestidspunktet var kandidat fra Ecole des Hautes Etudes Commerciales (HEC) og kendt for sin kompetence inden for finansstyring; vicegeneraldirektøren, som også kaldes driftsdirektøren, en polytekniker, som pga. sin anciennitet og sin funktion som personalechef besad en enorm kapital af viden om og relationer i virksomheden; direktøren for produktionsanlæg, også en polytekniker; salgsdirektøren, som på trods af sin titel ikke var meget kommunikativ; endelig udviklings- og forskningsdirektøren, en ung polytekniker – handlede i sidste ende alle om definitionsspørgsmål.

Kampene om definition er selvfølgelig forbundet med kampe om prioriteringer, dvs. den forrang, som i projekter for fremtiden og i de omstruktureringer, de fordrer, bør gives til de forskellige funktioner, eksempelvis finansiering, salg eller PR, eller til de forskellige funktionschefer: En påkalder sig de meget specielle egenskaber ved cementmarkedet, dvs. den duopolistiske situation, som udelukker priskonkurrence, og de meget særegne træk ved distributionen, for dermed at afvise en reel markedsføringspolitik. Andre forsvarer en udvikling af firmaet på grundlag af en finansiel strategi, som eksempelvis opkøb af andre virksomheder i sektoren, eller en industriel strategi, men af en ny type, dvs. en udvidelse og diversificering af mar-

kedet gennem investering i kemi – alt dette som funktion af forskellige definitioner af cement, som enten opfattes som et traditionelt og ret enkelt produkt, der kan gøres til genstand for tekniske operationer med mindelser om madlavning, eller som en slags lim, der er placeret på kemiens side og forbundet med alle mulige slags afledte produkter, som kan kommercialiseres. Fordi de mulige valg aldrig helt er gensidigt udelukkende og kan indgå i delvise kombinationer, kan forskellige og som oftest stiltiende alliancer dannes for at fremme de interesser, der er forbundet med de konkurrerende muligheder. I de kampe, som de fører for at sætte deres synspunkter igennem – og som det ville være naivt (eller falsk skarpsindigt) at reducere til konflikter mellem karriereinteresser, i det omfang hver af dem på sin vis inkarnerer den "tilbøjelighed til at vedblive i sin væren", *conatus*, ved den position, de sidder i, og som hele deres sociale væren, deres habitus, udtrykker og realiserer – bringer hovedpersonerne den kapital i dens forskellige slags og tilstande, som de besidder, i spil: De mobiliserer en specifik bureaukratisk kapital, der er forbundet med positionen i hierarkiet og desuden med ancienniteten i virksomheden; en videnskapital, der kan gå fra praktisk viden om salg eller beherskelse af kemi eller IT til et kendskab til virksomhedens fortid og hver enkelt af dens medarbejdere; endelig en social kapital af nyttige relationer.

Selv om den lovede fortrolighed gør det umuligt, at fremlægge en detaljeret beretning om de utallige interventioner, fremstød (især dem, som en informant kalder "billardstød") og forhandlinger, ja umuliggør selv en oversigt over de iværksatte strategier – de går især ud på at gennemtvinge eller få en politik vedtaget ved at influere bestyrelsesformandens beslutning – kan man i det mindste skitsere logikken i kampen i virksomhedens magtfelt, dvs. konkurrencen mellem indehaverne af de forskellige former for magt. Alt sker som om magtfeltets struktur på hvert tidspunkt organiseredes ud fra forskellige modsætninger, der især i kriseøjeblikke kan udkrystalliseres i strategiske alliancer mellem forskellige magtformer. På undersøgelsestidspunktet blev eksempelvis generaldirektøren,

¹ Jeg blev assisteret af Pierre Delsaut i denne undersøgelse.

² Se introduktionen for en præcisering af hierarkiet, o.a.

som forsvarede en finansiell ekspansionspolitik bestående i opkøb af sektorens små virksomheder, understøttet af den unge direktør for forskning og udvikling, som promoverede en politik for produktdiversifikation på grundlag af 'limens' og 'kemiens' forrang; men de stødte på modstand fra både en af de teknisk ansvarlige for den nye fabrik, en ingeniør uddannet på Ecole des Travaux Publics, som var drevet af en futuristisk vision for virksomheden og derfor i det nye sted så en slags Silicon Valley (et typisk eksempel på en totalinvestering, som ikke kan reduceres til en simpel karriereopportunisme), og IT-direktøren samt vicegeneral- og driftsdirektøren, som med polyteknisk baggrund havde en slags monopol på viden om virksomheden og dens personale; og mellem de to poler, men tættest på den anden af dem, fandt man dem, som kaldes 'cementfolkene', dvs. de direktører, som mest direkte var forbundet med produktionen, og som samtykker i en diversifikationspolitik, men som for dem bestod i at "sælge en industriel know how eller produkterne til denne know how".

I denne kamp om definitionen af virksomheden støder tre legitimitetsprincipper sammen. To former for cementlegitimitet, som man ville sige i branchens idiolekt: Den traditionelle lægger vægt på cement som en primitiv form for lim, der produceres ud fra relativt rutinemæssige opskrifter; den anden lige så tekniske, men mere modernistiske form for legitimitet er dels rettet mod "beton" som et produkt, der er mindre normaliseret end cement og mere tilpasningsdygtigt over for brugernes behov, hvilket fremhæver vigtigheden af know how inden for markedsføring, og især rettet mod 'lim' som et produkt af forskning i kemi, der også åbner op for alle mulige slags afledte produkter. Endelig er der en tredje form for legitimitet, den finansielle, som indehaves af generaldirektøren fra HEC, som set fra virksomhedsortodoksiens synspunkt kan mistænkes for en form for usurpation ("normalt er det en polytekniker, der styrer denne her boks"). Det er den samme bevægelse (eller den samme *conatus*), som får sidstnævnte til at sigte mod posten som bestyrelsesformand (som på daværende tidspunkt er besat med en lidt devalueret polytekniker) og mod at ændre forgængerens finansielle og markedsføringsmæssige politik. Han kan kun opnå disse to uadskillelige og objektivt usknelige mål, hvis det lykkes

ham at sikre sig støtte fra to polyteknikere, på den ene side udviklingsdirektøren der med entusiasme bringer ham den organiske kemis tekniske modernisme, på den anden side driftsdirektøren der med inertien i en fodslæbende tilslutning modsætter sig alle fornyelsesprojekter, som truer hans kontrol over virksomhedens personale. Uden nogensinde åbent at erklære sig som ordfører for modstanden mod direktørens forandringsprojekt virker driftsdirektøren som inkarnationen af virksomhedens inertie, det vil sige de iboende tendenser i de institutionelle strukturer og agenternes dispositioner. (En analyse af fordelingen af alle ansatte af enhver rang mellem de forskellige arbejdsgrupper, som blev nedsat ved visionsseminaret, gør det synligt, at de, der valgte gruppen, der handler om "reorganisering af produktionsprocessen", havde længere anciennitet i firmaet, mindre uddannelseskapital og oftere kom fra fabrikken end fra hovedsædet, mens de, der orienterede sig mod et mere tydeligt fremtidsrettet tema som fremtiden for differentiering af produktionen havde et højere uddannelsesniveau – især i organisk kemi.)

Disse forskellige orienteringer, som gennem en ubevidst efterligning eller som skjult modstand kan udtrykke sig i det samme ord – diversificering – støder til stadighed sammen og det ikke kun i ledelsesgruppens åbne konfrontationer eller i refleksionsgruppens overvejelser, som i større eller mindre grad får deres retning fra de reformivrige ledere, men også, som en informant siger, "i folks hoveder og i diskussioner folk imellem". Og det er i sidste ende ud af disse utallige interaktioner, der til stadighed orienteres af strukturen i styrkeforholdet mellem de instanser eller agenter, som de finder sted mellem, at der opstår en politik, der kunne se ud som om den var frit overvejet og besluttet af en ledelse forstået som en rationel agent.

□

Oversat af Carsten Sestoft efter Pierre Bourdieu: "Annexe. Le champ de l'entreprise: une étude de cas", i *Les structures sociales de l'économie* (Editions du Seuil, 2000), s. 267-270, med tilladelse fra Polity Press.

Inderkredsen – men af hvad?

Anmeldelse af Carsten Sestoft

Søren Jakobsen: *Overklasseliv. Fra landadel til magtelite og jetset.*

Informations Forlag, 2011

Da emnet for Søren Jakobsens bog falder sammen med temaet 'elite' i dette nummer af *Praktiske Grunde*, tænkte jeg, at der kunne være en pointe i at anmelde den her af to grunde: dels for at se, hvad en journalist kan få ud af emnet, dels for at benytte anledningen til at se på nogle styrker og svagheder ved journalistik i sammenligning med sociologisk viden-skab. Som forfatterportrættet på omslaget siger, har Søren Jakobsen i perioden 1995-2005 beskæftiget sig med "finansverdenen, store virksomheder og indflydelsesrige familier" på *Ekstra Bladet*, og kendskabet til dette stofområde er en af bogens styrker. Det er

også netop i dette krydsfelt, at bogens tese ligger – nemlig at der i Danmarks overklasse er en lille, men meget selekteret gruppe af mennesker, som kender hinanden og er enten meget rige eller tilhører gamle adelsslægter (i ganske få tilfælde begge dele), og som især holdes sammen af omgang med kongehuset som den fornemste og i hvert fald i ydre pragt rigeste af de gamle adelsfamilier. Den tese virker i Søren Jakobsens fremstilling ret overbevisende. Han bruger mange slags information og kan tilsyneladende sine genealogier på fingrene, og som god journalist har han en ukuelig vilje til at kontakte folk for interviews og kommentarer, hvad han – med eliten, som i den grad forskanser sig bag ingen kommentarer og den objektive mulighed for at forblive distanceret gennem færden i lukkede cirkler – ganske vist ikke får så meget ud af. Nogen interviewbog er det så vist ikke; det forhindrer "tavshedsens lov", som ifølge Jakobsen kendetegner denne overklasse (ligesom mafiaen): Man er kun medlem af inderkredsen, så længe man ikke fortæller noget til udenforstående.

Forskellen på journalistik og forskning er på mange måder et spørgsmål om praksis – det er ikke en skarp grænse mellem to essentielt forskellige måder at gå til virkelighed på. Ligesom sociologen afdækker den gode journalist de immanente strukturer i virkeligheden gennem undersøgelse af den – gerne med en mangfoldighed af metoder, som understøtter hinanden. Forskellen ligger måske især i, hvor eksplicit, bevidst og systematisk det sker, dvs. i hvor høj grad, man ved, hvad det er man er i gang med og dermed kan føre det til ende. Det fremgår eksempelvis et sted, at Jakobsen betjener sig af gæstelister ved forskellige royale begivenheder (dåb, bryllup osv.) som evidens for, at forskellige personer er med i denne absolutte overklasse. Men de fremlægges ikke i en systematisk form, som også kunne inkludere en refleksion over, hvad der er signifikant i den sammenhæng. Det samme gælder medlemskab af særlige klubber som Skydeselskabet (= Det Kongelige Kjøbenhavnske Skydeselskab og Danske Broderskab), som en passant betegnes som "et af overklassens absolutte reservater" (s. 150), men i øvrigt ikke uddybes nærmere. Tre træk

ved det peger imidlertid på, at det burde være af væsentlig betydning for tesen, for det første pga. dets anciennitet (grundlagt 1334), for det andet fordi den danske monark traditionelt har været medlem, og for det tredje fordi det ifølge den *Store danske encyklopædi* i 1997 kun havde 138 medlemmer. Det sidste tyder på en ekstremt stærk selektering, som stort set kun kan foregå ved selvsupplering (kooptation), der almindeligvis er den mest effektive måde at holde uønskede habituser ude på. Det gælder i en lidt mere åben form også for Kongelig Dansk Yachtklub. Systematiske studier af lukkede foreninger af den slags kunne med andre ord give noget – og det er netop, hvad man ser i Monique de Saint Martins studie af fransk adel, *L'Espace de la noblesse* (1993).

Udover at Søren Jakobsens studie mangler systematik eller i det mindste synlig systematik er dets genstand også uklart konstrueret i den betydning, Bourdieu bruger. Blandt de klareste udsagn er definitionen af "egentlig overklasse" som noget, man avancerer til fra den "økonomiske overklasse": "egentlig overklasse, hvor magt, slægtsarv og traditioner går op i en højere enhed og efter en passende tid kan åbne dørene til den gamle overklasse (aristokratiet) og kongehuset" (s. 146). Hvis man forsøger at udlægge denne sætning (og mere præcist bliver det ikke i bogen), synes den at opløse sig i en tautologisk hævdel- se af, at tid – eksempelvis i form af flere generationers reproduktion af den ophobede kapital – er vigtig for at opnå anciennitet i klassen, som er en nødvendig (men ikke tilstrækkelig) betingelse for at blive medlem af overklassen (avancere, slægtsarv, traditioner, en pas- sende tid). Senere i bogen identificerer Jakobsen 47 familier i denne overklasse (listet s. 227-229), som især udmærker sig ved at have forbindelser til med- lemmer af kongehuset gennem to generationer – med nogle få undtagelser. Definitionen af overklasse er altså på den ene side meget skarp på personplan: Således siger Jakobsen, at Bent Fabricius-Bjerre ikke er medlem af overklassen (selv om han spiller bridge med dronningen og har en formue på 50 mio. kr.), mens Torben Bang (barn af stifterfamilien Bang i Bang & Olufsen, milliardær på Navision og adeligt gift) er (s. 113 og 147). På den anden side er den be- grebssligt uklart konstrueret. Det forbliver lidt mysteriøst, hvad det er de har til fælles – ud over tavshe- dens lov, understatement og en stærk hang til at gå på jagt.

Jakobsens tese er ganske vist helt sikkert intuitivt interessant. Når man læser bogen, får man fornem- melse af, at enevældens tid alligevel ikke er forbi – en fornemmelse af, at der i krydsfeltet mellem penge og adel og relationer til kongehuset stadig er et koopteret

aristokrati med traditionelle livsformer og vægt på anciennitet, som monopoliserer nogle af samfundets mest begærede ressourcer – herregårde, rigdom og store jagter, og som tilmed langt hen ad vejen er på statsstøtte. I hvert fald rejser bogen spørgsmålet, om den gamle økonomiske elite ikke har andet at lave end at gå på jagt med kongehuset? Om der er tale om en art *mimicry* hos den gamle økonomiske elite, som vil ligne andre gamle eliter som adelen og kongehuset? Hvad er det, de mener at kunne opnå ved at bruge deres utvivlsomt dyrebare tid sammen med kongehu- set?

Her forekommer især spørgsmålet om magt at være uklart håndteret. Fordi Jakobsen ikke tænker begrebsligt klart, får han ikke rigtig undersøgt de hypoteser, man kunne fremsætte i denne forbindelse: eksempelvis, at forbindelsen til kongehuset giver en særlig adgang til den politiske magt eller at kongehu- set åbner døre på eksportmarkeder, som det ofte hæv- des, således at forbindelsen i sidste ende er af økono- misk eller politisk værdi. Det er muligt, men langt fra bevist: Politikere har ikke den store betydning i denne historie, højst grå eminencer som Fritz Schur.

Man står derfor tilbage med en fornemmelse af, at Jakobsen har ret i, at der findes sådan et netværk af cirka 47 familier og relationer i kredse defineret af gamle penge og/eller adel samt relationer til kongehu- set – men at det er uvist, om det har nogen sam- fundsmæssig betydning. Hvis netværksdannelsen ikke medfører nogen kumuleret kapitalvirkning, er det så ikke bare et netværk, som kan minde om den tonean- givende klike i en ottendeklasse? Sådan én findes, og det ville sikkert også være muligt at objektivere krite- rierne for tilhørsforholdet til den; men den har ikke rigtig nogen betydning for nogen uden for klassen. Kunne det tænkes, at det simpelthen blot er kongehu- sets omgangskreds, hvis selektionsmekanismer ikke i det væsentlige adskiller sig som sådanne fra dem, alle andre familier bringer i anvendelse? Således at forstå, at eftersom kongefamilien besidder en temmelig stor økonomisk kapital (og i hvert fald er udstyret med de deraf følgende livsstilstræk, Rolls Royce og store gamle huse med antikviteter, tjenerskab og sekretæ- rer, skræddersyet tøj og store middage osv.) og en maksimal symbolsk kapital (som er baggrunden for ugebladenes interesse, som på sin side forstærker nødvendigheden af tavshedens lov) og har haft dette kapitalniveau i generationer, så finder de sammen med andre, som har det på samme måde – enten re- præsentanterne for gammel symbolsk kapital (adelen) eller for gammel økonomisk kapital (fabrikantfami- lerne). Så ved man, at man har samme baggrund, samme slags problemer og taler samme sprog – og

derfor har man let ved at omgås og forstå hinanden. Jakobsens overklasse er dermed ikke så meget samfundets inderkreds som kongehusets – og overlappet mellem de to er måske faktisk ikke samfundsmæssigt signifikant. Selv om fremstillingen af livsstilstræk i denne overklasse er ganske interessante og jo alt andet lige uendelig meget mere præcist og systematisk end ugebladenes.

Indtrykket af utilstrækkelig systematik i bogen underbygges beklageligvis af nogle fejl i bogen, som

når professor Anders Drejer efter en halv side bliver til Aksel Drejer (s. 34), eller når billedet s. 128 efter min bedste overbevisning ikke – som billedteksten siger – viser Kirsten Mærsk Mc-Kinney Møller og mand, men derimod bestyrelsesformand i A.P. Møller-Mærsk Michael Pram Rasmussen og frue, som også omtales lidt længere henne (s.133ff).

□

Dansk sociologi som felt

Anmeldelse af Jens Arnholtz

Kristoffer Kropp: *Sociologisk forskning i Danmark i historisk perspektiv – En feltanalytisk skitse af struktur og genese*
Ph.d. afhandling fra Sociologisk Institut, Københavns Universitet, 2011

Hvorvidt samfundsvidenskabelige forskere kan betragtes som en elitegruppe i samfundet er et interessant spørgsmål. På den ene side stikker man nok sig selv blår i øjnene, hvis man forestiller sig at forskningsresultater giver anledning til politiske eller bureaukratisk beslutninger på større skala. Forholdet synes nærmere at være, at politikere og bureaukrater bruger forskningen til at legitimere tiltag, som de ønsker at gennemføre af helt andre grunde. På den anden side gives en del samfundsvidenskabelige forskere ofte mulighed for at udtale sig i medierne om aktuelle politiske spørgsmål, ligesom de i vidt omfang står for at uddanne morgendagens beslutningstagere. Det er i dette perspektiv, at en anmeldelse af Kristoffer Kropps Ph.d.-afhandling om 'Sociologisk forskning i Danmark i historisk perspektiv – en feltanalytisk skitse af struktur og genese' er relevant for dette temanummer om eliter.

Afhandlingen er, som titlen antyder, et studie af feltet for sociologisk forskning i Danmark. Det er ikke noget nemt objekt at kaste sig over som ung sociolog. På den ene side er man sikker på at få en umiddelbar opbakning fra kollegaerne, for hvad kunne være mere spændende end at høre lidt om sig selv og det man selv laver? På den anden side er man også sikker på, at alle, der læser og kommenterer på ens forskning, vil have deres egen stærke mening om det man studerer og vil forsøge at 'hjælpe' med forslag og information af mere eller mindre anekdotisk karakter. Det er en problemstilling som Kropp kun rejser ganske kort ift. til det interviewarbejde, han har lavet, men som måske kunne have fortjent lidt mere plads i afhandlingen. På den anden side synes Kropp at følge Bourdieus refleksioner fra *Homo Academicus* om at gå særligt stramt metodisk til værks i studiet af de felter, man selv er en del af. Således udmærker afhandlingen sig

ved en meget eksplicit redegørelse for datagenerering, empiribehandling og konstruktionsprincipper. Dertil kommer at afhandlingen, fremfor at forsøge at tænke sig ud af den ovenstående problemstilling, systematisk lader sit stærke empiriske materiale tale.

Afhandlingen er inddelt i fire kapitler og en konklusion. Der er tale om et teoretisk orienteret 'anslag' og tre empirisk-analytiske kapitler. De metodiske redegørelser har således ikke fået et selvstændigt kapitel, men er henlagt til de tre empiriske kapitler. Det virker umiddelbart hensigtsmæssigt, da de tre kapitler bruger meget forskellige empirisk materiale (historiske kilder og sekundær litteratur, semi-strukturerede interview og survey data). Dog kunne det måske have været ønskværdigt med en tværgående refleksion over de forskellige empiritypers sammenspil og spørgsmålet om at konstruere et felt man selv er del af.

I det indledende 'Anslag' præsenteres vi for en god gennemgang af nogle hovedpositioner indenfor videnskabsstudier. Afhandlingens hovedteori er Bourdieus feltteori, og kapitlet tjener til at kontekstualisere og præsentere denne. Præsentationen af Bourdieus sociologi er præcis, uden at det bliver for langhåret. Den fremstår som et værktøj til at lave forskning, snare end en hellig gral der skal forsvares. Det kommer bl.a. til udtryk ved at Kropp flere gange understreger at feltteoriens funktion er at stille spørgsmål mere end at give svar. I de efterfølgende kapitler inddrager Kropp således også andre teoretiske værktøjer i arbejdet med at lave en mere empirinær konstruktion af det sociologiske forskningsfelt.

For læsere, der kender Bourdieus feltteori, vil et af de mere interessante elementer i Anslaget nok være en længere diskussion af relationen mellem Bourdieu og Latour. Oftest føres diskussionen af denne relation af folk, der eksplicit eller implicit tager udgangspunkt i Latours kritik af Bourdieu. Selv for de, der forsøger at lave en balanceret vurdering, er der ofte en tendens til at føre diskussionen på Latours præmisser. Derfor er det også interessant, at Kropp tager diskussionen op, selvom den ikke bringes i analytiske anvendelse i resten af afhandlingen. Det kunne have været interessant

at få udfoldet, hvordan Latours program om at lokalisere det globale, synliggøre skabelsen af lokaliteter og hans fokus på specifikke historier står i relation til Bourdieus tilgang i analysen af dansk sociologisk forskning. Samtidig synes diskussionen tildels at være på Latours præmisser, når Kropp skriver: "Når man læser Latours tekster, er der heller ingen tvivl om, at kritikken er oprigtigt ment og ikke kan reduceres til den 'unge sociolog på den mindre prestigefyldte (og orienteret mod erhvervslivet) institution's kritik af den 'konsekrerede gamle professor i College de France'" (s. 41). Er det ikke netop at købe Latours argumenter, at kritikken *enten* er 'oprigtigt' *eller* må 'reduceres' til sociale interesser. Ville Bourdieu ikke argumentere for, at det netop er fordi den er oprigtigt ment, at den fungerer så godt som strategi for Latours sociale interesser? Under alle omstændigheder tjener det Kropp til ære, at han har taget hul på debatten og får ekspliciteret Bourdieus kritik af Latour, så man kan se, at hans indvendinger i hvert tilfælde også er oprigtigt ment og ikke kun er den 'konsekrerede gamle professors' frustrations udtryk over den nye generations disrespekt.

Efter Anslaget følger afhandlingens tre 'empiriske' kapitler. Det første af disse er en historisering af feltets institutioner, og det er en rigtig interessant og velskrevet en af slagsen. Man kan godt frygte at gå død i det lange historiske træk fra 1945 til nu, men Kropp fokusere hovedsagelig på væsentlige nedslagspunkter. I starten gøres dette fint med en slags eksemplarisk illustrering, hvor enkeltpersoners karriereforløb og videnskabelige stil bruges til at illustrere feltets hierarkier og relationer til andre felter. F.eks. vises forskellige kapitalformers tilstedeværelse i det tidlige danske sociologi felt fint med modstillingen mellem Kaare Svalastogas udenlandske og teknisk (kvantitative) ressourcer overfor Verner Goldsmiths bredere akademiske ressourcer og gode relationer til statsbureaukratiet. Det er interessant, for umiddelbart synes en kombinationen af netop disse fire typer af ressourcer ofte stadig at være udgangspunkt for succes i akademien. Som historiseringen skrider frem og feltet institutionaliseres udskiftes enkeltpersoner gradvist med institutioner. Det er på mange måder forståeligt, og giver et fint blik for at bestemte institutioner indtager forskellige placeringer i feltet, som ikke let forandres af enkeltpersoners aktiviteter. Dog kunne det have været fint i lidt højere grad at fastholde det eksemplariske fokus på enkeltpersoner. Det virker ikke bare underligt at det tilsyneladende kun er på Sociologisk Institut, at der sidder nævneværdige personer, men der er også en lang række uafklarede spørgsmål, som man savner svar på. Drog de personer, der blev erklæret for

'ukvalificerede' til Sociologisk Institut, til andre institutioner og prægede disse, eller forsvandt de ud af forskningen? Sker der en aktiv selektering, som homogeniserer institutionernes institutionelle habitus, således at det bliver legitimt at tale om at institutioner vælger denne eller hint strategi, eller er disse institutionsstrategier udtryk for visse grupper og personers autoritet over disse institutioner? Den slags spørgsmål ville det være interessant at have fået lidt mere indblik i. Det institutionelle fokus forsømmer også lidt nogle af de ikke institutionaliserede dynamikker i feltet, som Sociologiforeningens og Dansk Sociologis oprettelse efter Sociologi institutternes lukning (86). Hvem tog initiativet til disse tiltag på sociologiens vegne? På den anden side kan jeg kun stille spørgsmålene, fordi jeg har læst afhandlingens historisering, så den har langt hen af vejen fungeret godt, og den indeholder mange små fine analyser (som den om "hvordan en vanskelig tysk, og i det meste af verden mindre kendt, sociologisk teoretiker [Luhmann] vandt indpas på et handels-højskoleinstitut" (110).

Noget, der fremstår yderst interessant, er, hvor gennemgående et træk det har været for dansk sociologisk forskning, at man har haft relationer til eksterne økonomiske midler. Det er på mange måder en god vaccination mod forestillingen om, at sociologi kun kan udøves på fuldt statsfinansierede basis. Men samtidig synliggør afhandlingen også, hvilken betydning finansieringen har for den type forskning der bedrives.

Det bliver bl.a. tydeligt i det andet empiriske afsnit, hvor en række sociologiske synspunkter fremanalyseres på basis af en række interview med sociologer fra det ganske danske land. I denne del af afhandlingen trækker Kropp på Michael Burawoy's arbejde, for at fremanalysere forskellige sociologiske synspunkter, eller måder at anskue sociologisk praksis på. Der er de engagerede sociologer, for hvem engagementet i den del af den sociale virkelighed, der er deres forskningsobjektet, er drivkraften i deres forskning. De balancere på en knivsæg mellem politik og videnskab, og har en række eksterne relationer, der understøtter deres forskning både finansielt og ved at give indblik og vinkler til forskningsprocessen. De mange eksterne relationer har de engagerede sociologer til fælles med de såkaldte policy sociologer, der dog orienterer sig mod en helt anden slags eksterne samarbejdspartner. Deres fokus er ofte de politisk og bureaukratisk definerede 'sociale problemer' og deres arbejde handler i høj grad om at styre og administrere vidensproduktion. Det hævdes således, at den egentlige vidensproduktion overlades til 'yngre forskere', men man får desværre ikke svar på, om disse yngre forskere så også er policy sociologer, eller om de falder indenfor en anden kategori. Den

samme problemstilling rejser sig også ift. de såkaldte professionelle sociologer, der også står for at administrere store forskningsprojekter, men med et bevillingsgrundlag og et forskningsfokus, der er langt mere orienteret mod academia. De professionelle sociologer er sådan nogle, der genlæser klassikerne, administrerer store forskningsprojekter og bedriver videnskab adskilt fra samfundet. I lyset af historiseringens synliggørelse af diversiteten i dansk sociologisk forskning, og i lyset af synspunktsafsnittets fokus på denne diversitet, kan man ikke helt lade være med at undre sig når Kropp skriver at "den form for sociologi, som de professionelle sociologer bedriver, [på mange måder er] meget almindelig" (154). Almindelig set fra hvilket synspunkt? Almindelig i forstanden, at vi her har at gøre med feltets dominerende pol, der både har penge og prestige? Det ekspliciteres desværre ikke, og man ved derfor ikke, om det er Kropps syn på denne sociologi eller feltets vurderings mekanismer, der her beskrives. Det sidste synes dog at være tilfældet, at de professionelle 'normal videnskab' udfordres af de såkaldte kritiske sociologer, der konsekvent søger skæve vinkler, usædvanlige tilgange og sjældne cases for at udfordre den etablerede videnskabs forestilling om dette og hint. Disse fire typer følger Burawoy's model ret tæt, men med et empirisk materiale og en deraf følgende vinkling der er meget dansk. Men i lyset af sit empiriske materiale tilføjer Kropp dog også en ekstra type; de såkaldte 'entreprenante' sociologer, der formår at udnytte institutionelle forandringer til at bedrive sociologisk forskning i relativt usædvanlige institutionelle rammer.

Analysen af de sociologiske synspunkter, både hvad angår forskningspraksis, institutionelle rammer og forsknings formål, er ganske interessant. Men den er ikke helt uden problemer. Det er ikke altid helt let at se, hvad der skiller de forskellige typer fra hinanden, og til tider er man lidt i tvivl, om hvorvidt det er en bestemt tilgang til sociologi eller en bestemt institutionel placering der giver et bestemt fokus (jf. de ældre policy sociologers fokus på bevillinger vs. de unge ukategoriserede sociologer, der laver forskningsarbejdet). Kropp diskutere selv relationen mellem Burawoy's idealtypiske modeller og Bourdieu's feltanalyse, så han er opmærksom på visse dele af problemet. Alligevel kunne denne læser fortsat godt have ønsket sig at læse lidt mere om et par Bourdieuske temaer i denne del af afhandlingen. Man kan jo ikke gøre alt, men hvis Kropp skulle få lejlighed til at kigge på sit righoldige materiale igen vil jeg da bare komme med to temaer, som kunne være interessant at få udfoldet.

For det første *illusio*: både de engagerede og de kritiske sociologer synes at kære sig om kvaliteten og

indholdet af deres forskning, endda i en grad så de vil afslå institutionelle anerkendelser (f.eks. professorater) for at kunne fastholde deres fokus. Til gengæld synes både de professionelle og policy sociologer at være mest fokuserede på deres institutionelle placering og det administrative arbejde. Kropp nævner eksplicit at fokus i interviewene med policy sociologerne synes at have været meget på deres administrative arbejde og deres overvejelser om finansiering (147-8). Men det kunne være interessant at vide, om disse policy sociologer slet ikke brænder for deres forskning, hvilket jo ville rejse spørgsmålet om, hvorfor de er i feltet. Mere generelt kunne det være interessant at få et større og mere systematisk indblik i variationerne af den type libido, der driver de forskellige forskere.

For det andet usikkerhed: her tænker jeg ikke kun på den usikkerhed, som øges med stigende fokus på eksterne finansiering, peer review, usikre karriereforsøg, osv., og som vel specielt må præge de yngre (ikke fastansatte) sociologers liv, men også den grundlæggende usikkerhed der ligger i at investere alt i en verden, hvor ens værdi ikke alene opgøres i kroner og øre, men også i kollegaernes anerkendelse. Hvis anerkendelse søges, hvordan gives den? Hvordan føler de forskellige typer sociologer succes og nederlag ift. deres arbejde? Og hvordan spiller bureaukratiseringen af denne anerkendelse ind på de forskellige gruppers selvforståelse og syn på feltet?

Tredje empiriske afsnit består af to udfoldede korrespondanceanalyser. På baggrund af en større spørgeskemaundersøgelse blandt samfundsvidenskabelige forskere, som Kropp selv har lavet, konstruere han dels rummet for samfundsvidenskabelig forskning mere generelt og rummet for sociologisk forskning mere specifikt. Det vil være for omfattende at redegøre for alle detaljerne i disse to analyser, som begge virker meget gennearbejdede og vellykkede. Til konstruktionen af rummet for samfundsvidenskabelig forskning trækker Kropp på Lamonts begreb om epistemologisk stil, og det lykkedes også at synliggøre at Lamonts stilarter også findes indenfor dansk samfunds-forskning. På mange måder er der ikke de store overraskelser i denne del af analysen, men den leverer et systematisk overblik over en række forskelsstrukturer indenfor samfundsvidenskabernes – både hvad angår epistemologiske stilarter og institutionelle ressourcer.

I analysen af rummet for sociologisk forskning viser Kropp, at der er tale om en meget klassisk feltstruktur, med forskellen mellem meget og lidt kapital som det vigtigste differentieringsprincip, og produktion for henholdsvis producenter og ikke-producenter som det næstvigtigste.

Den første akse er tæt knyttet til alder, og adskiller sig derved fra tredje akse, hvor det er forskellen mellem de KU sociologiske 'insidere og de ikke sociologiske eller ikke københavnske 'outsidere'. På baggrund af denne konstruktion viser Kropp så, hvordan forskelle i positioner har visse homologier med forskelle i forståelse af sociologiens formål, valg af metode og studieobjekt samt brug af teori. Der er ret mange forskelle at holde styr på som læser og det kunne måske have været gjort mere levende, hvis de statistiske forskelle var blevet mere integreret med analyserne fra interviewarbejdet. Men det er ikke desto mindre en ganske interessant analyse af det sociologiske felt.

Jeg må indrømme at jeg er ret imponeret af Kropps afhandling. Den er stramt struktureret, empirisk tung og med en række forskellige metoder og begreber bragt i spil på en overbevisende måde. De tre empiriske kapitler fremstår måske lidt for meget som selvstændige analyser og afhandlingen kunne have vundet ved, at de i højre grad var blevet integreret. Men der vil altid være noget, der kan forbedres, når man kun har tre år til at generere, analysere og fremstille så omfattende et empirisk materiale, som der her er tale om.

Som allerede nævnt har Kropp kastet sig over et felt, hvor en del af hans læsere vil have stærke meninger om feltet og dermed også hvordan han skulle have grebet sin undersøgelse an. Det gælder selvfølgelig

også denne læser. Og på trods af at der her er leveret et stykke virkelig solidt forskningsarbejde i en let læst afhandling, så har jeg en kritisk indvending: Med min uddannelsesbaggrund på RUC kan jeg ikke helt lade være med at undre mig over, hvor problemorienteringen er henne. I *Homo Academicus* var det variationer i professorernes stillingtagen til studenteroprøret – altså en påtrængende og kritisk begivenhed – der gav anledning til at studere forskelsstrukturerne i fransk academia. Der var sikkert også mange andre grunde til at Bourdieu kastede sig over dette felt, men det synes for mig at være et tilbagevendende træk ved Bourdieus feltanalyser, at de sociologiske studier sættes i relation til kritiske begivenheder. Hos Kropp er de kritiske begivenheder erstattet med typologier over sociologer og deres epistemologiske stilarter. Det får, på trods af historiseringen, feltet til at fremstå statisk; som en struktureret men relativt ubevægelig strid mellem forskellige måder at lave sociologi og være sociolog på. Kunne man forestille sig at spørgeskemaspørgsmål om nutidens påtrængende og kritiske forandringer – de ændringer i finansieringsstrukturer, publiceringskrav, osv. som Kropp kort diskuterer i sin perspektivering – kunne have udgjort en række interessante aktive variable i analysen af det sociologiske felt?

□

NYHEDSBREVET # 48

Redaktion: Carsten Sestoft

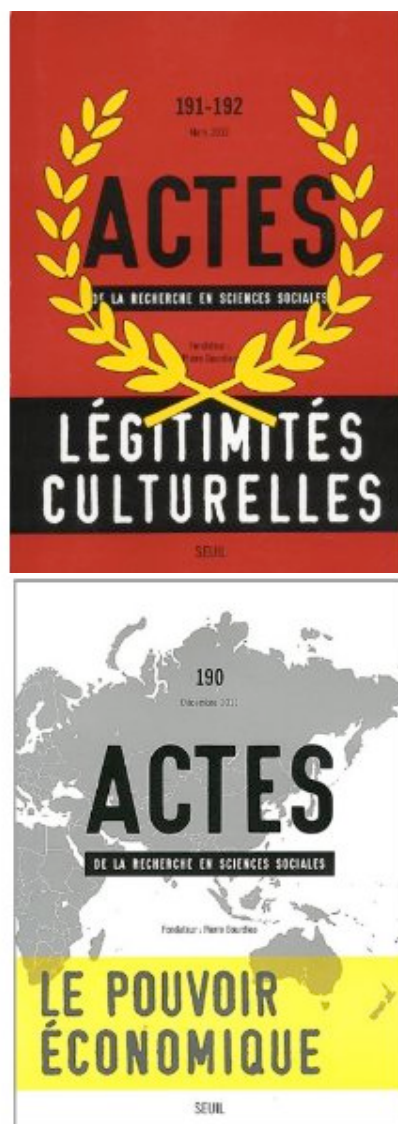
Actes 190 og 191-192 om "Socialklasser og former for dominans"

Nummer 190 af *Actes de la recherche en sciences sociales* (december 2011) handler om "Økonomisk magt: socialklasser og måder at dominere" – dvs. i høj grad noget af relevans for elitetemaet i dette nummer. Underemner i den forbindelse er globalisering som udfordring for de herskende (nationale) klasser, internationalisering af eliter, og "de herskende klassers tæmning af skat". Dertil nogle relevante anmeldelser og nogle noter af Bourdieu fra midtfirserne til en forelæsning om "magtfelt og dominansens arbejdsdeling". Mest spændende virker en artikel af François Denord, Paul Lagneau-Ymonet og Sylvain Thine, som kortlægger magtfeltet i Frankrig og dets udvikling.

Nummer 191 har titlen "Kulturelle legitimiteter", og blandt artiklerne er Stine Thideman Faber og Annick Prieurs "Parler des classes dans une société présumée égalitaire. Les représentations des inégalités dans une ancienne ville ouvrière danoise", som forbinder to elementer fra det store Aalborgprojekt: Dels den analyse af klassetræk i bl.a. bystyrets fremstilling af Aalborg, som Annick talte om i sin professortiltrædelsesforelæsning i 2006 (Se Kim Esmarks rapport i Hexis' Nyhedsbrev nr. 31, <http://www.hexis.dk/hexis-nyhedsbrev-nr31.pdf>), dels Stines interviews fra hendes ph.d.-afhandling, som også handler om opfattelsen af klasse, både ens egen og de andres, så at sige. Se abstracts på fransk og engelsk på

<http://www.cairn.info/revue-actes-de-la-recherche-en-sciences-sociales-2011-5.htm>

<http://www.cairn.info/revue-actes-de-la-recherche-en-sciences-sociales-2012-1.htm>

Nye Bourdieu-bøger

Frédéric Lebaron og Gérard Mauger fra Bourdieu-miljøet i Paris har udgivet bogen *Lectures de Bourdieu* (Ellipses, 2012) med bidrag af en række af de bedste Bourdieu-inspirerede sociologer. Bidragene er grupperet i temaer som "Indflydelser" (bl.a. Marx, Weber, Durkheim), "Ungdomsværkerne" om bl.a. Algeriet, uddannelse og videnskabsteorien, "De grundlæggende værker", "Felter" – de videnskabelige, litterære, medicinske og politiske – samt receptionen af Bourdieus værker i international sammenhæng.

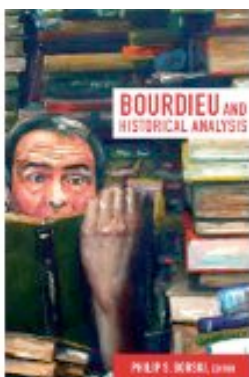
Og når jeg nu er ved at tømme lommerne, kommer her nogle titler, som jeg ikke har orket at se nærmere på, men som alle ser interessante ud:

Anna Boschetti (red.), *L'Espace culturel transnational*, Paris, Nouveau Monde éditions, 2010

Philip S. Gorski (red.), *Bourdieu and Historical Analysis*, Duke University Press, 2012

Effi Bölke, Rainer Rilling (red.), *Bourdieu und die Linke. Politik, Ökonomie, Kultur*, Berlin, Karl Dietz Verlag, 2007

Daniel Šuber, Hilmar Schäfer, Sophia Prinz (red.), *Pierre Bourdieu und die Kulturwissenschaften. Zur Aktualität eines undisziplinierten Denkens*, Konstanz, UVK, 2011

Sociologisprog

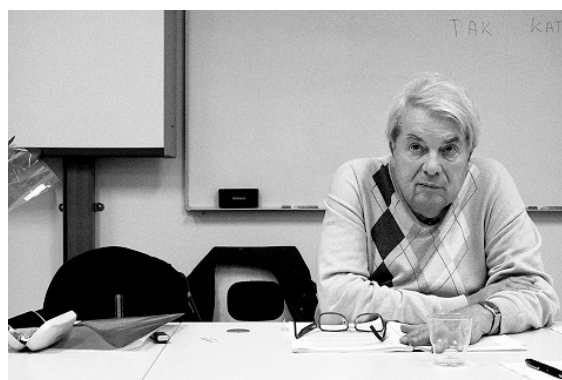
I en anmeldelse af en bog af Peter Wagner, der betegnes som 'sociolog', skrev Rasmus Willig i Information (10. november 2012):

"Moderniteten hviler på den normative fordring, der åbner op for en forventning om en bedre fremtid og en tro på, at fremskridtet er muligt. Når moderniteten ikke efterlever denne normative forventning, leder det til forskellige former for kriser. Kriserne afføder kritik, der er med til at adressere krisernes problemer og dermed transformere moderniteten." <http://www.information.dk/316558>

Willig gengiver vistnok her ret nøje, hvad den mig ubekendte Wagner skriver. Jeg ved ikke rigtig, hvad jeg skal sige: Det forekommer mig helt meningsløst, især måske på grund af kombinationen af abstrakte entiteter som moderniteten og normative fordringer og de konkrete og halvvejs billeddannende vendinger som "hviler på" og "åbner op for".

STAF CALLEWAERT

Forelæsninger om praxeologi og Bourdieus *Sur l'Etat*

Den 22.-23. november havde ETHOS-netværket konference i Uppsala om Pierre Bourdieus praxeologi. Professor emeritus Staf Callewaert holdt to forelæsninger, den ene om praxeologi og den anden om en nyligt udkommet bog om staten (*Sur l'État*) som baserer sig Bourdieus forelæsninger på Collège du France.

Stafs forelæsninger i Uppsala kan nu ses på film på nettet. Links til filmene, åbne for alle, findes på:

<http://www.skeptron.uu.se/pers/carinaac/conferece2012/filmer.htm>

Indsigter

Måske er der ting, man først forstår, når man forlader et felt efter års investeringer i det. For mig er det gået sådan med to aspekter af kunst- og litteraturforståelsen. Den ene handler om, hvad kunst egentlig er. Æstetikfilosoffen Jean-Marie Schaeffer formulerer det en passant i bogen *Petite écologie des études littéraires* (2011), som egentlig handler om noget andet: "Jeg går ud fra som noget fastslået, at den æstetiske relation er en menneskelig adfærd, hvis centrale indsats er opmærksomheden selv (på perceptionen, sproget osv.)". Tanken er sikkert udfoldet i nogle af hans andre værker, som jeg måske ville læse, hvis jeg stadig var inden for litteraturvidenskab. Her forekommer det mig blot at være en overbevisende og indlysende beskrivelse af, hvad kunst handler om: Kunstværker er værker (dvs. produkter af menneskeligt arbejde), som inviterer til at erfare opmærksomheden som sådan ved at løsrive den fra praktiske formål; derved bliver former og farver, organiserede toner og harmonier, reflekterede formuleringer og forløbet i en historie og al den slags til genstand for en særskilt opmærksomhed, som også på et vist niveau af øvethed gør selve opmærksomheden til det centrale. – Den anden indsigt handler måske om en praktisk variant af det samme. Jeg erfarer, at jeg stadig godt kan lide at læse vanskeligt tilgængelige digte, som litterater generelt har en stærk tendens til; det er naturligvis det, som i vores egne øjne distingverer os fra den gemene hob. Men forkærligheden for svære digte forklares også helt enkelt af den simple og konkrete sammenhæng mellem den tid, man investerer i noget, og den interesse, dette noget har for en. Om det er frimærker, drageflyvning eller sociologi, så er interessen stort set proportional med det arbejde og den tidsinvestering, man har foretaget. Og da det definitivt ved vanskelige digte netop er, at det tager lang tid at tilegne sig dem – man skal skille dem ad og samle dem igen eller måske bare læse dem nogle hundrede gange – finder man dem mere interessante, og tilegnelsesarbejdet gør, at de bliver hængende og kan blive ens følgesvende gennem livet, som en slags akkompagnement beslægtet med uopslidelige og velkendte sko. Uden at de i øvrigt behøver være det mindste dybsindige eller være særligt rammende for ens liv. "Alt er interessant, hvis man betragter det længe nok", som Bourdieu citerer Flaubert for i *La Misère du monde*.

-cs

"Det er ikke samfundets skyld, det er et spørgsmål om selvkontrol"

Tv-noter af Kim Esmark

Når forskere med større eller mindre begejstring trækkes ind i medierne for at diskutere og forklare forskellige aktuelle problemstillinger, der ofte har politiske implikationer, vil de normalt intuitivt kæmpe for at placere et givent problem som noget, der bedst kan forstås og forklares indenfor netop deres fagfelt. For juristen er kriminalitet et spørgsmål om jura, mens det for psykologen handler om psykologi og for sociologen om sociale forhold, osv.

Medie-scenen, ikke mindst de journalistisk bevidst opkørte tv-debat-programmer, er imidlertid en svær arena at begå sig på. Her mødes agenter fra forskellige felter – det journalistiske, det politiske, det videnskabelige, det intellektuelle, osv – i åben kamp. Strategierne hos de deltagende forskere bærer derfor somme tider præg af en slags 'felt-forvirring': solidt nedlejlrede dispositioner, vurderingskriterier, argumentationsformer osv fra det videnskabelige felt skal pludselig appliceres i et spil, hvor reglerne er et sammensurium af brokker fra forskellige, konkurrerende felter og nærmest defineres undervejs i kampen. Forvirringen åbner på den anden side for krydsende eller overskridende strategier, hvor fx videnskabelig kapital med et velkalkuleret greb kan konverteres til politisk kapital eller til det man måske kan kalde 'medie-kapital'.

Et radikalt eksempel på en sådan strategi kunne iagttages i DR2s tv-program *Debatten* for nogle år siden (20. september 2007). Da jeg i sin tid så programmet, blev jeg så forbløffet, at jeg dagen efter fandt og genså udsendelsen på DRs hjemmeside og transkriberede de centrale dele af det. For nylig faldt jeg så over disse noter igen, da jeg ryddede op på computeren og blev ved genlæsningen næsten lige så forbløffet som dengang i 2007.

Journalist og programvært Jesper Larsen stillede i programmet det overordnede spørgsmål ”Hvis skyld er fedmeepidemien?” og til at afklare dén sag havde han indbudt daværende sundhedsminister Lars Løkke Rasmussen, daværende socialordfører for Socialdemokraterne Mette Frederiksen, madskribent Anne Larsen, læge og formand for Folkesundhedsrådet Bente Klarlund samt – som panelets samfundsvidenskabelige ekspert – sociolog Henrik Dahl.

Henrik Dahl brød som bekendt første gang igennem i offentligheden med bogen *Hvis din nabo var en bil* (1997), hvori han demonstrerede, hvordan en teoretisk inspiration fra Bourdieus *La distinction* kunne præsenteres i en kæd og veloplagt marketingskontekst. Siden er han med jævne mellemrum dukket op som tv-sociolog og kulturkritisk skribent og kommentator. Dahl kan lide at provokere og at indtage synspunkter, der går imod hvad han selv opfatter som traditionelle venstreorienterede positioner, fx i sin kritik af det han ser som velfærdssamfundets hyldest til slavemoral og inkompetente tabere (se bl.a. *Krigeren, borgeren og taberen* – m/Ole Thyssen, 2006). Dahl har også været dygtig til at bruge sin videnskabelige kapital som sociolog i politiske, ikke-videnskabelige kampe om meningsdannelse og samfundstolkning. I *Debatten* om fedmeepidemien gik han skridtet videre, idet han eksplicit frakendte sociologien – hans eget fagfelt – nogen som helst forklaringskraft i forhold til emnet og i stedet til lejligheden opfandt en position som moralsk dommer og lomme-psykologisk indpisker.

I *Debatten* åbnede sundhedsministeren, socialdemokraten, madskribenten og lægen rimelig forudsigeligt med at enes om, at fedmeeproblemet havde forskellige årsager, var socialt ulige fordelt og måtte løses med en blanding af oplysning, bedre skolemad, ændrede vaner, lavere priser på sunde fødevarer, begrænsning af reklamer for sodavand, osv.

Herefter vendte journalisten sig så forventningsfuld mod panelets samfundsforsker: ”Henrik Dahl, hvem har ansvaret for fedmeepidemien, er det samfundet, tv-stationer eller er det den enkelte selv?” Og her begyndte overraskelserne så. ”Nu skal du høre godt efter”, formanede Henrik Dahl med alvorstung patos, ”for første gang i verdenshistorien hører du en sociolog, der siger, at det er *ikke* samfundets skyld!”

”Jeg hører godt efter...”, forsikrede journalisten, og en tilfreds Dahl kunne herefter forklare, at ”det er *ikke* samfundets skyld, det er et spørgsmål om *selvkontrol*. Vi kommer ikke uden om at diskutere selvkontrol. Man kan gøre hvad man vil af offentlige tiltag af den ene og anden slags, hvis man ikke har

selvkontrol, kan det ikke lade sig gøre. Så det er den enkelte, der skal tage det afgørende skridt.”

”Men den sociale slagside...”, indvendte journalisten med samfundsvidenskabelig snusfornuft, ”...der er jo flere tykke i socialklasse 5 end i de andre socialklasser, hvordan kan det være?”

Henrik Dahl: ”Jamen vi *kommer* ikke udenom at diskutere selvkontrol! Det kræver selvkontrol at lade være med at tage på i vægt. Det kræver selvkontrol at tage en uddannelse, der er en masse ting, der kræver selvkontrol, og vi kommer ikke udenom at diskutere det spørgsmål.”

Efter at panelets samfundsforsker således havde gjort det af med den samfundsfaglige optik, var det op til journalisten at trække problemets samfundsmæssige aspekter op for seerne: Aldrig før har så mange været så fitte og slanke som nu, problemet er ikke alment, det er ulige fordelt, de dårligst stillede, dårligst uddannede dør før de andre, også selv om de undlader at ryge og drikke, osv. I forlængelse heraf gik næste spørgsmål til sundhedsministeren, der som bekendt nok cykler, men ikke er et decideret fitnessikon:

Journalisten: ”Lars Løkke, er det at være overvægtig et spørgsmål om dannelse?”

Lars Løkke: [tydeligt forbavset] ”Det er ikke faldet mig ind. Jeg tror først og fremmest det handler om, at vi lever i en anden verden, end de normer vi har med hjemmefra. Altså, jeg er 43 år, min mor – som desværre er død nu – hun var fra den generation, der var præget af knaphed. Hjemme hos os var det et statussymbol, at maden gik rundt tre gange, og at der var sovs nok på kartoflerne og sådan noget, og nu skal vi forstå, at nu lever vi i en tid, hvor status – du kan kalde det dannelse eller hvad du vil – knytter sig til noget andet: at have nogle *ordentlige* råvarer, ikke bare have *mange* af dem, at investere noget af sin egen knappe tid i fx at dyrke noget motion.”

Sådan var det i den indkaldte samfundsforskers bombastiske fornægtelse af sociologiens forklaringskraft pludselig overladt til sundhedsministeren, cand.jur. af uddannelse og ellers professionel politiker, at anskueliggøre nogle af problemets samfundsfaglige sider. Uden fagsociologisk træning, men med stor sociologisk intuition bragte Lars Løkke et perspektiv ind, der næsten kunne være et ekko af Bourdieus diskussion af sammenhængene mellem klasse, habitus og spisevaner. Det meste af *Debatten*s panel enedes snart om, at man nok kan tale om et personligt ansvar, men også at der er rammer der har betydning, fx prisen på sunde/usunde fødevarer, vaner i børneinstitutioner, osv.

Konfronteret med denne moderat samfundsfagligt influerede konsensus måtte Henrik Dahl atter reagere i protest: ”Nu står jeg her, omringet af socialdemokrater, og det er jo chokerende at høre på, ikk’, fordi det er jo bare sådan, at – vi kender det jo fx fra uddannelsesområdet – at vi stiller uddannelse til rådighed gratis for alle, altså muligheden er der, og hvis vi laver noget parallelt, hvis vi stiller æbler og gode ting til rådighed for alle, så vil jeg vædde på, at så vil der ske det samme som man har set på uddannelsesområdet: så vil det ikke være alle, der udnytter de her tilbud lige meget, og derfor kommer vi ikke udenom at tale om selvkontrol, det personlige ansvar. Der skal være noget inden i en selv, der siger: jeg er herre i mit eget liv. Og det er jo rigtig nok, at underprivilegerede mennesker historisk af mange gode grunde har haft svært ved at forstå, at de var herrer i deres eget liv og det er jo vigtigt at lære underprivilegerede mennesker, at de er herrer i deres eget liv.”

Nogen i panelet, måske var det journalisten, indvendte igen, at vi vel også må se på strukturerne...

Henrik Dahl: ”Men hvad lærer du af den historiske erfaring, at vi stiller uddannelse til rådighed for alle? Det kræver også enormt meget selvkontrol at tage en uddannelse. (...) Når vi stiller offentlige ydelser til rådighed, så kan du jo se, at det der gør forskellen, det

er viljen til at bide tænderne sammen og lide afsavn i årevis og tage en uddannelse.”

Og sådan fortsatte dén snak. I tv-debattens felt-forvirring valgte sociologen at desavouere sociologiens forklaringskraft og delegitimere sin egen sociologiske kapital i bestræbelsen på i stedet at erobre en position ’med kant’, som det hedder på nudansk, i det meget mere diffust strukturerede felt for medie-båren opinionsdannelse – eller måske bare for sjov?

Bagefter tænkte jeg over, hvad der havde været så pikerende ved Dahls ageren. Vi er jo da så vant til at høre populistiske politikere afvise komplekse vidensbaserede forklaringer på sociale fænomener til fordel for individualisering og moralisering? Var det mon fordi desavoueringen af det videnskabelige perspektiv blev artikulert af en fra korpsets *egne* rækker, en der for en stund havde deserteret og i en ganske subtil strategisk manøvre havde benyttet ’vores’ fælles kapital (: hans status og titel som sociolog) til at angribe og underminere netop denne samme kapital? Eller var det simpelthen den fortvivlede fornemmelse der indfinder sig, når selv notorisk begavede samfundstænker beslutter sig for at holde op med at tænke samfund?

CITAT

Som man ser, adskiller ideen om den almindelige intellektuelle – den intellektuelle, som ser sig selv som et almindeligt menneske – sig meget klart fra ideen om den engagerede intellektuelle. Efter Sartres model forstår sidstnævnte sig i første omgang som adskilt fra andre mennesker for siden at tilslutte sig deres kamp ud fra sine intellektuelle og universelle værdier: Han løber derfor til stadighed en risiko for fremstå som en autoritet, der dikterer de andre, hvad de skal gøre, eller hvad meningen med deres handlinger er, fordi han kender dem bedre end de kender sig selv. Den almindelige intellektuelle derimod gennemlever begivenhederne og reagerer på dem som det almindelige menneske, han eller hun er og erkender at være. Orwell erfarede, at krigen nærmede sig, og at totalitarismen voksede frem med de samme følelser og de samme reaktioner som forsikringssælgeren Georges Bowling [i Orwells roman *Coming Up For Air*, 1939]. Fordi han var en intellektuel og forfatter havde han evnen til at formulere sine reaktioner, men han hævdede ikke af den grund at være en ordfører. Man kan spørge sig, om ikke denne model udgør den eneste måde at prøve at være og forblive demokrat på for en intellektuel.

– Jean-Jacques Rosat: *Chroniques orwelliennes*, Chronique 2: “Quand les intellectuels s’emparent du fouet”, <http://philosophie-cdf.revues.org/270>, på nettet marts 2012

praktiske grunde

Nordisk tidsskrift for kultur- og samfundsvidenskab

Praktiske Grunde udgives af foreningen *Hexis • Forum for samfundsvidenskabelig forskning* og udkommer elektronisk med fire numre årligt.

Praktiske Grunde er et tværfagligt internordisk forum for analyse af sociale og kulturelle praksisformer, deres sociale genese, strukturelle betingelser, virkemåder og relation til magt- og dominansforhold.

Praktiske Grunde er til for at fremme den kritiske dialog mellem de mange forskellige forskere og studerende, der på forskellige måder og i forskellige sammenhænge arbejder med inspiration fra den franske sociolog Pierre Bourdieu og beslægtede forskere. Tidsskriftet redigeres således med afsæt i følgende basale videnskabelige grundantagelser:

- videnskabelig viden har både en teoretisk og en empirisk dimension
- det videnskabelige objekt er konstrueret gennem et brud med førstehåndsforståelsen
- at tænke i relationer giver bedre virkelighedsmodeller end at tænke den i substanser
- virkeligheden er historisk og fortiden virker i nutiden, både kollektivt og individuelt.

Praktiske Grundes tværfaglige redaktion består af et dansk, svensk og norsk redaktionspanel. Tidsskriftet bringer fagfællebedømte forskningsartikler, oversættelser af centrale fremmedsprogede tekster og anmeldelser. I tidsskriftets nyhedsbrev optages mindre essays, debatindlæg, bogomtaler, meddelelser om konferencer, seminarer, studiegrupper o.l. Praktiske grunde publicerer på dansk, svensk, norsk og engelsk.

Redaktion

Redaktør: Kim Esmark; Danmark: Ole Hammerslev, Anders Høg Hansen, Carsten Sestoft, Emmy Brandt, Ulf Brinkkjær; Sverige: Donald Broady, Mikael Börjesson, Emil Bertilsson, Ida Lidegran; Norge: Kristian Larsen, Johannes Hjellbrekke

Advisory board

Loïc Wacquant, Univ. of California, Berkeley & Centre de sociologie européenne, Paris; Lennart Rosenlund, Universitetet i Oslo; Jan Frederik Hovden, Universitet i Bergen; Tore Slaatta, Universitetet i Oslo; Martin Gustavsson, Stockholms Universitet; Mikael Palme, Stockholms Universitet; Annick Prieur, Aalborg Universitet; Mikael Rask Madsen, Københavns Universitet; Lene Kühle, Aarhus Universitet; Peter Koudahl, DPU; Ida Willig, Roskilde Universitet; Lisanne Wilken, Aarhus Universitet; Yves Dezalay, CNRS, Paris; Antonin Cohen, Université de Picardie, France; Frédéric Lebaron, Université de Picardie, France; Remi Lenoir, Director of the Centre de sociologie européenne, Paris; Niilo Kauppi, CNRS, Strasbourg; Franz Schultheis, Universität St. Gallen; Michael Vester, Leibniz Universität Hannover; Bryant Garth, Southwestern University, USA

Vejledning til forfattere om manuskripter

Manuskripter til *Praktiske Grunde* indsendes elektronisk som vedhæftet fil i Word-format til praktiskegrunde@hexis.dk eller en af redaktørerne. *Praktiske Grunde* publicerer på dansk, norsk, svensk og engelsk. Efter fagfælle-vurdering indsendes et rettet og korrekturlæst manuskript som vedhæftet Word-fil. Med artiklen skal følge:

- engelsk abstract (max. 150 ord, husk engelsk titel)
- 5-8 keywords på engelsk
- forfatteroplysninger: navn, akademisk titel og/eller ansættelsessted, evt. e-mail

Opsætning og skrifttype

Brug standardopsætning. Skrifttype Times New Roman 12 pkt. Undgå enhver form for koder, skabeloner, typografier, overskriftsformattering o.l.!

Forkortelser, talord, termer

Rent sproglige forkortelser følger almindelig retskrivning. Årstal skrives med talord, f.eks. 1989, 1980'erne, '80'erne, 1800-tallet. Termer på originalsprog kursi-veres (f.eks.: ... med begrebet *Herrschaft* sigtede Weber til...).

Citater og citationstegn

Citater på indtil 4 linier anbringes i løbende tekst mellem ”dobbelte anførselstegn”. Citater på over 4 linier sættes separat i teksten, indrykket og uden anførselstegn. Ved markering af begreber og andet, som ikke er egentlige citater, bruges ’enkelt anførselstegn’ (f.eks.: ... der var tale om en art ’statsliggørelse’ af tænkningen...).

Henvisninger

- angives via forfatternavn, udgivelsesår og evt. side-tal i parentes indlagt løbende i hovedteksten: (Zahle 1996), (Bourdieu 1971: 45). Flere forfattere adskilles med semikolon: (Zahle 1996; Petersen 2007). Flere referencer af samme forfatter fra samme år alfabetiseres: (Bourdieu 1982a, 1982b).

Noter

Praktiske Grunde opererer med løbende numeriske fodnoter. Brug ikke flere noter end nødvendigt.

Tabeller og figurer

- skal være tydelige i et breddeformat af 7,5 eller 16 cm. De skal være nummererede og have en beskrivende rubrik.

Litteraturliste

- opføres alfabetisk efter hovedteksten, udformet med *Chicago manual of style* som forlæg:

Bog:

Honneth, A. 2006. *Kamp om anerkendelse*. København: Reitzel.

Ældre bog i nyt optryk eller senere oversættelse:

Weber, M. 1978. *Economy and society*. Berkeley: University of California Press [1922].

Bog med mere end en forfatter:

Prieur, A. og C. Sestoft 2006. *Pierre Bourdieu. En introduktion*. København: Reitzel.

Flere bøger / artikler af samme forfatter fra samme år:

Bourdieu, P. 2005a. *Viden om viden og refleksivitet*. København: Reitzel.

Bourdieu, P. 2005b. *The social structures of the economy*. Cambridge: Polity Press.

Artikel i redigeret bog (antologi/samleværk):

Hanks, W.F. 1993. Notes on Semantics in Linguistic Practice. In *Bourdieu. Critical Perspectives*, red. C. Calhoun, E. LiPuma & M. Postone, 139-155. Cambridge: Polity Press.

Artikel i videnskabeligt tidsskrift:

Lenoir, R. 2006. An Intellectual and Personal Encounter. *Retfærd. Nordisk juridisk tidsskrift* 3/114: 7-22.

Nummer af tidsskrift, evt. med angivelse af tema:

Praktiske Grunde. Nordisk tidsskrift for kultur- og samfundsvidenskab 1-2, 2010. Tema: Bourdieu og staten. www.hexis.dk.

Artikel i dagblad:

Information 2007. Kritisk sociologi på anklagebænken. 10. september.

Henvisning til hjemmeside:

Hexis. <http://www.hexis.dk/forfattervejledning.html> [29. febr. 2011].